

Rapport 2009:36 R

Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor

Utgiven av Högskoleverket 2009

Högskoleverkets rapportserie 2009:36 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Tomas Egeltoft**

Omslagsbild: Ann Ek

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Tryck: Rydheims Tryckeri AB, Jönköping, december 2009

Tryckt på miljömärkt papper

Innehåll

Sammanfattning	5
Högskoleverkets beslut	7
Högskoleverkets slutsatser	9
Utgångspunkter och tillvägagångssätt	13
BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT	17
Missiv	19
Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor	19
Generella iakttagelser och rekommendationer	21
Utvecklingen sedan förra utvärderingen 2003	22
Konvertering av social omsorgsutbildning till socionomutbildning	23
Socionomutbildningarnas skiftade karaktär i dagsläget	25
Generalistutbildning	26
Generalistutbildningens problematik	27
Huvudområdet i socionomutbildningarna	29
Socionomutbildningens innehållsliga kärna/kärnor	30
Den pedagogiska utmaningen	31
Forskningsanknytningen	34
Verksamhetsanknytningen och den verksamhetsförlagda utbildningen	38
Personlig professionell utveckling	39
Examensarbetet	39
Kontakter och utbyten	40
Jämställdheten	40
En förändrad socionomroll	41
Allmänna rekommendationer	42
Socionomutbildningen i Finland, Island och Norge	45
Ersta Sköndal högskola	51
Basfakta och beskrivning	51
Bedömning	52
Göteborgs universitet	55
Basfakta och beskrivning	55
Bedömning	56
Högskolan i Gävle	59
Basfakta och beskrivning	59
Bedömning	60
Högskolan i Jönköping	65
Basfakta och beskrivning	65
Bedömning	66
Högskolan i Kalmar	69

Basfakta och beskrivning	69
Bedömning	70
Högskolan Kristianstad	75
Basfakta och beskrivning	75
Bedömning	76
Karlstads universitet	79
Basfakta och beskrivning	79
Bedömning	80
Linköpings universitet	85
Basfakta och beskrivning	85
Bedömning	86
Lunds universitet	89
Basfakta och beskrivning	89
Bedömning	90
Malmö högskola	93
Basfakta och beskrivning	93
Bedömning	94
Mittuniversitetet	99
Basfakta och beskrivning	99
Bedömning	100
Stockholms universitet	105
Basfakta och beskrivning	105
Bedömning	105
Umeå universitet	111
Basfakta och beskrivning	111
Bedömning	112
Uppsala universitet	117
Basfakta och beskrivning	117
Bedömning	118
Växjö universitet	121
Basfakta och beskrivning	121
Bedömning	122
Örebro universitet	125
Basfakta och beskrivning	125
Bedömning	126
Bilaga 1	129
Relevanta mål och föreskrifter i högskolelagen och högskoleförordningen	129

Sammanfattning

Högskoleverket har under 2009 utvärderat landets samtliga utbildningar som leder till socionomexamen. Utbildningarna vid följande lärosäten har ingått i utvärderingen: Ersta Sköndal högskola, Göteborgs universitet, Högskolan i Gävle, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Malmö högskola, Mittuniversitetet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro universitet.

För utvärderingen har Högskoleverket anlitat sakkunniga och yrkesföreträdare från Finland, Island, Norge och Sverige samt studenter från Sverige.

Utbildningarna har granskats utifrån de kvalitetsaspekter som Högskoleverket generellt tillämpat vid tidigare nationella utvärderingar av högre utbildning. Bedömningarna är främst baserade på de självvärderingar som lärosätena genomfört och intervjuer vid platsbesök. Dessutom granskades ett antal utvalda examensarbeten.

Resultatet av utvärderingen redovisas i denna rapport.

Rapporten inleds med Högskoleverkets beslut, slutsatser samt en beskrivning av utgångspunkter och tillvägagångssätt. Därefter följer bedömargruppens rapport som inleds med generella iakttagelser och rekommendationer, följt av en beskrivning av socionomutbildningen i några nordiska länder. Bedömargruppens rapport avslutas med lärosätesspecifika beskrivningar, bedömningar, slutsatser och rekommendationer.

Mot bakgrund av bedömargruppens slutsatser och rekommendationer finner Högskoleverket att socionomutbildningen vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet håller mycket hög kvalitet samt att socionomutbildningen vid Högskolan i Kalmar och Växjö universitet håller hög kvalitet.

Tre lärosäten, Högskolan i Gävle, Karlstads universitet och Uppsala universitet, vilka år 2006 eller senare beviljats rätten att ge socionomexamen, har ännu inte genomfört utbildningen i sin helhet. Bedömargruppen har här inte kunnat dra några slutsatser om socionomutbildningens kvalitet men lämnar rekommendationer för det fortsatta utvecklingsarbetet. Högskoleverket kommer att följa upp utvärderingen inom ett år med utgångspunkt i bedömarnas slutsatser och rekommendationer.

Mot bakgrund av bedömargruppens slutsatser och rekommendationer ifrågasätter Högskoleverket examensrätten vid sju lärosäten: Ersta Sköndal högskola, Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Linköpings universitet, Malmö högskola, Mittuniversitetet och Örebro universitet. Dessa sju lärosäten ska inom ett år redogöra för de åtgärder som vidtagits med utgångspunkt i bedömarnas slutsatser och rekommendationer.

Högskoleverkets beslut

Rektorer vid berörda högskolor

Tomas Egeltoft
BESLUT
2009-12-15
Reg. nr 643-5524-08

Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor

Högskoleverket finner att socionomutbildningen vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet uppfyller kraven för mycket hög kvalitet samt att socionomutbildningen vid Högskolan i Kalmar och Växjö universitet uppfyller kraven för hög kvalitet. För dessa sex lärosäten kommer en uppföljning av utvärderingen att ersättas med nästa planerade ordinarie utvärdering 2013.

Högskolan i Gävle, Karlstads universitet och Uppsala universitet har ännu inte genomfört socionomutbildningen i sin helhet och för dessa kommer Högskoleverket att följa upp utvärderingen inom ett år med utgångspunkt i bedömarens slutsatser och rekommendationer.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för socionomexamen vid Ersta Sköndal högskola, Malmö högskola, Mittuniversitetet och Örebro universitet då det föreligger brister avseende bredd och fördjupning i centrala delar av utbildningen samt i övriga avseenden enligt bedömarens slutsatser och rekommendationer för respektive lärosäte.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för socionomexamen vid Högskolan i Jönköping och Högskolan Kristianstad då det föreligger brister avseende progression och fördjupning i centrala delar av utbildningen, i lärarkompetens samt i övriga avseenden enligt bedömarens slutsatser och rekommendationer för respektive lärosäte.

Högskoleverket ifrågasätter examensrätten för socionomexamen vid Linköpings universitet då det föreligger brister avseende progression och fördjupning i centrala delar av utbildningen, i lärarkompetens och lärarkapacitet samt i övriga avseenden enligt bedömarens slutsatser och rekommendationer.

Dessa sju lärosäten ska inom ett år redogöra för de åtgärder som vidtagits med utgångspunkt i bedömarens slutsatser och rekommendationer.

Beslut i detta ärende har fattats av ställföreträdande myndighetschefen Lena Adamson efter föredragning av utredaren Tomas Egeltoft i närvaro av informationschefen Eva Ferndahl och avdelningschefen Magnus Hjort.

Lena Adamson

Tomas Egeltoft

Högskoleverkets slutsatser

Bedömargruppens rapport utgör en mycket viktig analys av socionomutbildningen. Det är vår förhoppning att denna analys kommer att vara till nytta för de berörda lärosätena som uppmanas att ta del av och följa upp såväl de bedömningar som gäller den egna utbildningen som den analys och de rekommendationer som bedömargruppen redovisar i den generella delen av sin rapport. Några av de frågeställningar, analyser och kommentarer som bedömargruppen gör vill Högskoleverket särskilt lyfta fram och kommentera.

Ny examensordning

Den nya examensordning i högskoleförordningen som trädde i kraft i januari 2007 innebar nya mål och krav på en socionomutbildning med betydligt större bredd än tidigare. Social omsorgsexamen togs samtidigt bort och delar från denna och från den tidigare socionomexamen kom att ingå i den nya socionomexamen. Ingen utökning av utbildningens längd gjordes dock, både den gamla och den nya socionomexamen omfattar 3,5 års heltidsstudier, motsvarande fullgjorda 210 högskolepoäng. Den nya yrkesexamen placerades på grundnivå.

De lärosäten som gav utbildning för den tidigare socionomexamen, och de som gav utbildning för social omsorgsexamen men som ansökte om och beviljades examensrätt för den nya socionomexamen, har tolkat de förändrade målen och kraven för den nya socionomutbildningen på olika sätt. Utvecklingen har i princip följt två linjer. En grupp lärosäten har valt linjen att ge studenterna en generalistutbildning som inkluderar det sociala arbetets huvudsakliga områden, som exempelvis barn, unga, familj, försörjningsstöd, äldre, äldreomsorg, funktionshinder och missbruk. Den andra gruppen har valt att dela upp socionomutbildningen i snävare områden genom att skapa specialiserade inriktningar som saknar något eller några huvudsakliga områden. Ett argument för att skapa mer specialiserade utbildningar är bland annat att arbetsgivare i regionen kring lärosätet efterfrågar vissa specifika kompetenser, exempelvis kunskaper och färdigheter främst inom äldreomsorg och funktionshinder. Ett annat argument är att det inte finns utrymme för alla delar i en gemensam utbildning om 210 högskolepoäng och att det därför är nödvändigt att dela upp utbildningen i specialiserade inriktningar. Ytterligare skäl till att vissa lärosäten har valt att inrätta specialiserade inriktningar är sannolikt att ta tillvara den specifika kompetensen hos de lärare som tidigare medverkat i utbildningen för social omsorgsexamen.

Några lärosäten har lagt till en för socionomstudenterna valbar åttonde termin. Det ger möjlighet för studenten att förutom socionomexamen ansöka om och erhålla en generell magisterexamen i huvudområdet. I praktiken kan detta uppfattas som en förlängd socionomutbildning.

Det har på olika sätt tydligt framkommit att alla studenter inte är medvetna om att socionomexamen alltid ska kunna erhållas efter 210 högskolepoäng. Det är förståeligt eftersom exempelvis Linköpings universitet och Ersta Sköndal högskola på sina hemsidor anger att deras utbildning som leder till socionomexamen omfattar 240 högskolepoäng. Detta står i strid med högskoleförordningens examensordning. Högskoleverket finner detta förfarande oacceptabelt och uppmanar lärosätena att skyndsamt ändra olika dokument och information så att det otvetydigt framgår att socionomexamen omfattar 210 högskolepoäng.

Det stora antalet varianter av socionomutbildning kan åskådliggöras genom att sexton lärosäten i nuläget har rätt att utfärda socionomexamen, men en student som söker till utbildningen har 37 olika ansökningsalternativ att välja bland. Bland dessa finns det även medräknat att vissa lärosäten bedriver så kallade utlokaliserade utbildningar, till exempel bedriver Högskolan i Kalmar en campusförlagd utbildning i Kalmar och en mer distansbaserad utbildning i Oskarshamn utifrån en gemensam utbildningsplan. Studenterna ansöker och antas dock till respektive utbildning.

Högskoleverket menar att oavsett hur lärosätena organiserar socionomutbildningen, som en gemensam eller uppdelad i inriktningar, så är det ett krav att alla studenter ges möjlighet att få en högkvalitativ utbildning med tillräcklig bredd och fördjupning inom hela det aktuella området. En förlängning av utbildningen skulle kunna tyckas vara en lösning men de analyser och bedömningar som bedömargruppen har gjort visar att detta inte är någon garanti för en bredare och mer fördjupad utbildning. Några av de lärosäten som redan infört en valbar extratermin uppfyller inte kraven för den nuvarande socionomexamen.

Högskoleverket instämmer i bedömargruppens analys, slutsatser och rekommendationer och understryker att socionomutbildningen ska vara en generalistutbildning på grundnivå. Detta är absolut nödvändigt för att nyexaminerade socionomers möjligheter att arbeta inom hela det sociala arbetsfältet inte ska begränsas.

Eventuella efterfrågade och nödvändiga specialiseringar därutöver får ske genom separata utbildningar på avancerad nivå.

Högskoleverket vill också påpeka vikten av att utbildningen ger en bredd i kunskaper kring vetenskaplig teori och metod kopplat till arbetsmarknadens behov.

Huvudområde

Socialt arbete är huvudområde för majoriteten av socionomutbildningarna men några lärosäten har valt andra. Vid Uppsala universitet är sociologi huvudområde. Vid Karlstads universitet är social omsorgsvetenskap huvudområde men där planerar man att byta till socialt arbete. Vid Högskolan i Gävle har inriktningarna olika huvudområden; för två av dem är sociologi huvudområde, för den tredje socialt arbete. Lärosätena väljer själva vilka huvudområden

de inrättar och till vilka olika kurser eller utbildningar dessa ska höra. Högskoleverket vill ändå påpeka att det är av stor vikt att olika huvudområden för denna utbildning inte får vara ett hinder för socionomer som vill fortsätta sina studier inom området på avancerad nivå och forskarnivå.

Examensarbeten

Under 2008 examinerades sammantaget strax under 1 200 examensarbeten inom socionomutbildningarna i landet. Ett antal av dessa valdes ut och granskades av bedömargruppen. Kvaliteten på de examensarbetena visade sig vara skiftande, men sammantaget var nivån tillfredsställande eller mycket tillfredsställande. Relativt många arbeten höll en mycket hög kvalitet och endast några få höll en med tvekan tillfredsställande kvalitet. Några generella slutsatser om den kvalitativa nivån på examensarbeten inom socionomutbildningen går dock inte att dra med hänsyn till att urvalet var begränsat.

Utbildnings- och kursplaner

För över hälften av utbildningarna har bedömargruppen bedömt att styrdokument i form av utbildnings- och kursplaner är otillfredsställande utformade. Visserligen medförde införandet av den nya examensordningen ett betydande arbete för lärosätena, men att dokumenten i många fall fortfarande har stora brister finner Högskoleverket anmärkningsvärt.

Kursvärderingssystem

Kursvärdering är en obligatorisk del i en utbildnings kvalitetssäkringssystem. Enligt högskoleförordningen ska lärosätet ge studenter som deltar i en kurs möjlighet att framföra sina erfarenheter och synpunkter genom en kursvärdering som anordnas av lärosätet. Lärosätet ska sammanställa kursvärderingarna samt informera om resultaten och eventuella beslut om åtgärder som föranleds av kursvärderingarna.

I denna utvärdering framkommer det tydligt att så även sker i många fall, men det är anmärkningsvärt att nästan hälften av utbildningarna får ett otillfredsställande omdöme på den aspekt som innehåller kursvärdering. Anledningen till att det inte fungerar anges i vissa självvärderingar, och framfördes även vid intervjuer på platsbesöken, främst vara att få studenter är intresserade av att medverka i kursvärderingar. Högskoleverket tvivlar på att studenter inte är intresserade att medverka om de har reella möjligheter att påverka och förbättra sin utbildning. Bra system för kursvärdering är ett värdefullt verktyg för kvalitetsförbättringar och det saknas inte heller goda exempel på mycket väl fungerade kursvärderingssystem.

Jämställdhet

Högskoleverket konstaterar att andelen manliga respektive kvinnliga studenter inom socionomutbildningen fortfarande är mycket ojämn. Det är i stort sett samma fördelning som vid den förra utvärderingen 2002/2003, i genom-

snitt cirka 15 procent män och 85 procent kvinnor. Högskoleverket har inte sett speciellt många fruktbara initiativ från lärosätena att försöka öka andelen manliga socionomstudenter vilket tyvärr tyder på att frågan är lågt prioriterad.

Slutord

Högskoleverket bedömer med bedömargruppens rapport som underlag att socionomutbildningen vid Göteborgs universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet och Umeå universitet uppfyller kraven för mycket hög kvalitet samt att socionomutbildningen vid Högskolan i Kalmar och Växjö universitet uppfyller kraven för hög kvalitet.

Vid Högskolan i Gävle, Karlstads universitet och Uppsala universitet är socionomutbildningen ännu inte genomförd i sin helhet varför Högskoleverket inom ett år kommer att genomföra en uppföljande utvärdering av dessa utbildningar.

Högskoleverket bedömer att sju utbildningar inte uppfyller examensordningens krav för socionomexamen och ifrågasätter därför examensrätten för Ersta Sköndal högskola, Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Linköpings universitet, Malmö högskola, Mittuniversitetet och Örebro universitet.

Slutligen vill Högskoleverket tacka bedömargruppen för ett väl genomfört och värdefullt arbete.

Utgångspunkter och tillvägagångssätt

Uppdraget

Utvärderingar av utbildningar som leder till generella examina och yrkesexamina på grundnivå och avancerad nivå samt utbildningar som leder till examina på forskarnivå är ett led i Högskoleverkets uppdrag från regeringen att i återkommande cykler granska kvaliteten i all högre utbildning.

På grund av brister i och kritik på den utvärderingsmodell som användes i den pågående sexårscykeln för perioden 2007–2012 tog Högskoleverket hösten 2008 ett beslut att flytta fram de planerade utbildningsutvärderingar som skulle genomföras 2009 till 2010. Högskoleverket fick samtidigt ett regeringsuppdrag att utveckla ett nytt kvalitetssäkringssystem. Regeringen gav Högskoleverket även ett uppdrag om att utbildningar som leder till socio-nomexamen skulle utvärderas 2009, vilket medförde att en sådan utvärdering planerades och genomfördes.

Utvärderingsmodell

Den modell som Högskoleverket har tillämpat vid denna utvärdering är en modifierad variant av den som användes för ämnes- och programutvärderingar i den förra sexårscykeln, 2001–2006. Den baseras på kollegial bedömning och modellen omfattar en självvärdering, ett platsbesök och en rapport med utlåtande av en extern bedömargrupp bestående av sakkunniga inom ämnes- och yrkesområdet. Bedömargruppen utsågs av Högskoleverket efter bland annat förslag från lärosäten och studentorganisationer. De ställningstaganden som gruppen gör grundar sig dels på självvärderingarna, dels på de intervjuer som gjorts vid platsbesöken. Dessutom har ett antal examensarbeten från varje utbildning granskats.

De kvalitetsaspekter som ligger till grund för en utvärdering utgör en tolkning av målen i högskolelagen och högskoleförordningen. Aspekterna kan dock inte ses isolerade var för sig. Kvaliteten i högre utbildning konstitueras i sin helhet av ett flertal samverkande faktorer. De åtta aspekter som använts är:

- Lärarkompetens och lärarkapacitet
- Utbildningsmiljö
- Utbildnings- och kursplaner
- Mål
- Undervisning
- Examination
- Säkring av examensmålen
- Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Varje aspekt är bedömd i en tregradig skala: *otillfredsställande*, *tillfredsställande* och *mycket tillfredsställande*, utom för de utbildningar som ännu inte

har genomfört en fullständig utbildningsomgång. För dessa har det inte varit möjligt för bedömargruppen att bedöma utbildningen i sin helhet och därför har bedömningarna av varje aspekt gjorts i en tvågradig skala: *otillfredsställande* och *tillfredsställande*.

Det låg utanför bedömargruppens uppdrag att utvärdera enskilda individers prestationer, men den granskning av ett urval av examensarbeten som gruppen gjort, tillkom som ytterligare en faktor i underlaget till helhetsbedömningen. De utvalda examensarbetena har bedömts avseende fem aspekter samt med ett helhetsomdöme. De fem aspekter som använts är:

- Problemformulering
- Forsknings- och praktikbasering
- Metod
- Genomförande, analys och slutsatser
- Språklig utformning och formalia

De olika aspekterna samt helhetsomdömet i examensarbetsgranskningen bedömdes i en tregradig skala.

Tillvägagångssätt

Ett upptaktsmöte ägde rum i början av december 2008 där representanter från de sexton utbildningarna och Högskoleverkets projektgrupp deltog. På mötet redovisades utvärderingsmodell och tillvägagångssätt med tidplan. Anvisningar för självvärderingsarbetet och vilka basfakta som efterfrågades redovisades och diskuterades. Basfaktadelen skulle innehålla information för åren 2007 och 2008 om medverkande lärare i utbildningen, antalet helårsstudenter, antalet helårsprestationer, en förteckning över examinerade examensarbeten samt antalet utfärdade socionomexamina. Lärosätena uppmanades även att inkomma med förslag på bedömare.

Bedömargruppen rekryterades under november 2008 till januari 2009. Under mitten av december 2008 till sista mars 2009 arbetade lärosätena med sina självvärderingar som inlämnades den första april 2009.

Samtliga sexton platsbesök genomfördes under perioden 5 maj till 4 juni 2009. Vid varje besök deltog en undergrupp av den samlade bedömargruppen bestående av fem personer: tre lärarrepresentanter, en avnämarrrepresentant och en studeranderepresentant. Varje platsbesök pågick under en dag och följande grupper intervjuades:

- Företrädare för lärosätet, rektor eller den som rektor utsåg.
- Prefekt/motsvarande för enhet som ansvarar för socionomutbildningen.
- Programansvarig och studierektor eller motsvarande.
- Lärare från olika årskurser/områden, 6–8 stycken.
- Studenter från olika årskurser, 6–8 stycken.
- Samordnare för den verksamhetsförlagda utbildningen och studievägledare.

- Företrädare/verksamhetsansvariga inom kommun/motsvarande, maximalt 8 stycken.
- Externa handledare i den verksamhetsförlagda utbildningen, 6–8 stycken.

Ett antal examensarbeten från 2008 utvaldes och granskades av lärarrepresentanterna i bedömargruppen under senare delen av augusti till och med mitten av oktober 2009. Fem arbeten från varje utbildning valdes ut, utom från Högskolan i Gävle, Karlstads universitet och Uppsala universitet som ännu inte examinerat några examensarbeten. Två av de fem valdes ut av lärosätet och tre valdes ut av Högskoleverket med hjälp av en slumpvalsgenerator. Varje examensarbete granskades av två bedömare.

Medverkande

I bedömargruppen har följande personer ingått:

Stina Johansson, professor i socialt arbete, Umeå universitet (ordförande)
 Helena Blomberg-Kroll, professor i socialpolitik, särskilt socialt arbete, Helsingfors universitet, Finland
 Bengt G. Eriksson, docent i social omsorgsvetenskap, Karlstads universitet
 Per-Olof Forsblom, utvecklingschef, Uppsala kommun
 Malin Grahn Gustafsson, socionomstuderande, Lunds universitet
 Sanna Häggbring, socionomstuderande, Stockholms universitet
 Gudrun Kristinsdottir, professor i socialt arbete, Islands universitet
 Thomas Lindstein, professor i socialt arbete, Stockholms universitet
 Cecilia Modig, socionom och författare
 Lars Oscarsson, professor i socialt arbete, Örebro universitet
 Johans Tveit Sandvin, professor i sociologi, Högskolan i Bodø, Norge
 Joel Valsten, socionomstuderande, Högskolan i Kalmar

I Högskoleverkets projektgrupp har följande personer ingått:

Tomas Egeltoft, utredare och projektledare
 Brita Bergseth, utredare
 Åsa Ekberg, utredare
 Carin Olausson, utredare

BEDÖMARGRUPPENS RAPPORT

Missiv

Till Höskoleverket

2009-12-10

Reg.nr 643-5524-08

Utvärdering av socionomutbildningen vid svenska universitet och högskolor

Höskoleverket har år 2009 genomfört en utvärdering av socionomutbildningar som bedrivs vid 16 lärosäten: Ersta Sköndal högskola, Göteborgs universitet, Högskolan i Gävle, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Malmö högskola, Mittuniversitetet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet och Örebro universitet. För utvärderingen utsågs en extern bedömargrupp bestående av:

Professor Stina Johansson, Umeå universitet (ordförande)

Professor Helena Blomberg-Kroll, Helsingfors universitet, Finland

Docent Bengt G. Eriksson, Karlstads universitet

Utvecklingschef Per-Olof Forsblom, Uppsala kommun

Studerande Malin Grahn Gustafsson, Lunds universitet

Studerande Sanna Häggbring, Stockholms universitet

Professor Gudrun Kristinsdottir, Islands universitet

Professor Thomas Lindstein, Stockholms universitet

Socionom Cecilia Modig, f.d. chef för Rädda Barnens centrum för barn i kris

Professor Lars Oscarsson, Örebro universitet

Professor Johans Tveit Sandvin, Högskolan i Bodø, Norge

Studerande Joel Valsten, Högskolan i Kalmar

Vi grundar vår bedömning på den information vi fått från utbildningsanordnarnas självvärderingar med bilagor, ett antal examensarbeten och intryck från platsbesök på lärosätena. Vid dessa besök har vi samtalat med högskolans ledning, ansvariga för utbildningen, lärare, studenter, samordnare för den verksamhetsförlagda utbildningen, studievägledare, företrädare och verksamhetsansvariga för arbetsgivare och externa handledare i den verksamhetsförlagda utbildningen.

Bedömargruppens ledamöter har inte deltagit i granskningen av utbildningen vid det egna lärosätet.

Härmed överlämnas vår rapport till Höskoleverket.

För bedömargruppen

Stina Johansson

Generella iakttagelser och rekommendationer

En utbildning som leder till en yrkesexamen vars innehåll är tydligt för studenter och avnämare och som håller hög kvalitet är en av de viktigaste förutsättningarna för att ett yrke ska bli framgångsrikt och få inflytande över vilka uppgifter som ska hör till kompetensområdet. Detta har varit vägledande för de slutsatser och rekommendationer vi gör efter att via platsbesök, granskning av självvärderingar och andra dokument bildat oss en uppfattning om kvaliteten i dagens socionomutbildningar.

Utbildning som leder till socionomexamen finns idag vid sexton lärosäten. Socionomutbildningen omfattar 210 högskolepoäng, motsvarande 3,5 års heltidsstudier, och examen är placerad på grundnivå.

Under 2008 påbörjade cirka 3 000 studenter sina socionomstudier. Samma år fanns totalt omkring 7 900 helårsstudenter inom utbildningen och 1 785 personer erhöll socionomexamen.

Sexton lärosäten ger alltså socionomutbildning, men blivande studenter har för närvarande möjlighet att söka och antas till 37 olika socionomutbildningar i Sverige. Detta beror på att det vid ett och samma lärosäte kan finnas olika inriktningar och/eller utbildningar som bedrivs på en annan ort än campus, så kallad decentraliserad utbildning.

Dessutom erbjuds på många lärosäten en kombinerad socionom- och magisterutbildning. Till exempel erbjuder Ersta Sköndal högskola sedan flera år en kombinerad socionom- och magisterutbildning i socialt arbete om totalt 240 högskolepoäng, vilken av många studenter uppfattas som obligatorisk. Vid Malmö högskola kan socionomstudenter från termin sex läsa fram till magisterexamen i ett sammanhängande block, vilket många studenter också väljer att göra. De som väljer den fyraåriga utbildningen skriver då ett större examensarbete om 30 högskolepoäng. Vid Göteborgs universitet kommer man att från och med hösten 2010 erbjuda alla socionomstudenter en magisterutbildning om ytterligare 30 högskolepoäng i socialt arbete.

Med utbildningar av varierande längd och på olika akademisk nivå följer en risk att kraven för socionomexamen blir otydlig för studenter och avnämare. Vi anser att en större tydlighet skulle uppnås med en generalistutbildning som leder till socionomexamen på grundnivå och att eventuella specialiseringar görs genom utbildningar på avancerad nivå.

Utvecklingen sedan förra utvärderingen 2003¹

I den utvärdering som genomfördes 2003 påpekades som ett problem att lärosätena utnyttjade sina möjligheter att profilera sig. Specialiseringar av olika slag hade brutit upp den tidigare centralt styrda modellen för hur socionomutbildningen skulle se ut. Vid 2003 års utvärdering hade drygt hälften av lärosätena utvecklat utbildningar med särskild inriktning. Det som angavs som orsak var att de tidigare sociala omsorgsprogrammen på vissa orter integrerats med det allmänna socionomprogrammet och då skapat inriktningar mot social omsorg och socialpedagogik. Lokala företrädare för arbetsmarknaden ställde sig positiva till detta medan företrädare för centrala myndigheter, Socialstyrelsen och dåvarande Svenska kommunförbundet, pläderade för en sammanhållen socionomutbildning av generalistkaraktär.

Mellan utvärderingarna 2003 och 2009 har integrationen mellan social omsorgsexamen och socionomexamen blivit norm genom att en ny examensordning antagits för socionomexamen samtidigt som den gamla sociala omsorgsutbildningen upphört. På uppdrag av regeringen genomförde Högskoleverket en utredning av de sociala omsorgsutbildningarna och socionomutbildningarna.² Inför skrivandet av den nya examensordningen lämnades ett förslag från utredningen, som utgick från idén att en sammanslagning av socionomutbildningen och de sociala omsorgsutbildningarna skulle lösa problemen med ett varierande utbud av sociala utbildningar på högskolenivå. En utbildning med en gemensam examensbenämning skulle göra det lättare för arbetsgivare att värdera kompetensen hos sökande till anställningar som socionom. I den nya socionomexamen skulle det bästa från respektive utbildningsprogram behållas. Därutöver skulle nya krav på utbildningarna läggas till och ersätta de tidigare utbildningskraven som inte längre ansågs tillräckligt svara mot kompetenskraven i samhället. Den tidigare socionomexamen ansågs alltför ensidigt inriktad mot socialt arbete inom individ- och familjeomsorgen, ofta benämnd IFO. Det sociala omsorgsprogrammet utbildade bland annat till olika ledande befattningar inom äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade där såväl myndighetsutövning som handledning av personal ingår. Det som togs till vara från den sociala omsorgsexamen, förutom målgruppskunskapen om äldre och funktionshindrade, var arbetet med studentens personliga utveckling och empatiska förmåga, något som tidigare inte funnits som krav i socionomutbildningen. Detta har i den nya utbildningen ofta kommit att kallas *personlig professionell utveckling*, PPU. Den sociala omsorgsexamen hade haft fokus på ledarskap, något som dock kommit att bli en akilleshäla, eftersom det visat sig alltför svårt att direkt efter utbildningen gå ut i arbetslivet som chef. Många brände ut sig tidigt vid kontakten med arbetslivet. Utredningen ville i stället att ledarskapsutbildningen skulle ligga som en fortbildning för de socionomer som aspirerade på en ledande ställning. Den gamla

1. *Socialt arbete – En nationell genomlysning av ämnet*. Högskoleverkets rapportserie 2003:16 R.

2. *Social omsorgsutbildning och socionomutbildning – en översyn*. Högskoleverkets rapportserie 2003:29 R.

socionomutbildningens generella ansats skulle bevaras och vidareutvecklas. Det innebar att de som skulle komplettera från social omsorgsexamen till socionomexamen måste tillägna sig kunskap om centrala teorier i socialt arbete, målgruppskunskap om barn och unga samt missbruk och kriminalitet samt den sociallagstiftning som hör till dessa områden. Nya utbildningsmål lades till. Bland annat betonade utredningen att socionomer skulle kunna möta de nya kraven på problembearbetning i ett globalt perspektiv, att arbetet tillsammans med andra yrkesgrupper kommit att bli allt viktigare, liksom kravet på utvärdering av det sociala arbetet. Forskningsanknytning av utbildningen blev också ett uttalat krav. Särskild vikt gavs arbetet med FN:s barnkonvention. I högskoleförordningens beskrivning av den nya socionomexamen läggs tyngdpunkten på såväl kunskap och förståelse av sociala fenomen, som på färdighet och förmåga att utveckla och förändra. Studenten ska lära sig att i det sociala arbetet uppträda professionellt i förhållande till klienter och arbetslag där den egna kompetensen byggd på vetenskap, erfarenhet, och personliga självkännedom står i ständig utveckling. Med undantag av barnkonventionen pekas inte i examensordningen ut någon specifik kunskap som nödvändig för att erhålla examen. Inte heller anges hur olika moment ska fördelas proportionellt i utbildningen. Denna brist på precision är något vi återkommer till.

Examensordningen för sociala omsorgsutbildningen och socionomutbildningen upphörde och ersattes med en ny socionomexamen enligt den ändring i högskoleförordningen (2006:1053), som trädde i kraft i januari 2007. Enligt övergångsbestämmelser ska den som påbörjat sin utbildning före utgången av juni 2007 ha rätt att slutföra sin utbildning, dock längst till och med utgången av juni 2015. Kompletteringsutbildning för yrkesverksamma med social omsorgsexamen så att de kan erhålla socionomexamen pågår vid flera lärosäten.

Det är mot denna bakgrund som 2009 års utvärdering av socionomutbildningarna ska läsas.

Konvertering av social omsorgsutbildning till socionomutbildning

Mellan 2003 och 2008 har sociala omsorgsprogram vid fem lärosäten konverterats till socionomutbildningar: Högskolan i Kalmar, Karlstads universitet, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Gävle och Uppsala universitet. Vid Linköpings universitet startade en ny socionomutbildning hösten 2003 vid institutionen för samhälls- och välfärdsstudier vid Campus Norrköping samt vid temainstitutionen i Linköping. Denna utbildning kom så småningom att förläggas i Norrköping och inkludera den sociala omsorgsutbildning som sedan tidigare funnits där.

Med dessa konverteringar och nyemissioner har följt att den traditionella socialhögskolemodellen blandats med andra modeller för organisering av utbildningen och därmed har den organisation som innebär att socionomut-

bildningen sker inom ramen för en ämnesinstitution med egen ledning kommit i minoritetsställning. Vid Högskolan i Kalmar ges socionomutbildningen vid humanvetenskapliga institutionen där också bland annat lärarutbildningen och vårdutbildningen ges; på Karlstads universitet ges den vid avdelningen för sociala studier där ämnena social omsorgsvetenskap, socialt arbete (som forskarutbildningsämne) och sociologi ingår; vid Högskolan Kristianstad ingår socialt arbete i sektionen hälsa och samhälle där flera andra ämnen ingår; vid Högskolan i Gävle ges utbildningen vid institutionen för vårdvetenskap och sociologi där också vårdvetenskap och medicinsk vetenskap ingår; vid Uppsala universitet är sociologiska institutionen värd för socionomutbildningen. Också de socionomutbildningar som konverterades före 2003 hade hittat liknande lösningar inom ramen för en storinstitution: Högskolan i Jönköping, Malmö högskola och Växjö universitet. Vid Malmö högskola, med placering inom det medicinska vetenskapsområdet, ges tre inriktade socionomutbildningar vilka organisatoriskt tillhör tre separata enheter.

En fråga som ständigt återkom i diskussionen då ansökningarna om konvertering skulle behandlas var den undervisande personalens kompetens. En brist på lektorskompetenta personer som disputerat i ämnet socialt arbete kunde konstateras. I detta läge var strategin att tillämpa en inkluderande inställning så att personer som disputerat i närliggande ämnen och med en forskningsinriktning mot centrala delar av socionomers arbetsfält sågs som likvärdiga. Att öka konkurrensen om de personer som disputerat i ämnet socialt arbete skulle kunna äventyra de befintliga socionomutbildningarnas bemanning. Därmed har lärarkompetensen i ämnet breddats avsevärt.

Den ämnesmässiga variationen mellan de utbildningar som skulle konvertera var stor. På Högskolan i Kalmar finns till exempel en stark idrottsforskning, och i ansökan om en konvertering till socionomutbildning byggdes en vision om en socionomexamen från Högskolan i Kalmar med frivilligarbete inom idrottens organisationer som en särskild kompetens. Vid Uppsala universitet finns vid värdinstitutionen förutom en stark forskningstradition inom gerontologi och handikappvetenskap också en stark forskning inom området barn och unga. Detta blev motivet till att den nuvarande inriktningen mot barn och ungdom startade, en av avnämarna efterfrågad utbildning. Socionomutbildningens innehåll och inriktning har därmed vidgats och specialiserats ytterligare jämfört med situationen 2003.

Bristen på platser till den verksamhetsförlagda utbildningen skulle visa sig vara ett bekymmer. De nya utbildningarnas anspråk på sådana platser inom ett bredare fält än den sociala omsorgens störde den ordning som tidigare kommits överens om mellan de äldre programmen. För att rättigheten att utfärda socionomexamen skulle ges krävdes att skriftliga avtal upprättats mellan utbildningen och framför allt socialtjänsten om utbildningsplatser där ett långsiktigt och ömsesidigt kunskaps- och erfarenhetsutbyte kunde garanteras. Några lärosäten i denna utvärdering redovisar svårigheter att finna platser för den verksamhetsförlagda utbildningen.

Socionomutbildningarnas skiftade karaktär i dagsläget

Trots att den nya examensordningen för socionomutbildningen tydligt anger dess generalistkaraktär grundar sig i dag cirka hälften av utbildningarna på specialinriktningar. Variationen har ökat sedan 2003.

Vid tidpunkten då utvärderingen genomförs finns åtta lärosäten utan sökbara inriktningar, vilket innebär att studenterna möter en utbildning med intentionen att utbildningen ska fokusera på hela livsloppet: Göteborgs universitet, Högskolan i Jönköping, Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad, Linköpings universitet, Lunds universitet, Växjö universitet och Umeå universitet. Flera av dessa lärosäten erbjuder valbara kurser som ger studenten möjlighet att skapa sin egen profil. Högskolan i Kalmar erbjuder till exempel två profilmråden, funktionshinder eller idrott. De valbara kurserna kommer då sent i utbildningen. Värt att notera är att tre lärosäten som tidigare haft inriktningar med utgångspunkt i sammanslagningen av social omsorgsexamen och allmän socionomexamen numera genom sin uppläggning gör anspråk på att vara generalistutbildningar: Göteborgs universitet, Linköpings universitet och Umeå universitet.

Det finns således i nuläget åtta lärosäten med inriktningar. Ytterligare en omständighet är att utbildningarna har separata antagningar till utlokaliserade utbildningar. Högskolan i Gävle ger utbildning i till exempel Bollnäs, Hudiksvall och Norrtälje. Studenter som söker till Högskolan i Gävle har sammantaget nio olika sökbara alternativ.

Lärosäten med sökbara inriktningar år 2008:

Ersta Sköndal högskola: två inriktningar: etik och livsåskådning; äldre. Den senare samläses med sjuksköterskeutbildningen.

Högskolan i Gävle: tre inriktningar: allmänt socialt arbete; äldre och funktionshinder; internationell socialt arbete.

Karlstads universitet: två inriktningar: administration och ledarskap; socialpedagogik.

Malmö högskola: tre inriktningar: socialt arbete, individ, familj och samhälle; socialt arbete, funktionshinder och åldrande; socialt arbete, verksamhetsutveckling.

Mittuniversitetet: två inriktningar: generell; internationell /interkulturell.

Stockholms universitet: tre inriktningar: allmän; omsorg om äldre och funktionshinder; socialpedagogik.

Uppsala universitet: två inriktningar: äldre och funktionshindrade; barn och ungdom.

Örebro universitet: tre inriktningar: generell; åldrande och funktionshinder; missbruk, ohälsa och rehabilitering. Den sistnämnda ges vid Mälardalens högskola, campus Eskilstuna och utgångspunkten för inriktningen är att missbruk i olika former utgör ett växande samhällsproblem och hör till det sociala arbetets klassiska problemområden.

Vi konstaterar att grunden för inriktningen kan vara antingen med fokus på någon av det sociala arbetets målgrupper – barn, funktionshindrade, missbrukare eller äldre – eller med fokus på teori och metod. Till det senare hör etik och livsåskådning, socialpedagogik eller social omsorg. Frågan är om inte målgruppskunskapen borde tillhöra de grundläggande kunskapskraven, medan de principiella frågorna kring etik och olika teoretiska infallsvinklar på ämnet borde komma senare i utbildningen.

Vi ställer oss kritiska till att man vid ett och samma lärosäte har flera socio-nomutbildningar. Studenterna kan alltså antas på olika poäng vid samma lärosäte. Delvis olika innehåll leder till samma examensbenämning. Detta leder till en olycklig hierarkisering i synen på det sociala arbetets olika delområden. På flera lärosäten har det förekommit att studenter vill ”byta upp sig” till en inriktning med högre status.

De ekonomiska villkoren för de olika utbildningarna varierar mellan lärosätena. Det har bland annat att göra med hur stor del av kurserna som klassificerats som samhällsvetenskap och hur stor del som klassificerats som vård. Den senare ger bättre ekonomisk tilldelning, men den bästa tilldelningen ger medicinklassificering. En vanlig relation är att socio-nomutbildningarna är till 60 procent klassificerade som samhällsvetenskap och till 40 procent som vård. En ovanligt förmånlig klassificering av kurserna görs vid Göteborgs universitet; förutom att stora delar av utbildningen där klassificeras som vård har många kurser delvis medicinklassificering.

På många lärosäten finns lokala mål. Vi fann att dessa mål inte alltid ges den uppmärksamhet som kan förväntas. Inte heller är det självklart att de internationella inriktningar som finns har fler internationella utbyten eller mer internationell litteratur än de andra utbildningarna.

Vår uppgift har varit att värdera hur de centrala examensmålen uppfylls, samtidigt vill vi nämna att lokala mål som inte tas på allvar ger en felaktig bild av utbildningen. Det ger inte studenten den ledning som är nödvändig för att hon eller han på goda grunder ska kunna välja sin utbildning.

Generalistutbildning

Argumentet för en generalistutbildning refererade då den nya examensordningen beslutades till att arbetsmarknadens behov förändras och att en generell utbildning ger en bättre förberedelse för att arbeta med sociala behov oberoende av var de uppstår. En generalistutbildning skulle också gynna rörlighet på arbetsmarknaden eftersom arbetsgivare oavsett var i landet de finns lättare kan avgöra vad en examen innehåller än om den bygger på specialisering enligt lokala önskemål.

I självvärderingsrapporterna har vi sett och vid platsbesöken har vi kommit i kontakt med olika argument för och emot en tidig specialisering. Argument vi mött mot specialisering är att arbetsgivare vill ha nya infallsvinklar på ett problem, inte gamla invanda tankespor som låser in studenterna i en snäv

yrkesbana. Flera av våra informanter har påpekat att det ofta inte bara finns ett enda fokus i en komplex verklighet, och utbildningen måste därför ge en bredare förberedelse. Att kunna se och hantera en allmän social problematik som kan uppträda i alla åldrar och situationer är att föredra.

Argumentationslinjerna är dock inte entydiga. Ett återkommande problem som tagits upp är studenternas svaga intresse för arbete inom äldreomsorgen, vilket tydligt kolliderar med nuvarande behov på arbetsmarknaden. Det är där den stora arbetsmarknaden för socionomer finns, har det hävdats. Arbetsmarknadens intresse av att få personal till äldreomsorgen skulle garanteras genom särskilda inriktningar mot detta område. Detta talar för en specialisering. De lokala behoven har lyfts fram: ”arbetsgivarna kräver specialisering”. Ett argument som gäller specifikt för äldreomsorgen är att en specialinriktad examen mot detta fält gör socionomer konkurrenskraftiga för ledningsuppgifter inom äldreomsorgen. Det finns, menar man, en risk att andra yrkesgrupper som exempelvis sjuksköterskor konkurrerar ut socionomerna från dessa jobb.

Vi ställer oss frågande inför verklighetsanknytningen bakom argumenten för specialisering. Vi kan iaktta att på de utbildningar som riktats mot äldre- och funktionshinder dras studentens intresse bort från äldreomsorg och mot unga och funktionshindrade. På flera lärosäten där särskilda inriktningar mot arbete med äldre och funktionshindrade finns skrivs förhållandevis få examensarbeten inom kunskapsfältet äldreomsorg. Detta gäller Malmö högskola, Stockholms universitet, Umeå universitet (vid den utbildning som nu håller på att fasas ut) och Örebro universitet, medan det vid Växjö universitet trots en generell utbildning skrivs en relativt hög andel arbeten om äldreomsorg. På flera sätt framstår äldreomsorgens ställning i socionomutbildningen som mer laddad än något annat delområde.

En tidig specialisering kan visserligen passa angelägna aktuella eller lokala intressen, men gynnar inte studenter som vill flytta från en del av landet till en annan. Nackdelar, som att en alltför tidig specialisering skapar inlåsningar i snäva yrkesroller som kan bli svåra att förändra, har påtalats av vissa avnämare.

Generalistutbildningens problematik

Generalistutbildning ställs alltså ofta mot en specialiserad utbildning. Det är vanligt att en inriktad utbildning specialiserar sig mot arbete med särskilda målgrupper, till exempel äldre, missbrukare eller barn. Men specialiseringen kan också gälla särskilda arbetsmetoder, till exempel socialpedagogik eller värdegrunder/livsåskådning/etik. Motsägelsefullheten kan ses som ett tecken på att examensmålen är omfattande och i viss mån svårtolkade.

Vi fann att om man ska tolka generalistexamen som en examen där både målgruppskunskap och metoder i socialt arbete ingår, finns problem med att hitta en bra balans mellan de olika delarna. De försök till lösning som vi sett har alla förtjänster och svagheter.

En ofta gjord bedömning av de olika lärosätenas utbildningar är att en utbildning inriktad mot ett specialområde inte alltid är tillräckligt bred i sin bas för att fylla kraven på generalistexamen. Det kan vara att inriktningarna mot äldre och funktionshinder i alltför hög utsträckning liknar den gamla sociala omsorgsexamen, vilket var fallet vid Högskolan i Gävle, Karlstads universitet och Örebro universitet (inriktningen mot äldre och funktionshinder). Också utbildningar utan inriktning kan bära på samma problem, vilket vi anser vara fallet vid Högskolan Kristianstad och Högskolan i Jönköping. Å andra sidan finns utbildningar som alltför mycket liknar det tidigare socio-nomprogrammet, till exempel Mittuniversitetet där utbildningen helt saknar äldrekunskap och Örebro universitet (allmän inriktning och inriktningen mot missbruk, ohälsa och rehabilitering). Växjö universitet ger en motsägelsefull bild med sina rötter i ett socialt omsorgsprogram och där många uppsatser skrivs om äldreomsorg, där upplevelsen av den nuvarande utbildningen bland studenter och lärare är att det är inriktat mot området individ- och familjeomsorg (IFO). Den i övrigt utmärkta utbildning som Ersta Sköndal högskola erbjuder med inriktningen mot äldreomsorg där sjuksköterskor och socionomer samläser har enligt vår uppfattning inte en tillräcklig bredd vad gäller ”socio-nomkunskaper”. Likaså ställer vi frågan om den socio-nomutbildning som Uppsala universitet konstruerat, med en tidig specialisering mot äldre och funktionshinder respektive barn, ger tillräcklig bredd även om forskningsförankringen är tydlig.

Vi menar att en samlad socio-nomutbildning är en nödvändig men inte tillräcklig förutsättning för att vi ska kunna tala om en generalistutbildning. En utbildning som utesluter någon viktig målgrupp kan inte anses uppfylla examensmålen. Vidare måste utbildningen vara organiserad så att den tillhandahåller både bredd och djup, samt också en balans mellan generell akademisk kunskap och praktisk yrkesförberedelse.

Olika lärosäten hanterar balansen mellan generell teori och praktisk kunskap på olika sätt. Detta får konsekvenser då man ibland ser, trots uttalade generalistambitioner, ambitionen att ge mer av specialiserad eller sakkunnig kompetens inom en begränsad del av avnämrafältet. Inkluderandet av alltfler sakområden och klient- eller brukargrupper i vad som utgör det sociala arbetets praktikfält ställer ökade krav på utbildningen att tydligt formulera vad som är utbildningens kärnfrågor. Hur ser man på relationen mellan mer generella kunskaper om individers och grupper livsvillkor, deras behov och samhällets möjligheter att på olika sätt möta dessa? Hur ser man på utvecklingen att det inom områden som missbruk, barn- och ungdomsvård utvecklats ett alltmer specialiserat socialt arbete som använder sig av specifika utrednings- och bedömningsinstrument och metoder i mötet med klienterna/brukarna? Ett ställningstagande kan vara att betona de generella kunskaperna och också förmedla vissa grundläggande kunskaper och färdigheter när dessa ska omsättas i praktiskt arbete, till exempel genom utbildning och träning i samtalsmetodik och empatiskt förhållningssätt. Ett annat, som vissa granskade utbildningar

är exempel på, är att i olika hög grad utesluta vissa klient- eller brukargrupper, till exempel personer med missbruksproblem, personer med behov av försörjningsstöd, eller äldre, i en utbildning som framstår som en generalistutbildning, men som genom exkluderandet av vissa grupper i realiteten får en inriktning mot vissa professions- eller avnämarsegment.

Ytterligare en variant är att låta ett visst perspektiv, till exempel etik eller livsåskådning, genomsyra eller vara en röd tråd i utbildningen.

Enligt vår åsikt är det viktigt att upprätthålla socionomutbildningen som en generalistutbildning byggd på en akademisk bredd sett till vetenskaplig teori och metod och generell tillämpbara praktik- eller professionsspecifika färdigheter. Om möjligheter till en viss specialisering eller inriktning förekommer bör den ligga sent i utbildningen eller inom ramen för en examen på avancerad nivå. Här kan man, menar vi, hämta erfarenheter från de finländska, isländska och norska utbildningarna som finns kort beskrivna i denna rapport.

Huvudområdet i socionomutbildningarna

Fram till 2006 var ämnet socialt arbete ett självklart huvudområde för en socionomutbildning. I samband med konverteringarna är det inte längre lika självklart, då ämnet socialt arbete inte alltid funnits vid det lärosäte som utbildningen förlagts till. Vid Karlstads universitet accepterades en socionomutbildning med social omsorgsvetenskap som huvudområde. Visserligen finns socialt arbete vid detta lärosäte men enbart som forskarutbildningsämne. I och med att Högskolan i Gävle och Uppsala universitet fick socionomexamensrättigheterna blev socionomutbildningarna än mer varierade då huvudämnet för examen blev sociologi. För Högskolan i Gävle gällde det endast för en övergångsperiod och man arbetar för att inrätta ämnet socialt arbete. För de utbildningar som hade annat huvudområde än socialt arbete var minimikravet då examensrätten gavs att minst en av lektorerna ska ha disputerat i socialt arbete, något som visar sig inte alltid vara uppfyllt i dagens läge.

För socionomutbildningarna har denna mångfald luckrat upp en tidigare given struktur för samverkan mellan utbildningarna. Alla utbildningar deltar inte aktivt i samarbetskommittén för socionomutbildning. Professorsmöten för professorer i socialt arbete inkluderar inte professorer i sociologi eller social omsorgsvetenskap. Vi menar att detta försvagar utbildningarna och deras möjligheter att förbereda för ett yrke.

Socionomutbildningens innehållsliga kärna/kärnor

I självvärderingarna som lärosätena har skrivit inför 2009 års utvärdering, finner man olika sätt att närma sig frågan om socionomutbildningens kärna. På några lärosäten, till exempel vid Ersta Sköndal högskola tas området för givet, det vill säga man utgår från att alla vet vad kärnan i utbildningen är. I de flesta självvärderingar finns en beskrivning på hur man ser på huvudom-

rådet i socionomutbildningen. I de flesta fall beskrivs området som mångvetenskapligt. Ett komplext samhälle kräver kunskaper från en mängd olika områden och ämnen, vilket gör att socialt arbete behöver en mångvetenskaplig grund. I grunden finns ett gemensamt synsätt, kunskapsområde och/eller arbetssätt som utökats med kunskap om målgrupper eller mot det avsedda verksamhetsfältet.

I några fall framträder huvudområdet i utbildningen tydligare som en egen disciplin med ett eget kunskapsområde. Utgångspunkten är kunskap om och förståelse för hur sociala problem uppstår/uppstår och konstrueras, historiskt och i nutid, i interaktion med omgivande samhälle. Kunskap förmedlas om de välfärdssystem och juridiska system som skapats för att hantera sociala problem. I området socialt arbete sker en integrering av de skilda disciplinära kunskapsfälten som då får en ny gestalt.

I andra fall finns de närliggande områdena beskrivna som självständiga, och viktiga att stå i dialog med, för att ge bredd och djup åt utbildningen. Vid några lärosäten, som exempelvis Högskolan i Gävle, menar man att området socialt arbete hämtar kunskap från centrala ämnesdiscipliner såsom sociologi, rättsvetenskap i socialt arbete, psykologi och socialpolitik inklusive relevanta forskningsmetoder. Ämneskunskaper bildar grunden för att förstå hur kunskap och förståelse skapas genom växelverkan mellan vetenskapligt arbete och praktisk erfarenhet.

Ibland sätts färdighet och förmåga i fokus. Deltagande i tvärprofessionella samarbeten skärper värderingsförmågan, den personliga mognaden, den empatiska förmågan och formar grundläggande etiska värderingar i det sociala arbetet. Samtliga dessa förmågor är nödvändiga för att kunna fördjupa kunskaperna om vetenskapliga metoder, samt utveckla förmågan till självständig kunskapsutveckling.

Vid några lärosäten, till exempel vid Högskolan i Jönköping, betonas det emancipatoriska draget i ämnet där värderingsförmåga och förhållningssätt blir centrala. Socialt arbete som ämne och verksamhetsområde ska sträva efter att ha ett brukarperspektiv och värna om individens egenvärde oavsett ras, kön, ålder, etnicitet, religion och politisk tillhörighet. Vidare strävar företrädare för socialt arbete efter att så långt möjligt stärka individens egna resurser och möjliggöra egna beslut samt tillfredsställa grundläggande behov. Socialt arbete riktar sig mot såväl individnivå som grupp- och samhällsnivå.

Kunskapsområden som skulle kunna förena alla dessa nivåer är det som ofta nämns i kursplanerna, nämligen att klass, kön, etnicitet och ålder ska beaktas under hela utbildningen. Det finns en osäkerhet kring hur dessa mål ska genomföras och vi noterar att det ofta inte finns någon progression i dessa kursmål.

Vi noterar att socialpolitik, ibland jämförande socialpolitik, är ett lokalt mål på flera utbildningar. De nya styrformerna som innebär att lagstiftning till viss del och för vissa delområden övergetts till förmån för styrformer som information, utvecklingsprojekt eller utvärdering till exempel i form av öppna

jämförelser kommuner emellan. Denna förskjutning från central styrning till lokal verkar för socionomutbildningen innebära att undervisning i socialpolitik ges i flera olika kurser i stället för som tidigare i samlad form. Om socionomer därmed få ta ett större ansvar för kvaliteten i det sociala arbetet blir kunskaper i socialrätt allt viktigare. Vi noterar att undervisningen i socialrätt ofta ges av externa lärarkrafter. Vi menar att det är viktigt att undervisningen i socialrätt synkroniseras med övrigt kunskapsstoff vilket inte alltid är fallet.

Ett av examensmålen gäller utvärderingskunskap och förmåga att utvärdera. Om decentraliseringen av styrformerna inte bara förskjuts från central nivå till lokal utan också till yrket blir kunskap i att utvärdera sociala insatser en viktig yrkeskunskap. Det förefaller uppenbart att detta mål, med något undantag när, inte uppmärksammas särskilt mycket i utbildningarna.

Den pedagogiska utmaningen

I takt med socionomutbildningarnas expansion i Sverige har studentgruppens sammansättning förändrats. Antalet studenter från icke studievana miljöer ökar liksom antalet studenter med annat modersmål än svenska. Många studenter uttryckte detta som positivt, att mångfalden berikar utbildningen. Vissa lärosäten, med högre söktryck, hade dock en mer homogen studentgrupp som påbörjat sina högskolestudier direkt efter gymnasiet. På flera lärosäten talade lärarna om särskilda pedagogiska insatser för studenter med svårigheter att uttrycka sig i skrift. Sådana svårigheter blir alltmer synliga i en utbildning som i ökad grad kräver skriftliga redovisningar och reflektioner och där vetenskaplig teori och metod blivit obligatoriska inslag vilket har höjt nivån på det självständiga arbetet.

Några exempel

Den tidigare nämnda balansen mellan generell teori och praktisk förberedelse för ett yrke kräver sin särskilda pedagogik vilket ibland kan vara svårt att genomföra inom ramen för en akademisk utbildning. Vi har sett olika modeller för detta. Vid Högskolan i Gävle där en stor del av undervisningen sker på distans finns den pedagogiska grundsynen sammanställd i ett särskilt dokument, *Pedagogiska utgångspunkter*, där det framgår att undervisningen vilar på ett sociokulturellt synsätt. Detta innebär att samtliga lärare i sin undervisning teoretiskt och praktiskt enligt en gemensam modell förmedlar hur lärande sker genom samarbete och interaktion med andra. För att lära krävs samhandlingar med andra vilket påverkar förhållandet mellan studenter och lärare. Den enskilda studenten ska klargöra vad han eller hon lär sig i dialog med studiekamrater, lärare och andra. Läraren blir därmed både handledare, seminarieledare och föreläsare. Studenten blir också direkt ansvarig för att planera sin utbildning och sitt lärande. Genom att studierna bedrivs som studieortsbaserad distansundervisning, utgör studiegruppen en viktig resurs i lärandet menar man där.

Vid Göteborgs universitet bedrivs delar av undervisningen i förorter där studenterna får hämta sina exempel och göra sina erfarenheter. Studenterna ges efter att de antagits till socionomutbildningen möjlighet att söka någon av de utlokaliserade grupperna. Dessa bygger på idén att studierna bedrivs i en miljö som ligger nära det egna professionsfältet. Därmed möjliggörs ett integrerat och tätt samarbete mellan profession, stadsdel och lärosäte. Det är alltså en modell som tydligt sätter praktisk kunskap i centrum för teoretisk förståelse och reflektion. Svårigheten att hitta balansen mellan teoretisk och praktisk förberedelse visar sig just i detta exempel. Farhågor uttrycktes om att studenterna inte fått tillräckliga redskap för att omsätta de teoretiska kunskaperna i praktiskt arbete.

Vid Lunds universitet har en mobiliseringskurs utvecklats för att ge plats för brukarerfarenheter i socionomutbildningen. Med utgångspunkt i kursen har man initierat ett utvecklingsarbete med andra socionomutbildningar. Sex lärosäten har medverkat: Ersta Sköndal högskola, Göteborgs universitet, Högskolan i Kalmar, Umeå universitet, Växjö universitet, Örebro universitet samt senare också Mittuniversitetet.

Vid Högskolan i Jönköping har man inom ramen för den verksamhetsförlagda utbildningen inslag av fältstudier inom de två första årens teoretiska kurser. Fältstudierna, där studenten tilldelas en kontaktperson från fältet avser att stärka relationen mellan utbildning och verksamhet, liksom integrationen mellan teori och praktik. Studenternas läroprocess följs noga av ansvarig lärare som griper in vid behov påkallat av student eller handledare. Detta är viktigt då det inte bara handlar om en pedagogisk utmaning utan också om en balansgång där utsatta individers intresse av integritet kan stå i motsättning till lärandet. Vid Karlstads universitet eftersträvas bland annat att varje kurs ska ha någon lärare med yrkeserfarenhet och socialarbetaridentitet, på samma sätt som varje kurs ska ha inslag av forskningspresentation av i möjligaste mån forskande lärare. Vid Ersta Sköndal högskola har ett antal praktikcentra etablerats för att säkerställa en kontinuerlig kontakt med fältet och en god tillgång på praktikplatser, och ett antal fältadjunkter har särskilt engagerats i arbetet. Utbildningens huvudsakliga praktik har förlagts till avancerad nivå vilket ställer ökade krav på såväl studenter som handledare. Vi kan se både för- och nackdelar med att på detta sätt betona vikten av den verksamhetsförlagda utbildningen. Vi ser också att det behövs en särskild omtanke om fördjupningen och progressionen om momentet ligger på avancerad nivå.

Det är en pedagogisk uppgift att i undervisningen förbereda studenterna för ett brett engagemang i det sociala arbetets olika delar. En fråga är var ansvaret för detta ska ligga. Lärosätena verkar ha kapitulerat inför uppgiften. Ett dilemma som vi ser är att önskemålet om anställningsbarhet ibland kan komma att kollidera med studentens önskemål. Vi har sett det överväldigande intresset för barn och familj hos socionomstudenterna, ett intresse som många inte kommer att kunna få utlopp för i det kommande arbetslivet. Detta tar sig uttryck i val av ämnen för examensarbetet, men också på andra sätt i över-

gångar från en inriktning till en annan. Om målet med anställningsbarhet ska uppfyllas måste olika intressenter och inte minst yrket självt mycket tydligare än i dag motivera till ett djupare intresse i arbetsuppgifter som de inte bara anser angelägna utan som också kan leda till anställning.

Studentinflytande

Studenternas påverkansmöjligheter på utbildningen varierar stort. Formella kanaler för påverkan finns i de flesta utbildningar, men organen var i vissa fall inte kända för studenterna. Ett generellt intryck av de studenter vi mött under våra platsbesök är att studenterna är engagerade i sin utbildning. Ofta spelar studentkåren en viktig roll för studentmedverkan. Det är studentkåren som är drivande i frågor rörande utbildningens kvalitet.

Kursvärderingar är ett värdefullt instrument för lärosätena att följa upp hur kursers innehåll, genomförande och examination upplevs av studenterna. Som påverkansmedel spelar kursvärderingarna roll för den enskilda studenten då han eller hon ges möjlighet att kommentera allt från kurslitteratur till examinationsformer. På många utbildningar finns en låg svarsfrekvens i studenternas kursvärderingar. Detta ses som problematiskt och vid en del lärosäten har man engagerat studenterna för att kunna utforma bättre kursvärderingar. Studenterna sade sig många gånger inte se meningen med att fylla i kursvärderingarna. Bristen på återkoppling av och dialog kring kursvärderingarnas resultat var påfallande i många fall. Hanteringen av kursvärderingarna verkar många gånger vara beroende av den enskilda läraren. Det är angeläget att det finns ett system för kursvärderingar som är utbildningsgemensamt och känt för den enskilda studenten. Om resultaten från kursvärderingarna tas upp för dialog med de studenter som gått kursen och sedan presenteras i samband med kursstart för nästkommande termin tror vi att svarsfrekvensen kan öka och därmed ge ökad tyngd åt kursvärderingarna som indikator på kursens kvalitet. Det kan även vara relevant att genomföra såväl kursvärderingar under kursens gång, som kursutvärderingar efter avslutad kurs. Detta kan ge studenterna känslan att de kan påverka så att det märks även under deras egen studietid. Kursvärderingar bör vara kopplade till kursens lärandemål, gå att genomföra elektroniskt och sammanställas så att studenterna och berörda lärare kan ta del av resultaten.

Ett återkommande tema bland studenterna var önskemålet om fler lärarledda timmar, något som vi menar bör tas på allvar.

Kravnivån

Upplevelsen av kravnivån varierar. Gruppexaminationer förekommer där examinerande lärare har svårt att bedöma varje student individuellt. Vi menar att detta är ett problem. Det fanns dock, på vissa orter, en upplevelse av att den nya examensordningen har medfört att kraven till viss del skärpts. Möjligtvis har detta att göra med att till exempel lärandemål blivit tydligare, eller att utbildningarna helt enkelt slipats och omstrukturerats och på så sätt blivit

mer genomtänkta. Progressionstanken ger förhoppningsvis den röda tråd som krävs för att studenterna ska uppleva att olika kursmoment finns i ett sammanhang och då har en poäng.

Ett bekymmer är att de flesta lärosäten i ringa omfattning använder engelskspråkig litteratur på sina kurser, vilket vi anser är otillfredsställande.

Forskningsanknytningen

Socialt arbete är sedan 1979 ett reguljärt forskningsämne med professorer. Andra huvudområden, som sociologi, har varit forskningsämne sedan 1947. Vid Karlstads universitet finns socialt arbete som forskarutbildningsämne, men social omsorgsvetenskap är huvudområdet i socionomexamen utan att vara ett forskningsämne med professur.

Ett forskarutbildningsämne med egen professur ger förutsättningar för en forskningsmiljö som mer eller mindre kan prägla utbildningen. Små forskningsmiljöer kan inte sätta sin prägel på undervisningen som starka forskningsmiljöer kan. Det behövs flera företrädare för forskningen än en professor för att man ska kunna kalla det en forskande miljö.

Akademisering och evidensbaserad praktik

Akademisering och evidensbaserad praktik kan ses som två poler eller aspekter av socionomutbildningens forskningsförankring. Om vi med det första begreppet, akademisering, menar att en professionsutbildning ska vara förankrad i en vetenskaplig disciplin så har utbildningen på många orter genomgått eller genomgår en sådan utveckling. Forskningsförankringen kan finnas i discipliner som socialt arbete eller sociologi, eller bredare inom ett humanistiskt - samhällsvetenskapligt vetenskapsområde. Studenterna ska genom forskningsförankringen få såväl generella som professions specifika kunskaper i vetenskaplig teori och metod.

Det andra begreppet, evidensbaserad praktik, syftar på hur denna kunskap, kombinerad med en professionellt förankrad erfarenhetskunskap och ett klient- eller brukarperspektiv, kan utgöra basen för professionella ställningstaganden. Men av detta återfinns det relativt lite i dagens socionomutbildningar. Att förmedla kunskaper och färdigheter som förenar kunskap om enskilda klienters och brukargrupperns behov och problem med generell praktik- och professionsbaserad kunskap, kräver en lärarkompetens som förenar vetenskaplig och aktuell praktisk kompetens. En sådan kompetens saknas hos många lärare på flera utbildningsorter.

Att utbildningen inte förmedlar evidensbaserade kunskaper och färdigheter faller till stor del tillbaka på att det sociala arbetets praktik av tradition varken är baserad på eller i dag arbetar utifrån ett sådant perspektiv där vetenskaplig kunskap och praktiskt socialt arbete integreras. Det finns ingen motsvarighet till den medicinska praktikens begrepp "beprövad erfarenhet". Det pågår sedan ett tiotal år tillbaka en stundtals intensiv diskussion både bland forskare

och praktiker inom socialt arbete om innebörden och relevansen av begreppet evidensbaserad praktik, som definieras som den professionelles förmåga att integrera bästa möjliga evidens, brukarens erfarenheter och önskemål samt den egna expertisen i socialt arbete. Oberoende av olika ståndpunkter i denna diskussion måste det vara en angelägen uppgift för en professionsutbildning att på ett tydligt sätt förmedla på vilka olika former av kunskaper som innehållet i utbildningen vilar, och hur dessa kunskaper kan tillämpas inom ramen för olika framtida yrkespositioner.

Vi vill här lyfta fram att utvecklingen av en professionell praktik inom socialt arbete ska ta hänsyn till att socionomer ska hantera ofta komplexa behovs- och problemsituationer. På dessa saknas etablerade och entydiga svar. Detta förutsätter en profession som har kompetens att producera kunskap som ser bortom nu gällande praxis. Generellt understöds en sådan kompetens av en bredd i kunskaperna kring vetenskaplig teori och metod.

Kraven på vetenskaplig meritering

Utbildningens akademisering som den utvecklats berör vår ambivalenta inställning till de ökade kraven inom högskolan på att forskarutbildade lärare ska söka och bedriva forskning på externa medel och att publicera sig i företrädesvis internationella vetenskapliga tidskrifter. En sådan utveckling är önskvärd för att upprätthålla och utveckla den vetenskapliga kompetensen hos lärarna; den kan också, om forskningens objekt är det sociala arbetets praktik, utveckla kompetensen på det området. Men om detta sker på bekostnad av utbildningens pedagogiska innehåll och lärarnas fortsatta pedagogiska kompetensutveckling, kan det få negativa konsekvenser.

Kvaliteten i all akademisk utbildning är beroende av lärarnas pedagogiska skicklighet i att förmedla och ge studenterna möjlighet att själva utveckla för utbildningen relevanta kunskaper och färdigheter. Det innebär att vinsterna av en fortsatt vetenskaplig meritering och kompetenshöjning bland lärarna eventuellt inte fullt ut kan komma studenterna till godo om det inte sker en motsvarande utveckling av lärarnas pedagogiska skicklighet.

En ensidig betoning på lärarnas vetenskapliga meritering kan medföra obalans i förmedlingen av mer generell akademisk kunskap och en professionell praktikinära kunskap. Kravet på vetenskaplig meritering i form av externa medel och publicering i internationella tidskrifter kan leda till en lärarkår som prioriterar egen forskning och därmed också kompetensutveckling som dels är mer anpassad till vetenskapssamhällets generella krav och normer än till en mer praktikinära professionsspecifik kompetens. Det finns risk för att forskningen styrs mot möjligheterna till finansiering och publiceringsmöjligheter som inte behöver sammanfalla med praktik- eller professionsspecifika forsknings- och utvecklingsbehov. Kunskapsutvecklingen inom det sociala arbetets kärnområden och den praxis av samhälleliga interventioner som är socionomers arbetsfält riskerar därmed att bli underförsörjd. På sikt kan detta

påverka såväl innehållet i utbildningen som lärarnas förmåga att praktikan-knyta den mer generella vetenskapliga kunskapen.

Vi vill därför fästa uppmärksamheten på vikten av att upprätthålla balans mellan vetenskaplig och pedagogisk meritering och kompetensutveckling i gruppen disputerade lärare.

Efter denna varning för att teoretisk utveckling och praktisk erfarenhet ska fjärma sig från varandra vill bedömargruppen redovisa några generella iakttagelser utifrån det material vi granskat. De mått vi använt för att beskriva forskningsanknytningen är:

- Andelen forskarutbildade lärare i undervisningen
- Tid för kompetensutveckling
- Lärarnas publicering

Forskarutbildade lärare

En högre andel av lärarpersonalen än i 2003 års utvärdering har disputerat och bedriver egen forskning, vilket gör det möjligt att bedriva undervisning som bygger på vetenskaplig grund. I dag har de flesta lärosäten över 40 procent disputerade lärare i undervisningen; genomsnittet nationellt inom socionom-utbildningen är ungefär 50 procent. Tidigare utvärderingar har enbart sett till relationen mellan anställda lektorer och adjunkter utan att uppmärksamma deras andel i undervisningen, varför jämförelser inte kan göras. Oavsett beräk-ningsgrunder är ökningen av vetenskapligt skolade lärare avsevärd.

Intresset som i den ovan beskrivna omvandlingsprocessen har riktats mot den undervisande personalens vetenskapliga kompetens, liksom det i andra sammanhang uttalade behovet av evidensbaserad praktik, ställer frågan om utbildningen under senare år akademiserats i önskvärd riktning.

Lärarnas möjligheter att både undervisa och forska?

Den tid som avsätts för lärarnas kompetensutveckling varierar. En relativt vanlig fördelning är 20 procent tid för kompetensutveckling för lektorer och 10 procent för adjunkter. I de flesta fall ges tid för kompetensutveckling utan explicita motkrav, men ändå med en viss kontroll i samband med utvecklings-samtal. En tilldelning som ligger klart under detta finns på Göteborgs uni-versitet vars adjunkter, lektorer och även de docentkompetenta ges 10 procent. Med hjälp av externa medel kan proportionen öka. Vid Uppsala universitet ges alla 100 timmar/år, samt tid motsvarande 10–20 procent av en heltid för forsk-ning i sin ordinarie arbetstid beroende på prestation i form av publicering och forskningsansökningar. Flera lärosäten har en högre tilldelning, ibland upp emot 30 procent för lektorer. Professorers utrymme för forskning är i normal-fallet 50 procent. Extremt hög tilldelning ger Högskolan i Jönköping med 40 procent för lektorer, 50 procent för docenter och 70 procent forskning i tjäns-ten för professorer. Vid Mittuniversitetet ger det lokala avtalet möjligheter till mellan 20 och 80 procent kompetensutveckling. Vissa lärosäten skiljer på

lärostolsprofessorer och befordrade professorer som har en lägre tilldelning av tid för kompetensutveckling.

Kraven på motprestation varierar. Vid Ersta Sköndal högskola avsätts för varje lektor 25 procent för kompetensutveckling i en allmän pott. Den enskilda lektorn får själv disponera 10 procent. En lektor som vill öka sin andel kan söka mer ur den allmänna potten. Vid Högskolan i Gävle fordras en plan presenterad i förväg för att man ska erhålla medlen, vid Högskolan i Jönköping är motprestationen för lektorer att skriva minst två vetenskapliga artiklar per år under en treårsperiod.

Kompetensutvecklingsplaner förekommer. På flera orter är ett generationsskifte nära förestående och den nödvändiga kompetensväxlingen mer eller mindre organiserad. Olika satsningar görs till exempel på docentmeritering vid Högskolan i Gävle, Göteborgs universitet, Lunds universitet och Umeå universitet samt vid Högskolan i Gävle också på professorsprogram. På vissa orter har man också satsat särskilt på adjunkters forskningsmeritering, till exempel vid Högskolan i Kalmar, Växjö och Umeå universitet.

Lärarnas publicering

Lärarnas huvudsakliga publicering delar sig mellan vetenskapliga tidskrifter och publicering i antologier, det vill säga läromedelsproduktion. De enskilda lärosätena har utvecklat olika traditioner i vilken också fakultets- och universitetsövergripande strategier, de som ovan nämns som krav på vetenskaplig meritering, syns. Det är dock svårt att dra några mera långtgående slutsatser på det underlag som sträcker sig över åren 2007–2008. Tendensen är självklart att lärarna vid de stora socionomutbildningarna publicerar mer än de vid små. Undantag utgör Ersta Sköndal högskola och Uppsala universitet som trots sin litenhet har omfattande publicering. Högskolan i Kalmar, Högskolan Kristianstad och Växjö universitet har i förhållande till antalet lärare en låg produktion dessa två år. Vid Högskolan i Jönköping och Karlstads universitet är publiceringen i hög grad kopplad till ett fåtal författare. Den kompetensutvecklingstid man tilldelats avspeglar sig i viss mån i publicering. De lärosäten med hög andel forskning inom ramen för anställning har också hög andel publikationer i vetenskapliga tidskrifter. Den tradition i läromedelsförfattande som beskrivs i 2003 års utvärdering håller på att till viss del överges till förmån för publicering i vetenskapliga tidskrifter. På några lärosäten kan man se att enskilda författare står för flertalet publikationer.

Verksamhetsanknytningen och den verksamhetsförlagda utbildningen

Verksamhetsanknytningen ska ses som en lika viktig del i utbildningen som forskningsanknytningen. Två strategier för verksamhetsanknytning finns. Sedan gammalt finns en tradition på lärosätena att anställa framstående socialarbetare som adjunkter för att göra undervisningen yrkesförberedande. Här

har det skett väsentliga förändringar sedan 2003 års utvärdering. På de flesta lärosäten anställs inte längre adjunkter utan de adjungeras på kortare tid. Detta är dock förenat med svårigheter då statliga och kommunala avtal för anställning inte alltid är förenliga. På många lärosäten gör man också särskilda satsningar på att forskarutbilda adjunkterna så att de kan befordras till lektorer. Adjunkter som en gång rekryterats för sina förtjänster som praktiker ska forskarutbilda sig, vilket inte självklart innebär en vidareutveckling av deras erfarenhetskunskap. Vi anser att det är viktigt att fundera över hur den praktiska erfarenheten ska utvecklas och förmedlas i socionomutbildningen. Ett intressant exempel på utveckling av den verksamhetsanknutna kompetensen håller på att utvecklas vid Karlstads universitet där lärare inom socionomutbildningen ska få möjlighet att lägga sin tid för kompetensutveckling som ”praktik” för att få aktuell fältkontakt.

Den andra vägen att verksamhetsanknyta utbildningen är den verksamhetsförlagda utbildningen. På de flesta utbildningar finns avtal mellan lärosätet och ett antal verksamheter om en utbildningsplats med handledning under de perioder studenterna ska tillägna sig färdigheten och förmågan att utöva yrket som socionomer. Handledarna som bedömargruppen mötte var också ofta nöjda med samarbetet och också med de studenter som kom ut med färska kunskaper och bidrog till diskussionen på arbetsplatsen.

Handledarna på den verksamhetsförlagda utbildningen får med något undantag ingen särskild ekonomisk ersättning för det arbete de lägger ner på utbildningen, vilket vi tycker är problematiskt. Handledarna erbjuds ofta handledarutbildning. Handledarna, som oftast men inte alltid är socionomutbildade själva, tyckte i vissa fall att det motsvarade deras önskemål men i andra fall tyckte de inte att handledarutbildning var vad de ville ha. Det är viktigt att vara lyhörd för handledarnas egna önskemål om vidareutbildning och i görlig mån tillmötesgå dem, vilket inte alltid låter sig göras då de kan ha svårt att få avsätta tid för egen kompetensutveckling. Vi upplevde att handledarna i några fall ville upprätthålla en skarp skiljelinje mellan teori och praktik, vilket rimmar dåligt med akademiseringstanken. På flera lärosäten fann vi att handledarna tillhörde någon annan yrkesgrupp än socionom, något som vi ställer oss kritiska till.

I fråga om anställningsbarhet fanns det en stor oro bland många studenter att arbetsmarknaden skulle vara övermättad. Detta gällde främst i södra Sverige där det finns fler socionomutbildningar. Den verksamhetsförlagda utbildningen sågs av en del som en möjlig ingång till nya kontakter i arbetslivet, och många hoppades till exempel att de skulle få sommarjobb på sin praktikplats. Detta kan dock medföra att färre gör sin verksamhetsförlagda del av utbildningen utomlands, trots att detta kanske kunde berika deras studietid, och att terminen för den verksamhetsförlagda utbildningen snarare blir en tid att arbeta än en tid att lära.

Personlig professionell utveckling

I flertalet utbildningar ingår moment som syftar till att studenterna ska reflektera över sin personliga utveckling i relation till den kommande yrkesrollen. Kurserna ges ibland beteckningen PPU, personlig professionell utveckling. Utformningen av dessa kurser skiljer sig vid de olika lärosätena och vi har mött både studenter som vittnar om givande lektioner med tid för diskussion och reflektioner och studenter som berättat om det motsatta, om lektioner med oförberedda och oengagerade lärare och diskussioner på låg nivå.

Kurserna i personlig och professionell utveckling har kommit att ges olika värde vid de olika lärosätena. På vissa lärosäten är kurserna poänggivande, på andra inte. Anledningen till att inte ge poäng sägs ofta vara att studenterna ska känna sig fria att kunna uttrycka känslor och åsikter. Samtidigt är momenten ofta obligatoriska vilket innebär att studenten inte kan ta ut socionomexamen om han eller hon inte fullföljt den. Det är viktigt att betona att det inte handlar om att betygsätta prestationer utan att ge poäng för deltagande. Att en kurs är obligatorisk utan att den ger högskolepoäng är inte tillåtet.

Examensarbetet

Studenternas främsta intresseområden är barn och ungdom, yrkesroll, missbruk samt funktionshinder vilket visar sig i deras val av ämnen för examensarbetet. Mindre populärt är det att skriva om äldreomsorg trots att flera lärosäten har särskilda inriktningar mot äldre och funktionshinder. På flera av just dessa lärosäten är intresset för att skriva ett examensarbete om äldreomsorg lågt, vilket föranleder ett ifrågasättande av tanken att särskilda inriktningar skulle förbereda för vissa uppgifter på arbetsmarknaden. Man kan emellertid vända på argumentet och säga att just på dessa utbildningar måste studenterna bredda sig och därför skriva om annat än det som varit deras yrkesförberedelse under hela utbildningen. I detta resonemang åskådliggörs dilemmat mellan bredd och fördjupning. Examensarbetet som ska vara en fördjupning blir i stället en breddning.

Den del av utbildningen där intressekollisionerna mellan samhällets behov av arbetskraft och studenternas intresse av valfrihet visar sig tydligast i examensarbetet. Studenternas önskemål om att välja uppsatsämne kan komma att kollidera med idén om anställningsbarhet. Det kan också vara ett problem att handledare med forskarkompetens inom områden som studenterna inte är intresserade av, exempelvis äldreomsorg, inte alltid utnyttjas. Det förekommer att dessa personer handleder studenter på områden där deras forskningskunskap är rudimentär, vilket inte gagnar kravet på fördjupning.

Kvaliteten på några examensarbeten från de olika lärosätena har bedömts. På de lärosäten som på många kvalitetsaspekter fått tillfredsställande eller mycket tillfredsställande omdömen har vår och lärosätets egen betygsättning överensstämt. På några andra lärosäten verkar enligt vår bedömning relationen mellan arbetenas kvalitet och det betyg som satts vara mera oförutsägbar.

Kontakter och utbyten

Området beskrivs som tvärvetenskapligt eller mångvetenskapligt och många lokala samarbetskontakter finns med områden som sociologi, psykologi eller gerontologi och handikappvetenskap. På mindre lärosäten finns samarbeten med andra professionsutbildningar som exempelvis lärarutbildning och sjuksköterskeutbildning. Detta kan vara en möjlighet att ge studenterna den förberedelse för interprofessionellt samarbete som socionomexamen ska innehålla. På många lärosäten finns utvecklade samarbeten med andra socionomutbildningar, speciellt i de delar av landet där lärosätena ligger tätt. Det förekommer samarbete mellan Högskolan Kristianstad, Lunds universitet och Malmö högskola, mellan Högskolan i Kalmar, Växjö universitet och Högskolan i Jönköping samt mellan Högskolan i Gävle, Stockholms universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet. Men också mer långväga samarbeten finns, till exempel mellan Ersta Sköndal högskola och Högskolan i Jönköping samt mellan Malmö högskola och Örebro universitet. Lunds universitet har som vi tidigare påpekat organiserat ett nationellt brukarprojekt där flera socionomutbildningar i landet deltagit.

Vid de flesta lärosäten finns också ett utvecklat internationellt utbyte för såväl lärare som studenter. Sådana projekt finns organiserade via Erasmus, Nordplus eller Linnéus - Palme för utbyte med alla världsdelar. Övriga utbyten finns med länder inom det så kallade anglosaxiska området, USA och England, varifrån den mesta teorin i socialt arbete hämtas.

Jämställdheten

I 2003 års utvärdering konstaterades att socionom är ett yrke för kvinnor. Sedan dess har inte mycket hänt med jämställdheten. Fortfarande antogs 2008 på hälften av utbildningarna mindre än 15 procent män. Universitetet i Linköping var det lärosäte som 2008 antog högst andel män till socionomutbildningen, 23 procent. Med en så smal rekrytering kommer yrket att vara ett kvinnoyrke en lång tid framöver.

En förändrad socionomroll

Socionomutbildningen ger kompetens att arbeta med individen i sitt sociala sammanhang. Den ger redskap att arbeta med förändringsarbete och konfliktlösning i mötet mellan individen och de sociala, ekonomiska och samhälleliga förhållanden som påverkar villkoren för enskilda människors liv.

De individuella sociala problemens omfattning och karaktär påverkas av hur de generella trygghetssystemen utformas, förhållandena på arbetsmarknaden, uppväxtvillkor, förutsättningarna för föräldraskap, krav och förväntningar på anhängningsinsatser gentemot äldre och funktionshindrade med mera.

För att sociala problem ska kunna lösas och förebyggas krävs överföring av kunskap från individnivå till samhällsnivå. Mötet med enskilda människor ger

kunskap om förutsättningarna för deras liv och vad som krävs för att förändra dessa. Socionomerna har här en nyckelroll. I takt med att de generella villkoren för individernas liv snabbt förändras blir det allt viktigare att socionomerna har förmåga att formulera, sammanfatta och analysera och föra ut de kunskaper som genereras i mötet med enskilda människor i svåra sociala situationer.

Närmandet av den verksamhetsförlagda utbildningen till den teoretiska kan stärka en sådan kompetens. Socionomernas röster i den socialpolitiska debatten behöver bli starkare och det är viktigt att utbildningen främjar socionomernas förmåga att på vetenskaplig grund utveckla och bidra med sina kunskaper och erfarenheter när politiska beslut som påverkar villkoren för de sämst ställda och röstsvagaste grupperna i samhället fattas.

På några områden kommer sannolikt socionomernas kompetens att behövas i större omfattning i framtiden. Demografiska förändringar, ökad livslängd, ökad etnisk och kulturell mångfald syns redan och man kan vänta sig att detta tvingar fram omställningar av olika slag, inte minst inom arbetslivet.

Den tid som varje individ i genomsnitt förvärvsarbetar har krympt i relation till den tid vi studerar och den tid som vi är pensionärer. Många börjar inte förvärvsarbete förrän efter 25 års ålder. Livslängden har ökat och ökar dramatiskt. Den relativt korta tid som vi förvärvsarbetar kommer inte att räcka för att skapa ekonomiskt utrymme för så många år utanför arbetslivet.

Vi kan komma att behöva förvärvsarbete allt högre upp i åldrarna. Det kommer att innebära krav på förändringar av arbetslivet för att anpassa det till äldre arbetstagare och på effektiva insatser för att förhindra utslagning från arbetsmarknaden i förtid. Relationen mellan arbetslivet och arbetstagarna är ett givet yrkesområde som sannolikt kommer att bli allt viktigare i framtiden.

Om arbetslinjen ska gälla och allt fler med funktionsnedsättningar och rehabiliteringsbehov ska ut i arbetslivet kommer socionomkompetensen i en allt ökande omfattning att behövas hos både privata och offentliga arbetsgivare. Inom äldreomsorgen och insatser för människor med funktionsnedsättning finns ett stort behov av medarbetare med socionomkompetens. Inom dessa områden behöver den genomsnittliga kompetensnivån höjas. Det är inom dessa områden som den stora framtida arbetsmarknaden för socionomer finns.

Ett annat område där socionomerna kan komma att behövas alltmer är integrationsarbetet. Sverige är och kommer att förbli ett invandrarland. Också i anda avseenden ökar heterogeniteten. Det skapar både möjligheter och problem. För att kunna använda de möjligheter det innebär och lösa de krav på omställning som det medför krävs förbättrade insatser för mottagande och integration av invandrare och minoriteter i det svenska samhället. För att motverka en utveckling mot ökade motsättningar och djupare klyftor mellan infödda svenskar och nya svenskar och mellan olika etniska grupper krävs insatser på såväl individ- som gruppnivå och på politisk nivå i samhället. Ett ökat antal socionomer inte minst med annan etnisk tillhörighet än svensk och med andra nätverk och kontaktytor än infödda svenskar kan komma att inne-

bära bättre förutsättningar för det sociala integrationsarbetet, där det också handlar om att se invandrare och minoriteter som resurser.

Inom individ- och familjeomsorgen hamnar en stor andel socionomer relativt kort tid efter examen i en arbetsledande ställning. Inom äldreomsorg och stöd till människor med funktionsnedsättning så är det vanligaste jobbet för socionomer att vara chef för en enhet. Den ekonomism som en längre tid dominerat analyser av samhällsutvecklingen har lett till att en ökande andel högre chefer inom offentlig sektor är ekonomer och en minskad andel i dagsläget har socionomkompetens. Det är viktigt att ha chefer på högre nivå inom människovårdande yrken som har socionomkompetens för att säkra och skapa ett utvecklingsklimat för en hög kvalitet när det gäller behandling, omsorg och vård.

Ett ökat inflytande från brukarna av tjänster inom välfärdsområdet ligger i linje med såväl politiska intentioner som önskemål från brukarna själva och deras organisationer. Brukarinflytande kan utformas på skilda sätt och i varierande grad komma att påverka det sociala arbetet. I socionomernas yrkesutövning kan därför en tydligare brukarmedverkan i olika former förutspås, vilket kommer att påverka deras framtida yrkesroll.

Allmänna rekommendationer

- Utveckla ett generalistkoncept för socionomexamen som är genomskingligt för studenter och avnämare. Specialisering eller inriktning bör ligga sent i utbildningen eller inom ramen för en examen på avancerad nivå.
- Utveckla huvudområdet för socionomexamen så att det går att avläsa sambandet mellan huvudområde och examensordningen för socionomexamen.
- Utveckla de pedagogiska redskapen så att den kunskap som förmedlas förenar det sociala arbetets teoretiska moment förankrade i forskning med kunskap byggd på professionellt förankrad erfarenhetskunskap.
- Stärk socialrättens ställning.
- Verka för att lärosätena utvecklar strategier som motverkar att en ensidig betoning av lärarnas vetenskapliga meritering medför obalans i utvecklingen av generell akademisk kunskap och en professionell praktikinära kunskap.
- Verka för att den vetenskapliga och den pedagogiska kompetensen bedöms likvärdigt.
- Verka för att en tydlig del av forskningen riktas mot det sociala arbetets kärnområden, sociala problem på individ-, grupp-, och strukturnivå samt samhälleliga interventioner inom välfärdsområdet.
- Ge tydlig information till studenter och avnämare om att socionomexamen och magisterexamen i socialt arbete är två skilda examina.

- Stärk handledningen i den verksamhetsförlagda utbildningen genom att ge handledarna ekonomisk ersättning alternativt förbättra fortbildningen i enlighet med handledarnas önskemål.
- Stärk utbildningen i interprofessionellt samarbete.
- Gör utbildningen i personlig och professionell utveckling poänggivande.
- Förbättra kursvärderingssystemen.
- Stärk internationaliseringen genom att föra in mer engelskspråkig litteratur i undervisningen.
- Verka för ökad jämställdhet vid rekrytering av studenter.

Socionomutbildningen i Finland, Island och Norge

Svensk socionomutbildning skiljer sig från socionomutbildningarna i Finland, Norge och Island på flera sätt. I Finland finns det ett dualt system med dels en 3,5-årig utbildning till socionom som ges på yrkeshögskolorna, dels en 5-årig socialarbetarutbildning som ges på universiteten. I Norge är socionomutbildningen 3-årig och avslutas med en bachelorexamen. Utbildningen är relativt noggrant statligt reglerad i en så kallad ramplan. Socionomutbildningen på Island har förändrats ett flertal gånger på relativt kort tid och även här finns det olika utbildningsmöjligheter. En yrkesinriktad 5-årig socionomutbildning omfattar två delar, dels en 3-årig bachelorexamen och dels en 2-årig masters-examen. En annan möjlighet är att bygga på den 3-åriga bachelorexamen med ett halvt års specialisering som sammantaget leder till en diplomexamen.

Socionomutbildningen i Norge

Den norska socialarbetarutbildningen har rötter tillbaka till 1920 då Norske Kvinners Nasjonalråd startade en ettårig ”sociale kurs” för kvinnor. Den första statliga utbildningen etablerades år 1950 vid Norges kommunal- og sosialskole. Utbildningen var på 2,5 år. 1967 blev utbildningen 3-årig och kandidaterna fick titeln socionom.

Socionomutbildningen i Norge ges i dag i form av en 3-årig bachelorexamen, på 180 poäng (ECTS). Socionomutbildning ges i dag vid tolv lärosäten i landet. Flera av dem erbjuder också 2-åriga mastersutbildningar i socialt arbete, med avgränsade fördjupningar. Endast Norges naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim erbjuder forskarutbildning i socialt arbete.

Socionomutbildningen regleras av en statlig ramplan, som ger ramar och definierar mål och standarder för utbildningen. Den första ramplanen kom 1974. Den senaste ramplanen är från december 2005. Syftet med utbildningen är att ”utbilda brukarorienterade och reflekterande yrkesutövare som är kvalificerade för att arbeta med och förebygga, lösa och reducera sociala problem”.

Ramplanen definierar också krav på lärosätena och krav på vilken kunskap studenterna ska tillägna sig. Lärosätena ska bland annat (som den första av fem punkter) ”ge förutsättningar för att studenterna tillägnar sig kunskap, färdigheter och förhållningssätt som socionomer baserade på forskningsfronten, utvecklingsarbete och erfarenhetsbaserad kunskap”. Andra krav handlar om lärandemiljö, att främja studenternas förmåga till kritisk reflektion och integrering av kunskap, och att främja dialog med praxisfält, brukarorganisationer och andra ämnesmiljöer.

Studenterna ska efter avslutad utbildning bland annat (som första av tretton punkter) ”ha kunskap om och förståelse för hur samhällsliga strukturer

och processer skapar och vidmakthåller sociala problem”. Andra delar handlar om förståelse för mänskliga behov och mänskliga beteenden, förvaltningsmässiga principer, lagar och handläggning av ärenden, socialpolitik, socialyrkets arbetsformer och motivation till deltagande från brukarnas sida, relationsarbete och konflikthantering, solidaritet och empati, flerkulturell kompetens, kunskap om och förmåga till samarbete med andra yrkesgrupper, förmåga till utveckling, både professionell och personlig, samt förmåga att dokumentera, kvalitetsutveckla och utvärdera sitt arbete.

Ramplanen ställer också krav på utbildningens innehåll, som ska bestå av samhällsvetenskapliga ämnen (54 ECTS), psykologiska ämnen (18 ECTS), juridiska ämnen (18 ECTS) och av socialt arbete (90 ECTS). Det sistnämnda, socialt arbete ska innehålla såväl grundelement (31 ECTS) som arbetsmetoder (51 ECTS). De enskilda ämnesgrupperna är också närmare specificerade. Till exempel är grundelementen i socialt arbete specificerat i teoretiska perspektiv på socialt arbete, etik och yrkesroll, samt kommunikation, samspel och konfliktlösning (9, 12 och 18 ECTS).

Det ställs krav på fältförlagd praktik, som ingår i socialt arbete – arbetsmetoder. Studenterna ska under praktiken ”få direkt kontakt med brukare och delta i förvaltningsmässig planering och handläggning”. Praktiken ska bidra till att studenterna utmanas till ”yrkesmässig och etisk reflektion och till bearbetning av kunskaper”, och det sägs att studenterna genom praktiken ska ”öka sin medvetenhet om sina egna känslor och förhållningssätt och utveckla kommunikations- och samarbetsförmåga”. Praktiken och färdighetsträningen ska omfatta 42 ECTS, varav 30 ECTS ska vara kopplade till samarbete med brukare/klienter. Det ställs krav på kvalificerad handledning, men det sägs ingenting om antal praktikperioder eller krav på sammanhängande tid för de fältförlagda studierna. Studenterna har krav på värdering successivt under praktiken och ska senast tre veckor före avslutad praktik få skriftligt besked om det finns risk för att inte bli godkänd. Praktikperioden måste vara godkänd innan studenterna får ut examen.

Socionomutbildningen på Island

Den isländska socionomutbildningen har nära anknytning till etableringen av samhällsvetenskapliga studier vid Islands universitet som funnits sedan 1970.

1973 tillsattes en statlig utredning om en socionomutbildning och 1981 föreslog den samhällsvetenskapliga fakulteten att utbildningen skulle inrättas. Fakulteten och utbildningsdepartementet initierade frågan i pragmatiskt intresse, då dåvarande socialvetenskapliga examina inte ledde till någon formell yrkesmässig kvalificering. Även den isländska socionomföreningen var inblandad.

Under perioden 1981–1998 var utbildningen en fyraårig blandform. De studerande läste till en treårig examen, bachelor of arts (BA), i ett av tre huvudämnen, sociologi, pedagogik eller psykologi. Det fjärde året bestod enbart av kurser i socialt arbete med inträdeskravet att man hade fullföljt specifika kur-

ser i socialt arbete som en del av BA-examen. Fältförlagda studier utgjorde 6 veckor under andra året och 18 veckor under fjärde året. Relativt tidigt gavs det handledarkurser för de socionomer som var handledare i den verksamhetsförlagda delen.

1998 blev socialt arbete ett huvudämne. En institution i ämnet upprättades 2004 inom den samhällsvetenskapliga fakulteten.

Socionomutbildningen regleras av universitetslagen från 2008. Universitetsstyrelsen vid Islands Universitet utvecklar helhetsplaner och bestämmer organisationen. Fakulteten indelas i självständiga institutioner, och styrelser för dessa eller studienämnder fastställer studieplanerna.

Från och med hösten 2005 har studerande i socialt arbete utexamineras med mastersexamen (MA) som riktas mot specialiserade yrkesfält (90 ECTS). En ny studieplan upprättades hösten 2006 med examina på tre nivåer: bachelors-, masters- och doktorexamen i socialt arbete. Utbildningen är alltså nu tredelad med en första del bestående av tre år på grundnivå som avslutas med BA-examen (180 ECTS). Den delen innehåller inte någon verksamhetsförlagd utbildning.

Den andra delen ligger på avancerad nivå och har två varianter, en yrkesinriktad och en forskningsinriktad. Yrkesinriktad socionomexamen erhålls efter två års studier som avslutas med mastersexamen (120 ECTS). Det tar således fem år att avlägga socionomexamen som kvalificerar till yrkesmässiga rättigheter. De första studenterna till de nya MA-inriktningarna antogs hösten 2008. År 2007 började antagningen till forskarstudier i socialt arbete (180–240 ECTS).

I utbildningsplanen för grundnivån beskrivs socialt arbete så att det handlar om hjälp till självhjälp för att individen kan njuta maximalt av livet själv och i samhället. Obligatoriska kurser utgör 168 ECTS och valbara kurser 12 ECTS. Kurserna handlar om social lagstiftning och socialpolitik 34 ECTS; forskningsmetoder 32 ECTS; sociologi och statskunskap 22 ECTS; psykologi 16 ECTS; administration 8 ECTS; specialområden i socialt arbete 44 ECTS; valbara kurser 12 ECTS; examensarbete 12 ECTS.

Kursdelarna på de två MA-inriktningarna är liknande men examensarbetet är mer omfattande för den forskningsinriktade: 30 ECTS respektive 40–60 ECTS. Speciella antagningskrav gäller till den yrkesinriktade. Studier på avancerad nivå består av undervisning i teorier, forskningsmetoder och examensarbete. I yrkesinriktningens första år ingår en kurs med en teori- och praktikdel (8 ECTS) som är en parallellpraktik, det vill säga de studerande är tre dagar i veckan på fältet under kursen. Andra året består av en forskningsbaserad mastersuppsats samt en kombinerad teori- och verksamhetsförlagd kurs på sammanlagt 30 ECTS. Den kombinerade kursen börjar med teoretiska studier och den verksamhetsförlagda delen utförs sedan under handledning av verksamma socionomer som har genomgått handledarutbildning och som har samarbetskontrakt med universitetet. I den verksamhetsförlagda delen ska studenterna erhålla kompetens att knyta ihop teoretisk och praktisk kunskap

och arbeta med lösningar av sociala problem. De ska få insikt i sina personliga styrkor och svagheter och bli medvetna om etiska frågor som uppkommer i socialarbetaryrket.

Det finns även utbildningar riktade mot specialiserade yrkesfält, för närvarande för arbete inom social barnavård, med äldre och med mångkulturella frågor. Antagningskraven till denna typ av utbildning är en examen från grundnivån samt ett par års yrkeserfarenhet. Utbildningens omfattning är 30 ECTS och efter avslutad utbildning erhålls ett så kallat diplom.

Sedan 1975 har det varit möjligt att efter avlagd socionomexamen ansöka hos den statliga hälso- och sjukvårdsmyndigheten om legitimation som socionom. Legitimationen ger tillstånd att kalla sig socionom. Från 1999 har socionomer på samma sätt kunnat ansöka om legitimering som specialister inom avgränsade yrkesfält i socialt arbete.

Socialarbetarutbildningen i Finland

Den finländska socialarbetarutbildningen har sina rötter i den så kallade socialvårdarutbildningen som inleddes i Helsingfors år 1942 vid Yhteiskunnallinen Korkeakoulu och år 1943 vid Svenska Medborgarskolan.

Högskoleväsendet i Finland bygger på en så kallad dualmodell, som består dels av yrkeshögskolor, dels av universitet. Vid den förstnämnda typen av utbildningsenheter ges en mera tillämpad och yrkesinriktad utbildning, medan universiteten står för mera traditionella vetenskapsutbildningar. Inom det sociala området innebär denna fördelning att universiteten ansvarar för en femårig socialarbetarutbildning, som enligt lagen om behörighetsvillkor för yrkesutbildad personal inom socialvården ger behörighet för kommunala socialarbetartjänster. Yrkeshögskolorna ansvarar för 3,5-åriga så kallade socionomutbildningar som resulterar i den ur ett nordiskt perspektiv kanske något missvisande yrkesbeteckningen ”socionom”. Visserligen officiellt med tilläggsbeteckningen ”YH” som markerar att det är frågan om en yrkeshögskoleexamen. Inom dessa finländska socionomutbildningar utbildas dock alltså inte socialarbetare, utan socionomer (YH) med ett framtida arbetsfält inkluderande befattningar som bland annat socialpedagoger i förskola. Den finländska socialarbetarutbildningens längd är alltså fem år (300 studiepoäng) och leder till finsk magisterexamen (politices magister eller magister i samhällsvetenskaper), vilken motsvarar en svensk mastersexamen. Socialarbetarutbildning ges vid sex universitet. Vid ett av dem, Helsingfors universitet, finns förutom en finskspråkig utbildning även en svenskspråkig socialarbetarutbildning. Studiegången följer Bolognamodellen i två steg: studierna för lägre högskoleexamen (politices kandidat/kandidat i samhällsvetenskaper) omfattar 180 studiepoäng och inkluderar, förutom studier i huvudämnet socialt arbete (cirka 80–90 studiepoäng), även allmänna studier (språk, statistik, grunderna i politik och förvaltning etcetera, sammantaget cirka 30–40 studiepoäng) och ett större (60 studiepoäng) alternativt två mindre biämnena (2 x 25 studiepoäng) som är valbara (till exempel socialpolitik, sociologi, socialpsykologi, rätts-

vetenskap). Magister-, dvs. mastersnivån (120 studiepoäng) innefattar i regel främst studier i huvudämnet socialt arbete.

Sökande till socialarbetarutbildningarna antas vanligen via inträdesprov som består av en materialbaserad del som delas ut i samband med inträdesprovet och en litteraturtentamen. Förutom de poäng man erhåller vid inträdesprovet inverkar även betyget från studentexamen på studenters möjligheter att bli antagna.

Innehållet i socialarbetarutbildningen regleras inte av någon specifik lagstiftning. Däremot finns det alltså lagstiftning som reglerar vilken utbildning som krävs för behörighet för kommunala socialarbetartjänster, se ovan. De sex universitet som ger en socialarbetarutbildning bildar tillsammans det riksomfattande nätverket i socialt arbete (SOSNET) och inom ramen för detta nätverk sker ett visst koordineringsarbete, bland annat ifråga om innehållet i utbildningarna.

Basen för undervisningen i socialt arbete baserar sig på tre komponenter som står i nära växelverkan med varandra och som tillsammans skapar den expertis som erfordras inom socialt arbete. Dessa är teoretisk kunskap, socialarbetets praxis samt forskningsförberedande kunskap.

De praktikrelaterade studierna omfattar cirka 30 studiepoäng; de första praktikrelaterade kurserna ges ofta i form av kurser förlagda till undervisnings- och forskningskliniker, som bland annat finns i anslutning till nationella kompetenscentra inom det sociala området, eller till olika socialbyråer som även fungerar som så kallade praktikenheter för studenter. En längre, direkt fältförlagd, praktik med fokus på klientfärdigheter ges det tredje eller fjärde studieåret och en avslutande praktikperiod, med fokus på att stärka den egna expertisen till exempel genom deltagande i utvecklingsarbete (praktik/utvärderingsforskning), ges i slutet av utbildningen.

De forskningsförberedande kurserna, det vill säga metodik- och teorikurserna, seminarierna samt författandet av vetenskapliga avhandlingar utgör en relativt ansenlig del av den finländska socialarbetarutbildningen, ofta mellan 85 och 95 studiepoäng.

Studenterna skriver både en kandidatavhandling på 10 studiepoäng (motsvarande ett examensarbete på grundnivå) och en avhandling ”pro gradu” på 40 studiepoäng (motsvarande ett examensarbete på avancerad nivå) inom ramen för sin socialarbetarutbildning.

Innehållet i de mera teoretiskt inriktade kurserna kan variera mellan socialarbetarutbildningarna vid de enskilda universiteten. Kurser med fokus på socialarbetets historia och teorier, det sociala arbetets verksamhetsförutsättningar, samhälle och socialpolitik, sociala problem och lösningsmodeller, livslopp och välfärd samt arbetssätt och expertis i socialt arbete bildar ofta en typ av teoretisk kärna. I studierna ingår även kurser i socialrätt.

De flesta kursprestationer bedöms enligt en femgradig betygsskala (exklusive bedömningen av avhandlingen pro gradu som bedöms enligt en sjugradig betygsskala). Examinationsformerna är varierande, men relativt stor tyngd

läggs vid skriftliga essäer, boktentamina och olika övningsuppgifter i grupp eller individuellt. Muntlig examination är sällsynt, likaså att avhandlingar skrivs gemensamt av flera författare.

En möjlighet till specialisering ges i allmänhet på magisternivå och valmöjligheterna är stora. Många studenter väljer valbara kurser som stöder tematiken i deras mastersuppsats, medan andra studenter väljer att avlägga en bredare palett av kurser. En del specialiseringskurser erbjuds virtuellt av det riksomfattande universitetsnätverket SOSNET.

Efter avlagd magisterexamen i socialt arbete (motsvarande svensk masters-examen) finns det möjlighet att söka till en specialiseringsutbildning vid universiteten, den så kallade specialsocialarbetarutbildningen. Utbildningen, som leder till licentiatexamen, omfattar 120 studiepoäng och beräknas ta cirka fyra år vid sidan av yrkesarbete, genomförs av de universitet som ger socialarbetarutbildning och koordineras av det riksomfattande universitetsnätverket SOSNET. Utbildningen består av fem alternativa program: socialt arbete med inriktning mot 1) marginalisering, 2) samhällsarbete, 3) social service, 4) barn och unga samt 5) rehabilitering.

SOSNET organiserar även en riksomfattande doktorandutbildning i socialt arbete och social service. Universiteten anordnar även egen doktorandutbildning för de forskarstuderande som inte genomgår sin utbildning inom ramen för den nationella forskarskolan.

Ersta Sköndal högskola

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 18, varav 1 professor, 15 lektorer (varav 1 docent), 1 adjunkt och 1 doktorand

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 8,4

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 6,5

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 7,2

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 74, varav 65 kvinnor och 9 män

Helårsstudenter: 267

Helårsprestationer: 247

²⁾ Enbart höstantagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 27

Utfärdade socionomexamina 2008: 35, varav 27 kvinnor och 8 män

Ersta Sköndal högskola är en enskild utbildningsanordnare och utgör en sammanslagning av Ersta diakonisällskap och stiftelsen Stora Sköndal. Socionomutbildningen ges vid institutionen för socialt arbete och finns med två sökbara inriktningar:

- Etik och livsåskådning
- Äldre

Inriktningen mot äldre är samordnad med sjuksköterske- och specialistsjuksköterskeprogrammet inom vård av äldre. Enligt utbildningsplanerna omfattar de båda inriktningarna 210/240 högskolepoäng, av vilka den senare delen omfattar en påbyggnad om 30 högskolepoäng.

Institutionen för socialt arbete leds av en perfekt. Beslut om utbildningsplaner fattas av högskolans utbildnings- och forskningsstyrelse och kursplaner av institutionsstyrelsen.

En andel av de behöriga studenterna, 50 procent 2009, antas via ett särskilt intervjuförfarande, där andra relevanta färdigheter, yrkeserfarenheter och motivation värderas.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ges för båda inriktningarna under termin sju. I självvärderingen anges att den verksamhetsförlagda utbildningen

är placerad på avancerad nivå. Det självständiga arbetet inom socionomutbildningen skrivs under termin sex.

Efter 180 högskolepoäng kan studenten välja att ta ut en kandidatexamen i socialt arbete. Termin åtta ges på avancerad nivå och vid fullföljda studier upp till 240 högskolepoäng kan magisterexamen i socialt arbete erhållas.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

En i nationell jämförelse stor andel av lärarna som undervisar på utbildningen är vetenskapligt skolad, 77 procent av de lärare som medverkar i utbildningen är disputerade. I förhållande till antalet studenter är andelen disputerade lärare högre än medeltalet, jämfört med övriga socionomutbildningar i landet och uttryckt som antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter.

Lärargruppens sammansättning står i proportion till examensnivån och lärarnas ämneskompetens är relevant.

Lärarkapaciteten är medelhög i nationell jämförelse, kvantitativt uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

För att motverka ojämnheter i den pedagogiska nivån görs i dag en satsning på högskolepedagogisk utbildning för samtliga tillsvidareanställda lektorer.

Tillgång till platser och handledare för den verksamhetsförlagda utbildningen är god och man har avtal om platser inom olika praktik-/professionsområden. Vi ser dock att det finns vissa brister i handledarutbildningen, som inte heller är obligatorisk, och i kontakterna mellan handledarna för den verksamhetsförlagda utbildningen och utbildningen på campus, till exempel gällande lärandemålen. De så kallade fältadjunkterna, där personer kombinerar anställning på högskolan med anställning inom professionsfältet, spelar här en viktig roll för utökade kontakter och tydlighet i uppdraget kring den verksamhetsförlagda delen.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: mycket tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Utbildningen ges i en forskande, kritisk och kreativ miljö. Utbildningen bedrivs i en liten och tät miljö, vilket kan vara en fördel. Men det kan också vara en nackdel om det uppstår problem och studenterna har få personer att vända sig till.

Antalet publikationer inom området i förhållande till antalet lärare är högt, jämfört med övriga socionomutbildningar i landet.

Inom inriktningen mot äldre finns ett omfattande samarbete med den egna sjuksköterskeutbildningen. Högskolans enhet för forskning om det civila samhället utgör också en viktig samarbetsresurs. I övrigt finns flera nationella och internationella samarbeten, vilket vi bedömer är positivt.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Mål, innehåll och organisation finns dokumenterat på ett bra sätt i utbildnings- och kursplaner för bedömning av graden av måluppfyllelse.

Studenter säger sig ha uppfattat att de sökt till en utbildning som omfattar åtta terminer vilket är otillfredsställande.

Formerna för examination anges med en standardformulering i samtliga kursplaner och motsvarar de examinationsformer som genomgående används i utbildningen.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Utbildningen ger förutsättningar för såväl studenternas akademiska skolning som professionella utveckling. Särskild betoning läggs vid att teori och praktik genomgående integreras i utbildningen. Olika former av praktikrelaterade moment kan också tydligt identifieras. Samtidigt har skärpta krav från lärarna tillsammans med att allt fler studenter har svårigheter med skriftliga uppgifter skapat problem i undervisningen.

Satsningen på en akademisering av utbildningen och den verksamhetsförlagda utbildningen förlagd till termin sju skapar en viss osäkerhet om lärarnas möjligheter att förmedla och bedöma studenternas praktiska kunskaper och färdigheter. Vi ser risker med att ha den verksamhetsförlagda utbildningen så sent i utbildningen och att studenternas lämplighet examineras.

Lärosätet utvecklar nya former för kontakter med verksamheten på fältet. Ett lovvärt initiativ är bland annat att införa fältadjunkter.

Den interprofessionella träningen syns tydligt i inriktningen mot äldre, men inte inom inriktningen mot etik och livsåskådning.

Vi menar att den pedagogiska sidan av utbildningen kommit något ur fokus i samband med utvecklingsarbetet mot en mer akademiserad socionomutbildning.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

Det finns en genomtänkt och konstruktiv modell för hur de olika momenten och kurserna ska organiseras i förhållande till varandra vilket också återspeglas i undervisningsmetoderna.

Utbildningen kännetecknas av en successiv fördjupning och progression. Ett frågetecken är den verksamhetsförlagda utbildningen på termin sju på avancerad nivå. Det framgår inte om och hur man i realiteten kan uppnå fördjupning och progression i den enda verksamhetsförlagda utbildningen. Det framkommer även vissa brister i fråga om handledarutbildning, lärandemål och kontakter mellan lärosätet och vissa företrädare för den verksamhetsförlagda utbildningen.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

Formerna för examination varierar med hänsyn till kurs- och examensmålen. Rollerna som examinator och handledare är åtskilda. Bedömningskriterierna är tydliga. Ett frågetecken finns dock vad gäller examinationen av studenternas lämplighet som sker under den verksamhetsförlagda utbildningen under termin sju.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Med generalistutbildning avses enligt vår mening att ha kunskaper och färdigheter som förbereder för arbete med olika klient- eller brukargrupper i olika typer av verksamheter och arbetsformer. I inriktningen mot äldre saknas i stor utsträckning såväl grundläggande som fördjupande kunskaper inom bland annat områdena barn och familj, samt missbruks- och ungdomsvård. När det gäller inriktningen mot etik och livsåskådning så har den en generell karaktär som delvis också leder till frågan om huruvida utbildningen ger tillräckliga grundläggande och fördjupande kunskaper om olika klient-/brukargrupper, verksamheter och arbetsformer inom individ- och familjeomsorg. Här finns också mycket lite litteratur om äldre – vilket är en central och omfattande del av dagens sociala arbete och socionomprofessionen. Båda inriktningarna är för specialiserade. Detta gäller inte minst inriktningen mot äldre. Vi bedömer att ingen av inriktningarna svarar mot kraven på en generalistutbildning.

De examensarbeten vi har granskat håller tillfredsställande eller mycket tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Kursvärderingarna fungerar tillfredsställande.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsats och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Ersta Sköndal högskola har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet. Vi rekommenderar högskolan att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Se över formerna för examinationen av lämplighet.
- Se över nivåbestämningen och placeringen av den verksamhetsförlagda utbildningen.

Göteborgs universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 89, varav 9 professorer, 44 lektorer (varav 14 docenter), 26 adjunkter och 7 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 28,6

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 18,0

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 23,4

¹⁾ Förutom lärare enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 337, varav 282 kvinnor och 55 män

Helårsstudenter: 1037

Helårsprestationer: 944

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 147

Utfärdade socionomexamina 2008: 237, varav 208 kvinnor och 29 män

Institutionen för socialt arbete, som är en del av den samhällsvetenskapliga fakulteten, är ansvarig för socionomutbildningen. Utbildningen är i antal studenter mätt den största vid fakulteten. Institutionen leds av en prefekt vilken tillsammans med två biträdande prefekter utgör ett så kallat prefektråd. Beredning och beslut i mer löpande ärenden görs i en ledningsgrupp.

Utbildningsplaner och kursplaner fastställs av samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden.

Vid vissa tillfällen skapas utlokaliserade grupper, förlagda till några stadsdelar i Göteborg. Studenter som antas vid dessa tillfällen ges möjlighet att söka till någon av grupperna.

Den verksamhetsförlagda utbildningen genomförs under termin fem och examensarbetet under termin sex. Alla kurser i termin sju är placerade på avancerad nivå.

Alla studenter som uppfyller kraven för socionomexamen kan utan komplettering ansöka om och få en kandidatexamen i socialt arbete.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Utbildningen bärs upp av vetenskapligt skolade lärare och sammansättningen av relevant lärarkompetens är god och varierad. Alla lärare, oavsett forsknings-tid, undervisar minst 25 procent på utbildningen. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 63 procent disputerade. I jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter högre än genomsnittet.

Lektorerna undervisar ofta inom sina specialområden, vilket ibland kan leda till alltför specialiserade kurser.

Vi anser att lärarkapaciteten är tillfredsställande, kvantitativt är antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter medelhögt i nationell jämförelse.

Alla nyanställda har högskolepedagogisk utbildning, övriga erbjuds att gå sådan utbildning. Enligt självvärderingen har cirka 70 procent av den undervisade personalen högskolepedagogisk utbildning eller motsvarande.

Det finns god tillgång på platser till den verksamhetsförlagda utbildningen men det är oklart för oss vilka formella avtal som finns.Handledarna har socionomexamen eller social omsorgsutbildning och ungefär hälften av dem har gått handledarutbildning.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: mycket tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Utbildningen står tydligt på tre ben: socialt arbete som huvudområde, professionsutbildning och forskning i socialt arbete. Utbildningen ges i en forskande, kritisk och kreativ miljö, och många av lärarna deltar i forskningsprojekt. Antalet publikationer inom området i förhållande till antalet lärare är i nationell jämförelse medelhögt. Många lektorer har forskning via externa medel. Därtill kommer docentprogram där personer nära docentkompetens kan söka om att få tid för att fullfölja en docentansökan.

De sedan flera år utvecklade utbildningsmiljöerna i nära anslutning till ett par Göteborgsförorter är både ambitiöst och framsynt genomfört.

Det finns kontakter, dock i mindre skala, med angränsande akademiska miljöer inom lärosätet. Det internationella samarbetet är omfattande.

Bedömning, utbildningsmiljö: mycket tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Vi anser att utbildningens mål, innehåll och organisation inte är helt tillfredsställande dokumenterat i utbildnings- och kursplanerna. Det gäller främst kursplanerna som ibland är något otydliga. Lärosätet använder sig av standardformuleringar som inte alltid ger tillräcklig information om den enskilda kursen.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Vi anser att det finns nära samband mellan utbildning och forskning.

Studenterna får en god skolning inför sin framtida yrkesverksamhet, inte minst genom de utlokaliserade grupperna med nära fältanknytning.

Vår bedömning är att utbildningen som helhet är centrerad mot individ och familjeomsorg. Vi anser att en för snäv inriktning mot detta område kan vara ett problem.

Utbildningen är ambitiöst och föredömligt upplagt vad gäller praktikan-knytningen.

Utbildningen ger däremot inte mycket träning i interprofessionellt samarbete, vilket är en svaghet.

Målet att alla lärare ska undervisa minst 25 procent är ett tecken på att studentens lärande sätts i centrum.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Vi menar att universitetets ambition att varje kurs i utbildningen ska vara forskningsanknuten är på god väg att realiseras.

Det finns en tydlig fördjupning och progression i den teoretiska utbildningen.

Utbildningen i personlig och professionell utveckling är obligatorisk men inte poängsatt. Det var de studenter på utbildningen som vi intervjuade vid platsbesöket nöjda med. Obligatoriska moment ska alltid vara poänggivande.

Synpunkter har framkommit att juridikkurserna inte integreras tillräckligt.

En särskild reflektion behöver ägnas åt den verksamhetsförlagda undervisningen för att försäkra att studenterna får tillräcklig vägledning i att översätta teori till verktyg för praktiskt handlande.

Några faktiska skillnader finns mellan den utlokaliserade utbildningen och den som ges på campus, men vi bedömer att kvaliteten är likvärdig.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

Formerna för examination varierar med hänsyn till kurs- och examensmål.

Rollerna som examinator och handledare är åtskilda.

Bedömningskriterierna är inte alltid tillräckligt tydliga. En översyn bör därför göras över samtliga kurser.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Det finns ett samband mellan mål, undervisning och examination med en klar betoning på utbildningens vetenskapliga delar. Utbildningen är centrerad kring individ och familjeomsorg vilket också understryks av de utlokaliserade projekten som bedrivs i förorterna. En befintlig professur i socialt arbete med inriktning mot social omsorg anser vi dock garantera en breddning.

De examensarbeten vi har granskat håller tillfredsställande eller mycket tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: tillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Det finns brister i kursvärderingssystemet, ett samlat och tydligt system för insamling, förändring och återföring saknas.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Göteborgs universitet håller enligt vår bedömning mycket hög kvalitet. Vissa förbättringar kan dock göras. Vi rekommenderar universitetet att:

- Förtydliga utbildningens mål, innehåll och organisation i utbildningsplan och kursplaner.
- Utarbeta bedömnings- och betygskriterier vid examination i samtliga kurser.
- Poängsätta utbildningen i personliga och professionella moment.
- Förbättra kursvärderingssystemet.

Högskolan i Gävle

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 23, varav 2 professorer, 11 lektorer (varav 4 docenter), 7 adjunkter och 3 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 3,0

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 1,8

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 2,2

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nybörjare²⁾: 104, varav 96 kvinnor och 8 män

Helårsstudenter: 116

Helårsprestationer: 104

²⁾ Enbart höstintagning, första studenterna till utbildningen antogs hösten 2007.

Antal examinerade examensarbeten 2008: –

Utfärdade socionomexamina 2008: –

Socionomutbildning vid lärosätet startade höstterminen 2007. Utbildningen ges med tre olika inriktningar:

- Allmänt socialt arbete.
- Äldre och funktionshindrade.
- Internationellt socialt arbete.

Den sistnämnda startade höstterminen 2008. De två förstnämnda inriktningarna ges på campus i Gävle och på distans i Hudiksvall, Bollnäs och i Norrtälje. Den tredje ges enbart på campus i Gävle. Studenterna ansöker och antas till respektive inriktning och studieort, och det finns totalt nio olika sök- och antagningsgrupper.

Socionomutbildningen ersätter det tidigare sociala omsorgsprogrammet. De lokala målen för inriktning mot äldre och funktionshindrade är identiska med det tidigare sociala omsorgsprogrammet.

Den första studentkull som antagits till utbildningen har ännu inte examinerats.

Ansvarig organisatorisk enhet för utbildningen är institutionen för vårdvetenskap och sociologi. Vid institutionen ges också sjuksköterske- och special-sjuksköterskeutbildning samt ett flertal fristående kurser.

Utbildningsplaner fastställs av nämnden för humaniora, vårdvetenskap och samhällsvetenskap, kursplaner av institutionsstyrelsen. Huvudområde är sociologi för inriktningarna allmänt socialt arbete samt äldre och funktionshindrade. För inriktningen internationellt socialt arbete är socialt arbete huvudområde.

I den allmänna inriktningen och inriktningen för äldre och funktionshindrade är alla kurser placerade på grundnivå. Den verksamhetsförlagda utbildningen görs i två kurser, dels i termin tre och dels i termin fem. Examensarbetet görs under termin sju.

I den internationella inriktningen sker all undervisning på engelska. Den verksamhetsförlagda utbildningen äger rum under termin fem och examensarbetet görs under termin sex. Kurserna under termin sju är placerade på avancerad nivå, övriga på grundnivå.

Det är möjligt för en student som har läst inriktningen allmänt socialt arbete eller äldre och funktionshindrade, och som uppfyller kraven för socio-nomexamen, att även ansöka om och få kandidatexamen i sociologi. Studenter som har läst inriktningen internationellt socialt arbete och uppfyller kraven för sacionomexamen har möjlighet att även ansöka om och få kandidatexamen i socialt arbete.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Vi bedömer att tillgången på kompetenta lärare är tillfredsställande. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 60 procent disputerade. Antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter är i nationell jämförelse medelhögt, och en avsevärd förbättring jämfört med 2007. Högskolan har övergett en tidigare policy som gick ut på att kompetensutveckla adjunkterna till förmån för en policy som går ut på att rekrytera lektorer. Rekryteringen har varit framgångsrik när det gäller att få tag i forskarutbildade lärare.

Lärargruppens sammansättning svarar i nuläget mot behoven. Framför allt finns lärarkompetens inom äldreområdet. Forskarkompetens har rekryterats inom missbruksområdet. Vi anser att högskolan i fortsättningen dessutom bör försäkra sig om att ha större kontroll över undervisningen i socialrätt som nu köps utifrån.

Högskolan genomför ett kompetensutvecklingsprogram med seminarier och studiebesök i praktisk verksamhet för att förstärka lärarnas kompetens i socialt arbete.

Lärarkapaciteten, uttryckt i antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter, är i nationell jämförelse medelhög.

För den verksamhetsförlagda utbildningen har vi uppfattat att det finns avtal om tillräckligt antal utbildningsplatser och att en utbildning för hand-

ledare planeras.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Miljön i området sociologi är enligt vår uppfattning både forskande, kritisk och kreativ. Villkoren för forskning är goda. Trots det är den vetenskapliga produktionen i förhållande till antalet lärare låg. Publikationerna har dessutom en ämnesmässig snävhet.

Högskolan bedriver ett aktivt samarbete med andra lärosäten både nationellt och internationellt. Särskilt omfattande är samarbetet med Ryssland och Kina inom ramen för socionomutbildningens internationella inriktning. I Ryssland omfattar samarbetet sju lärosäten och i Kina fyra.

Socionomutbildningen ges utöver på högskolans campus också vid lärcentra i mindre studiegrupper. Vi ser en risk i att dessa grupper blir för små för att tillgodose studenternas behov av en kritisk och kreativ studiemiljö. Vi ställer oss frågande till varför man för vissa studentgrupper förlägger all undervisning till lärcentra som geografiskt ligger så nära lärosätet. Skulle det inte vara möjligt att förlägga mer utbildning centralt vid högskolan och mindre på distans?

Den ”humanpark” som inrättats är enligt vår bedömning ett positivt initiativ för att skapa en mötesplats för samverkan mellan företrädare för högskolan, offentliga verksamheter och näringslivet.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

De lokala målen är inte helt synkroniserade med den nya examensordningen. Målen för utbildningen med inriktning mot äldre och funktionshindrade är identiska med målen för den tidigare sociala omsorgsexamen, något som lärarna vid platsbesöket också insåg var en omöjlighet och därför avser att korrigera. Reglerna för examination framgår tydligt.

Bedömning av utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Så långt utbildningen hittills har bedrivits bedömer vi att de inriktningar som ges på svenska har goda förutsättningar att uppfylla såväl de akademiska som professionella målen. Den internationella inriktningen är dock svårbedömd. Då studenter antas till den internationella inriktningen genom avtal med lärosäten i respektive länder är det angeläget att i avtalen tydliggöra att samma/motsvarande antagningskriterier gäller som i Sverige. Antagningskraven sätter standarden för den akademiska skolningen. Därför är det särskilt viktigt att kraven är desamma oavsett varifrån ett lärosäte rekryterar sina studenter, till vilken utbildningsort de rekryteras eller vilket alternativ för fördjupning som studenten väljer i sin utbildning. Längre fram måste den internationella utbildningen definitivt kvalitetsgranskas.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

Ett pedagogiskt utvecklingsarbete har genomförts i syfte att skapa samsyn inom lärarkollegiet både i fråga om pedagogiskt arbetssätt och ämnesutveckling. Arbetssättet är problembaserat och samtliga lärare deltar i arbetet med att genomföra det. Det är givetvis för tidigt att uttala sig något om resultaten men bland annat ser vi positivt på den tidiga starten med så kallade case-diskussioner. Vår bedömning är att dessa pedagogiska ambitioner har varit framgångsrika.

I modellen för studiegrupperna finns en tanke om ökat studentansvar. Syftet är att ständigt utvärdera och gå vidare med nya insikter i bagaget. Att hålla kvar studenternas eget ansvar för lärandet är en stor utmaning.

Kvaliteten i distansundervisningen vid olika lärcentra är svår att bedöma trots god teknisk underbyggnad. Det är också oklart om studentmedverkan blir lidande vid utbildning på distans. Men under alla förhållanden framgår att studenterna är nöjda med att kunna studera på hemmaplan.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

Formerna för examination är tillfredsställande och likaså kriterierna för bedömningen inom utbildningens teoretiska områden. Kriterierna för examinationen av den praktiska verksamhetsförlagda utbildningen är ännu inte utvecklade eftersom utbildningen inte har kommit så långt.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

I nuläget kan vi inte bedöma utbildningen i sin helhet. Så långt bedömer vi dock att utbildningen karaktäriseras av tillräcklig bredd, en väl utvecklad pedagogisk modell och varierande examinationsformer.

Problematiskt är de olika inriktningarna; vi anser att dessa låser fast innehållet i gamla föreställningar om de olika målgruppernas behov. Inriktningen mot äldre och funktionshinder har fortfarande för stora likheter med det tidigare sociala omsorgsprogrammet upplägg. Den internationella inriktningen innehåller också oklarheter kring antagning och kvalitetssäkring.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Utbildningen utvärderas genom regelbundna samtal med kontaktlärare varje termin då också studenten kan ta upp sina egna önskemål. På motsvarande sätt värderas de övriga kurserna kontinuerligt. För sådana utvärderingar har det också arbetats fram en modell för hur fördelningen mellan arbetet vid lärcentra respektive på campus ska fördelas.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Högskolan i Gävle har ännu inte genomförts i sin helhet. Vi kan därför inte göra någon sammanfattande bedömning av utbildningen. Tillsvidare rekommenderar vi dock högskolan att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Säkerställa att utbildningen gynnar en god utveckling av det sociala arbetet, framför allt ifråga om fördjupningen mot äldre- och funktionshinder.
- Synkronisera utbildnings- och kursplanerna med den nya examensordningen.
- Säkra examensmålen genom utvärdering framför allt av utbildningen på distans och den internationella delen av utbildningen.

Högskolan i Jönköping

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 26, varav 3 professorer, 7 lektorer (varav 2 docenter), 14 adjunkter och 2 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 7,4

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 3,0

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 6,3

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 99, varav 89 kvinnor och 10 män

Helårsstudenter: 226

Helårsprestationer: 196

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 23

Utfärdade socionomexamina 2008: 37, varav 31 kvinnor och 6 män

Socionomutbildningen är placerad vid Hälsohögskolan som är en av fyra fackhögskolor och som alla ägs av stiftelsen Högskolan i Jönköping. Varje fackhögskola drivs som en stiftelse med egen styrelse och leds av en verkställande direktör. Hälsohögskolan är organiserad i fem avdelningar, var och en med en avdelningschef samt en programansvarig för utbildningen. Avdelningen för beteendevetenskap och socialt arbete ansvarar för socionomutbildningen. Utbildningsplaner beslutas av vd; beredning av utbildningsplanerna görs av ett utbildningsråd. Rådet fastställer alla kursplaner.

De lokala målen innehåller bland annat ett pedagogiskt mål att främja studentens eget kunskapssökande och egen utveckling samt ett internationellt mål att studenten ska kunna lägga ett internationellt perspektiv på kunskapen.

Den verksamhetsförlagda utbildningen är uppdelad på flera kurser under terminerna 3–5. Examensarbetet görs under termin sex. Kurserna i termin sju är placerade på avancerad nivå.

Studenterna kan efter 180 högskolepoäng ta ut en kandidatexamen i socialt arbete.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Vi bedömer att utbildningen bärs upp av vetenskapligt skolade lärare med dominans av lärare inom äldre- och handikappomsorg. Detta avspeglas i lärarnas publikationer där flertalet finns inom äldre, barn och funktionshinder men inte något inom missbruk eller försörjningsstöd. Vetenskaplig kompetens inom individ- och familjeomsorg saknas, vilket är mycket otillfredsställande. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 41 procent disputerade och i jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter något lägre än genomsnittet.

Vi anser att lärarkapaciteten är tillfredsställande, kvantitativt är antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter något högre än medeltalet i nationell jämförelse.

Ett flertal av lärarna på avdelningen har pedagogisk utbildning om tre terminer från vårdlärarinstitutioner eller annan pedagogisk utbildning. För lärare som saknar pedagogisk utbildning finns krav på kompletterande sådan.

Det finns en god tillgång på platser till den verksamhetsförlagda utbildningen. Högskolan erbjuder och rekommenderar handledarna en handledarutbildning.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: otillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Utbildningen bygger på ett tidigare socialt omsorgsprogram, vilket också märks. Mellan Hälsohögskolans avdelningar sker ett högskoleövergripande forskningssamarbete organiserat i miljöer som KILVO (kvalitetsförbättringar, innovationer och ledarskap); åldrande; livsvillkor och hälsa; CHILD. Samarbete sker inom kunskapsområden som äldre/gerontologi, handikappvetenskap etc. En speciell profil, SALVE, är under utveckling. Forskning kan bedrivas med generösa villkor, men den är relativt centralstyrd och inte alltid i lärarnas intresse, vilket vi anser problematiskt. Forskningen sker i samverkan med andra akademiska discipliner och socialt arbete utgör endast en del av denna större miljö. Forskningen i socialt arbete är under uppbyggnad, där skapandet av en infrastruktur för forskningen utgör en stor del. Än så länge ger inte de stora satsningarna på forskning utdelning i publicering. Antalet publiceringar inom området i förhållande till antalet lärare ligger, trots mycket generösa villkor för lärarnas forskningstid, strax under medeltalet i en nationell jämförelse och publiceringen vilar på ett fåtal forskare/lärare.

Utbildningsmiljön är liten, men under uppbyggnad, och kan för närvarande inte anses vara tillräckligt kritisk och kreativ.

Bedömning, utbildningsmiljö: otillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

En ny utbildningsplan har antagits och kurser examineras med en 7-gradig betygskala. Utbildningens mål, innehåll och organisation är dokumenterade i utbildnings- och kursplaner på lämpligt sätt och formerna för examination framgår.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Samverkan med företrädare för den verksamhetsförlagda utbildningen är god. Exempelvis så tilldelas varje student tidigt i utbildningen en kontaktkommun för att få kontakt med praktisk verksamhet.

Inom vissa delar av utbildningen finns en god forskningsanknytning. Det gäller de delar som är knutna till någon av högskolans starka miljöer, till exempel finns ett gerontologiskt centrum med nära anknytning till forskning kring funktionshinder. Forskningsarbete med Ersta Sköndal högskola finns inom detta område. Inom området individ- och familjeomsorg, liksom missbruk och försörjningsstöd är forskningsarbetet dock svagare utvecklat.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

Det finns ingen uttalad gemensam pedagogisk modell med undantag för fältstudierna där vi ser en genomtänkt strategi.

Den verksamhetsförlagda utbildningen håller hög standard.

Successiv fördjupning och progression finns i delar av utbildningen. I de individ- och familjeomsorgsrelaterade kurserna är dock fördjupningen och progressionen inte synlig. Kurserna om äldre- och handikappomsorg kommer in först på avancerad nivå. Enligt vår uppfattning håller handikappområdet en adekvat nivå medan äldrekurserna, av litteraturen att döma, inte ligger på avancerad nivå.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Formerna för examination varierar med hänsyn till kurs- och examensmål. Rollen som handledare och examinator vid examensarbetet är åtskilda, dock är examinatorns roll oklar för oss. Enligt självvärdering och bekräftat på platsbesöket är det alltid examinator som fastställer slutbetyget utifrån ett underlag från handledare och seminarieledare. Först vid motstridiga betygsförslag läser examinator och eventuellt en medbedömande examinator uppsatsen vilket enligt vår mening inte är tillfredsställande.

Bedömningskriterier för examensarbeten finns utarbetade. Däremot saknar vi betygskriterier för de olika betygsstegen på kurserna vilket inger farhågor om att lärarna tillämpar skilda bedömningssystem. Den sjugradiga betygs-

skalan infördes relativt nyligen och det kräver säkert inskolning, men för studenterna är det otillfredsställande att inte veta vad som krävs för olika betyg.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Vi bedömer att fördjupningen inom vissa områden är otydlig. Det är oklart var kontrollen över utbildningen i sin helhet egentligen ligger. Fokuseringen på att utveckla forskningen sker enligt vår bedömning på bekostnad av utvecklingen av utbildningen.

Utbildningens styrka är organiseringen av den verksamhetsförlagda utbildningen.

Det är tveksamt om det lokala målet med internationella perspektiv nås i nuläget. Få studenter deltar i studentutbyte, och litteraturen är inte speciellt internationellt inriktad.

De examensarbeten som vi har granskat håller relativt låg nivå, från knappt tillfredsställande till tillfredsställande. Det gäller även några som erhållit högsta betyg i den sjugradiga skalan.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Ett lärosätesövergripande system för kursvärderingar används men återkoppling saknas i vissa kurser.

En iakttagelse som vi gör är att socionomstudenternas medverkan i olika organ är svag.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Högskolan i Jönköping har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet.

Vi rekommenderar högskolan att:

- Förstärka lärarkompetensen inom individ- och familjeomsorg, missbruk och försörjningsstöd.
- Säkerställa progression och fördjupning i utbildningens alla delar.
- Utarbeta bedömnings- och betygskriterier vid examination i samtliga kurser.
- Klargöra handledares och examinatorers olika roller vid examensarbeten.
- Förbättra kursvärderingssystemet.

Högskolan i Kalmar

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 41, varav 5 professorer, 16 lektorer (varav 1 docent), 19 adjunkter och 1 doktorand

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 6,3

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 3,4

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 4,9

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 100, varav 87 kvinnor och 13 män

Helårsstudenter: 217

Helårsprestationer: 217

²⁾ Enbart höstantagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 26

Utfärdade socionomexamina 2008: 46, varav 42 kvinnor och 4 män

Utbildningen startade hösten 2005 och ansvarig enhet är humanvetenskapliga institutionen. Institutionen tillhör nämnden för sjöfart, humaniora, vård- och samhällsvetenskap, en av tre nämnder på lärosätet. Förutom socionomutbildningen ansvarar institutionen för delar av lärarutbildningen, vårdutbildningarna samt högskolans humanistiska och samhällsvetenskapliga områden. Institutionen är uppdelad i tre avdelningar och socionomutbildningen hör till avdelningen för kultur och samhälle.

Utbildningsplaner fastställs av nämnden, kursplaner av institutionsrådet.

Studenterna söker och antas dels till en campusförlagd utbildning, dels till en distansbaserad utbildning i Oskarshamn. Utbildningarna ges efter en gemensam utbildningsplan men innehåller två profilområden som benämns: funktionshinder och socialt arbete respektive idrott och socialt arbete. Studenter som går utbildningen i Oskarshamn har möjlighet att välja någon av profilerna som ges i Kalmar.

Den verksamhetsförlagda utbildningen är uppdelad på två kurser, en i termin fyra och en i termin fem. Examensarbetet gjordes till och med 2008 i termin sju, men flyttades från och med 2009 till termin sex. Kurser i termin sju är från och med 2009 placerade på avancerad nivå, övriga på grundnivå.

Studenter som godkänts på alla kurser under de sex första terminerna kan ansöka om kandidatexamen i socialt arbete.

Högskolan i Kalmar och Växjö universitet och kommer att från den första januari 2010 gemensamt bilda Linnéuniversitetet – ett nytt gemensamt universitet med två campus. Inom Linnéuniversitetets nya institutions- och fakultetsorganisation kommer det att finnas en institution för socialt arbete med socionomprogram som ges på båda campus.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Utbildningen bärs upp av ett flertal disputerade lärare som även medverkar i forskningsprojekt. Sammansättningen av lärarkompetensen är relevant. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 54 procent disputerade. I jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter medelhögt.

Som generell policy gäller att andelen lektorer ska öka genom rekrytering eller forskarutbildning av egna adjunkter. Adjunkter kan tillsvidareanställas efter särskild prövning. Vår uppfattning är att även docentmeritering behöver stimuleras vilket högskolan också är medveten om.

Lärarkapaciteten är tillfredsställande och medelhög i nationell jämförelse, kvantitativt uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

Enligt självvärderingen har endast sju av lärarna genomgått högskolepedagogisk utbildning, vilket vi finner är en otillfredsställande låg andel.

Det finns tillräckligt antal platser för den verksamhetsförlagda utbildningen men fortfarande har det inte träffats några formella avtal om utbildningsplatserna, vilket förvånar oss då detta var ett krav för erhållandet av examensrätten. För framtida studenters utbildning är detta en osäkerhetsfaktor.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Miljön präglas av förberedelserna för fusionen med Växjö universitet till Linnéuniversitetet. Vi grundar dock vår bedömning av utbildningen på dess nuvarande resurser och målsättningar.

Utbildningen ges enligt vår bedömning i en forskande, kritisk och kreativ miljö. Några av lärarna deltar i forskning inom profilmrådena funktionshinder respektive idrott och socialt arbete och en av lärarna deltar i EU-projekt. Den vetenskapliga publiceringen i förhållande till antalet lärare är dock låg och består främst av artiklar eller bokkapitel utgivna på nationella förlag.

Studenterna ges god skolning i litteratursökning och att söka aktuell forskning vilket är mycket bra. Kontakter med angränsande utbildningsmiljöer ligger främst på avancerad nivå. Nära kontakt finns med Växjö och i viss mån med Jönköping.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Styrdokumentet brister i precision. Bland annat innehöll den utbildningsplan som lämnades med självvärderingen målbeskrivningar från den gamla examensordningen, något som högskolan dock avsåg att rätta till efter platsbesöket. Formerna för examination framgår av kursplanerna.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Utbildningen bedrivs i nära samband med forskningen inom de båda profilområdena. Det innebär att forskning bedrivs inom äldreområdet, funktionshinder och idrott, främst dopning, medan det saknas nära samband med aktiv forskning inom individ- och familjeomsorg och missbruk.

Relationen mellan ämnet socialt arbete och angränsande forskningsämnen bedömer vi vara något oklar vilket återspeglas i formuleringar i självvärderingen: "... ämnet socialt arbete behandlas både i sig och i förhållande till angränsande ämnen som sociologi, psykologi och juridik". Av utbildningsplanen framgår att vissa kurser både rubriceras som socialt arbete och som ett angränsande ämne.

Någon interprofessionell träning ges inte på grundnivå. Uppfattningen är enligt policyn att man måste stå på en fast grund själv innan man inleder samarbete med andra yrkesgrupper. Detta är inte i överrensstämmelse med examensmålen.

Vi anser att den verksamhetsförlagda utbildningen fungerar väl och integreras med teori. I skilda former, exempelvis genom diskussion kring debattartiklar och olika former av illustrationer, förvissas sig lärarna om att studenterna har de insikter och praktiska kunskaper som krävs för socionomyrket.

Företrädarna för yrket förmedlade bilden av en kritisk student med goda teoretiska kunskaper, speciellt de som företräder äldre- och handikappomsorgen.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Undervisningen bygger enligt vad vi har funnit på en bredd i visioner och idéer ifråga om valet av undervisningsmetoder. "Närhet" betonas av både studenter och lärare.

De pedagogiska former som används i undervisning och examination varierar. Undervisningen genomsyras inte av någon enhetlig pedagogisk vision men det finns enskilda intressanta pedagogiska grepp som till exempel att arbeta i så kallade framtidsverkstäder och att skriva debattartiklar i samarbete med lokala tidningsredaktörer.

Utbildningen i professionell och personlig utveckling som tidigare var frivillig är numera obligatorisk. Vi konstaterar att lärosätet haft svårt att finna bra former för detta moment. Efter en utvärdering har man fattat beslut om ett antal förändringar och vi kan bara konstatera att det är nödvändigt att

skyndsamt utveckla och formalisera lärandemål, genomförande och examination för detta moment.

Även om undervisningen håller samma kvalitet i Oskarshamn som på campus ges alla valbara kurser inte i Oskarshamn. Den student som väljer en kurs som ligger utanför grundutbudet får ta sig till campus.

I vissa fall har låg närvaro vid undervisningen resulterat i att betydligt fler obligatoriska moment har införts, som exempelvis obligatorisk närvaro vid föreläsningar, vilket enligt vår mening inte är tillfredsställande.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Formerna för examination varierar med hänsyn till kurs- och examensmål. Rollerna som handledare och examinator är åtskilda.

Vi konstaterar att bedömningskriterier saknas i vissa kurser och i andra är de inte tillräckligt tydliga.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Vår bedömning är att det finns ett samband mellan mål, undervisning och examination. Profil, fördjupning och progression är dock ot tydligt beskrivna. Utbildningen har sin grund i ett tidigare socialt omsorgsprogram och sin styrka inom äldre- och handikappområdet. Utbildningen är också anpassad till högskolans lokala mål, vilket innebär att idrott och socialt arbete också utgör en profil. Progressionen inom dessa delar är tydlig. Inom det allmänna sociala arbetet är progressionen däremot tveksam och beskrivningen av detta huvudområde är på vissa punkter diffus.

De examensarbeten vi har granskat håller tillfredsställande eller mycket tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Ett centralt system för kursvärderingar som infördes på lärosätet under 2008, inkluderande alla kurser i socionomutbildningen. Systemet får anses fungera tillfredsställande.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Högskolan i Kalmar håller enligt vår bedömning hög kvalitet. Vissa förbättringar bör dock göras. Vi rekommenderar högskolan att:

- Förtydliga beskrivningen av huvudområdet socialt arbete.
- Uppdatera och förtydliga utbildnings- och kursplaner i enlighet med examensordningen.

- Säkerställa progressionen inom området för det allmänna sociala arbetet.
- Utveckla och formalisera lärandemål, genomförande och examination vad gäller utbildningen i personlig och professionell utveckling.
- Säkerställa tydliga bedömningskriterier och kravnivåer i samtliga kurser.
- Se över obligatorieläggningen av föreläsningar och seminarier.

Högskolan Kristianstad

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 33, varav 2 professorer, 11 lektorer, 11 adjunkter och 6 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 8,8

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 3,6

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 8,1

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 70, varav 64 kvinnor och 6 män

Helårsstudenter: 172

Helårsprestationer: 137

²⁾ Enbart höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 39

Utfärdade socionomexamina 2008: 55, varav 51 kvinnor och 4 män

Socionomutbildningen tillhör sektionen för hälsa och samhälle, en av två sektioner på högskolan. Ett antal utbildningsprogram bedrivs inom sektionen, förutom socionomutbildningen bland annat folkhälsovetenskapligt program, sjuksköterskeprogram och tandhygienistprogram. Lärarna och forskarna är organiserade i kunskapsgrupper som leds av en akademisk ledare, för socialt arbete en adjungerad professor. Personaladministrativa uppgifter fullgörs av särskilt utsedda personalledare. Socionomutbildningens närmaste ledning utgörs av en sektionschef, en personalledare samt en programansvarig. Utbildnings- och forskningsnämnden, en av två nämnder på högskolan, beslutar om utbildningsplaner och kursplaner.

Utbildningens lokala mål kännetecknas av fyra teman: livsvillkor; samhälle, organisation och grupper; individ och social konstruktion; lag och rätt.

En sammanhållen verksamhetsförlagd utbildningsperiod ligger i termin fem och examensarbetet ligger i termin sex. Kurserna i termin sju är placerade på avancerad nivå.

Studenter kan, utan komplettering, ta ut en kandidatexamen i huvudområdet socialt arbete.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Av de lärare som medverkar i utbildningen är 41 procent disputerade. I jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter betydligt högre än medeltalet. Vi bedömer att kompetens om äldre kunskap finns men att rekryteringsbehovet av forskarkompetent personal inom flera områden är uppenbart, till exempel inom barn, missbruk och socialpolitik. Åtgärder som vidtagits är bland annat att inrätta ett program för vidareutbildning av adjunkter. Ett par adjunkter går i forskarutbildning och beräknas vara färdiga om ett år. En rekryteringsplan finns för anställning av ytterligare lektorer/adjunkter, men den uttalade meningen är att man i första hand vill se vilken kompetens som redan finns på högskolan.

Lärarkapaciteten är tillfredsställande, i nationell jämförelse och uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter är den högre än genomsnittet.

Det är oklart hur många av lärarna som har högskolepedagogisk utbildning.

Vad gäller placeringar för den verksamhetsförlagda utbildningen är kapaciteten god och avtal finns inom ett brett spektrum av arbetsplatser. Kontakterna mellan handledarna och högskolan är goda.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: otillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Vi anser inte att det är en tillräckligt forskande, kritisk och kreativ miljö bland annat på grund av att den vetenskapliga publiceringsproduktionen i relation till antalet lärare är mycket låg.

Vi är tveksamma till om det finns tillräckligt många och nära kontakter med angränsande utbildnings- och forskningsmiljöer, nationellt och internationellt. Det finns ett samarbete med personaladministrativa programmet och ekonomiprogrammet inom högskolan. Inom högskolan pågår också en satsning på den verksamhetsförlagda utbildningen som ska ligga till grund för en förstärkning av forskningsmiljön uppbyggd kring praktiken.

Frågan är om högskolans organisation av utbildningar är optimal. Vi uppmanar till en översyn av organisationen i syfte att tydliggöra och stärka ledarskapet för utbildningen.

Bedömning, utbildningsmiljö: otillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Utbildningsplanen utgår ifrån en äldre examensordning och innehåller felaktigheter. I vissa kursplaner är det oklart om den angivna litteraturen är kurs- eller referenslitteratur, och det framgick att kurslitteraturen ibland ändras strax innan eller under pågående kurs.

Formerna för examination framgår tydligt av kursplanerna.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Vi bedömer att sambandet mellan utbildning och forskning är varierande. Forskningsanknytningen har kommit längst inom äldreområdet där forskningen är välutvecklad och litteraturen aktuell. Områdena barn och missbruk är otillräckligt utvecklade.

Vi anser att professionslogiken saknas ibland. De olika delarnas inbördes förhållande är otydligt vilket kan göra det svårt för studenterna att få ihop helheten.

Studenterna är väl förberedda för den verksamhetsförlagda utbildningen och samverkan mellan högskolan och handledarna är god. Ibland handleds studenterna av andra yrkesgrupper än socionomer. Detta anser vi vara en brist då det försvagar utvecklingen av den professionella identiteten.

Träning i interprofessionellt samarbete görs genom samordning med sjuksköterskeutbildningen.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

Vi har svårt att tydligt se hur fördjupning och progression säkerställs. Progressionen garanteras enligt högskolans egen utsago i arbetssättet, till exempel i rollspel och seminarier, men det är oklart för oss hur den teoretiska fördjupningen säkras.

Det finns en gemensam pedagogisk vision beskriven i ett särskilt dokument. Visionen går ut på att studenterna ska vara aktiva i sitt lärande och anknyta till sina personliga erfarenheter. Det pedagogiska utvecklingsarbetet som bedrivs är knutet till målen om självkännet och empatisk förmåga som i sin tur knyter an till en teori om praktiskt socialt arbete. Lärarna strävar efter att hålla en dialog i spänningsfältet mellan socialarbetarens praktiska och akademikerns teoretiska kunskaper. Vi tycker att visionen är problematisk då den bygger på en teoretisk uppfattning om det sociala arbetet som vi anser bör tydliggöras.

Skrivarkursen under termin ett bedömer vi vara ett positivt inslag i utbildningen eftersom många studenter kommer från studieovana miljöer.

De som har en social omsorgsexamen kan genom att läsa kurserna som ges i socionomutbildningens fjärde termin ansöka om och erhålla en socionomexamen. Enligt vår mening är denna komplettering inte tillräcklig för att ge kompetens motsvarande socionomexamen.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Formerna för examination varierar med hänsyn till kurs- och examensmål. Vi finner att graden av gruppexaminationer är hög och vi är tveksamma till hur högskolan i dessa fall klarar att bedöma varje enskild student.

Rollerna som examinator och handledare är åtskilda.

Bedömningskriterierna för olika moment är tydliga.
Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Utbildningen är en omvandling av ett socialt omsorgsprogram, vilket innebär att de delar som är mest utvecklade handlar om äldreomsorg och omsorg om funktionshindrade. Vi anser inte att man förmått utveckla ett bredare samhällsvetenskapligt perspektiv och vi saknar framför allt undervisningen om barn och missbruk. Vi anser inte att den så kallade kompletteringskursen ger tillräcklig förberedelse för socionomyrket.

De examensarbeten som vi har granskat håller en mycket varierande nivå, från knappt tillfredsställande till mycket tillfredsställande.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Brister föreligger vad gäller användandet och återkopplingen av kursvärderingar i utbildningens olika kurser. Ett utbildningsgemensamt utvärderingsinstrument saknas. Kursvärderingarna utformas istället av respektive kursansvarig. Det förekommer att hela terminer utvärderas, det vill säga att ett antal delkurser utvärderas vid ett och samma tillfälle.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Högskolan Kristianstad har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet. Vi rekommenderar högskolan att:

- Förstärka lärarkompetensen inom viktiga områden som barn, missbruk och socialpolitik.
- Förstärka den egna forskande miljön och utveckla kontakter med angränsande utbildnings- och forskningsmiljöer, nationellt och internationellt.
- Bredda det samhällsvetenskapliga perspektivet och innehållet i utbildningen och införa fördjupningsmoment om barn och missbruk.
- Utveckla och säkerställ fördjupning och progression.
- Uppdatera och förtydliga utbildnings- och kursplaner i enlighet med examensordningen.
- Se över och utöka kraven för komplettering av social omsorgsexamen till socionomexamen.
- Förstärka handledningen inom den verksamhetsförlagda utbildningen med syfte att utveckla socionomstudenternas professionella identitet.
- Förbättra kursvärderingssystemet.

Karlstads universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 20, varav 1 professor, 9 lektorer (varav 1 docent) och 6 adjunkter

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 2,0

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 1,3

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 1,7

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 103, varav 92 kvinnor och 11 män

Helårsstudenter: 117

Helårsprestationer: 107

²⁾ Vår- och höstantagning, första studenterna till utbildningen antogs hösten 2007.

Antal examinerade examensarbeten 2008: –

Utfärdade socionomexamina 2008: –

Karlstads universitet fick rätt att utfärda socionomexamen hösten 2006, och de första studenterna antogs till utbildningen höstterminen 2007. Ingen student har ännu hunnit genomgå hela utbildningen.

Ansvarig för socionomutbildningen är fakultetsnämnden. Utbildningen är placerad vid avdelningen för sociala studier, en av sex avdelningar i fakulteten för samhälls- och livsvetenskaper. Ledningen för fakulteten delas mellan den operativt ansvarige verksamhetschefen (vicerektor) och fakultetsnämnden.

Fakultetsnämnden beslutar om utbildningsplan, och fakultetens studienämnd fastställer kursplanerna.

Från och med 2009 är vicerektorsfunktionen avskaffad. Istället har dekanus motsvarande ansvar och arbetsuppgifter. På avdelningsnivå leds arbetet av en prefekt. Ansvarig för utbildningsprocessen, programevaluering, och arbetslivs-kontakter är programledare som utses av dekan efter samråd med respektive avdelning.

Utbildningen har två inriktningar:

- Administration och ledarskap.
- Socialpedagogik.

Studenterna söker och antas till respektive inriktning. Huvudområdet är social omsorgsvetenskap.

Samläsning sker mellan båda inriktningarna förutom på termin fem och sex. Den verksamhetsförlagda utbildningen sker i termin sex och examensarbetet görs i termin sju. Alla kurser är placerade på grundnivå.

De lokala målen för utbildningen är utformade utifrån de kompetenskrav som bland annat framgår av sociala omsorgsverksamhetens/sociala arbetets olika måldokument, svenska och internationella deklARATIONER och konventioner om de mänskliga fri- och rättigheterna m.m.

En student som uppfyller kraven för socionomexamen kan även ansöka om och få kandidatexamen i social omsorgsvetenskap.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Vi har funnit att utbildningen bärs upp av vetenskapligt skolade och professionella lärare. Av de lärare som medverkar i utbildningen är så många som 65 procent disputerade. I förhållande till antalet studenter är bilden en annan. I jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter betydligt lägre än genomsnittet. Det är därför önskvärt att de disputerade lärarna har en större andel i undervisningen.

Enligt universitetets utsago kräver åldersstrukturen inom lärargruppen nyrekrytering. Ambitionen är att ersätta adjunkter med lektorer. Vår bedömning är att universitetet arbetar ambitiöst med rekryteringen av disputerade lärare samtidigt som man satsar på intern kompetensutveckling för de befintliga adjunkterna.

Lärarkapaciteten är låg, kvantitativt uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter vilket är allra lägst i jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet.

Lärare i utbildningen för personlig och professionell utveckling saknas. Man anlitar externa handledare som anses bättre för uppgiften. Vi ser både för- och nackdelar med detta förfarande men det är av stor vikt att dessa moment på ett bra sätt kvalitetssäkras och integreras med övriga moment i utbildningen.

Majoriteten av lärarna vid utbildningen har genomgått pedagogisk utbildning. De studenter som medverkade vid platsbesöket menade att lärarna är stöttande, uppmuntrar frågor, efterfrågar synpunkter och att de är lättillgängliga.

Det finns god tillgång till relevanta platser för den verksamhetsförlagda utbildningen. Avtal om utbildningsplatser har träffats med landstinget men inte med kommunerna. Studenterna får placering via universitetet under förutsättning att de väljer en placering i Värmland, annars kan de få ordna sina platser själv. När det gäller handledare finns krav på akademisk examen,

helst socionom-, social omsorgs- eller sjuksköterskeexamen. Handledarna har inte alltid genomgått handledarutbildning. Detta gäller framför allt inriktningen mot administration och ledarskap där det inte heller är ovanligt med sjuksköterskor som handledare. Vi menar att det är negativt för studentens professionsutveckling att inte handledas av en socionom.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: otillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Vi finner att utbildningen ges i en forskande och kreativ miljö, möjligen något ojämn vad gäller kritisk syn på olika aspekter av socialt arbete. Styrningen av de båda inriktningarna bör granskas och samordnas i syfte att stärka socialt arbete som huvudområde.

Antalet publikationer inom området i förhållande till antalet lärare är högt, i jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet. Det är en bred fördelning mellan vetenskapliga artiklar i internationella och nationella tidskrifter och artiklar och liknande i böcker utgivna på nationella förlag.

Vidare konstaterar vi att det pågår olika aktiviteter exempelvis i form av pedagogiska arbetsmodeller och forskningsstimulans som enligt vår uppfattning påverkar utbildningen positivt.

I fråga om socionomutbildningen samarbetar universitetet med sjuksköterske- och lärarutbildningen inom universitetet och med FoU Värmland samt med Lillehammers högskola i Norge.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Vi finner att utbildningens mål, innehåll och organisation dokumenteras på ett relevant sätt i utbildnings- och kursplaner.

Formerna för examination framgår av kursplanerna.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Vi ser att det finns ett relativt nära samband mellan utbildning och forskning. Listan över nyligen publicerade arbeten visar på bra koppling till aktuella perspektiv i socialt arbete och även till perspektiv och teman på närliggande områden.

Det finns en god koppling mellan teori och empiri. Teman som etik och makt lyfts återkommande fram genom utbildningen.

Vi har uppfattat att universitetet under den tid som utbildningen för social omsorgsutbildning gavs byggt upp värdefulla relationer till praktikfältet. Möjligen bidrar dessa relationer till att denna utbildningsprofil lever kvar vilket skapar svårigheter att utveckla en ny och bredare identitet för socionomyrket.

Utbildningen innehåller få moment i interprofessionellt samarbete. Detta bör utvecklas.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Undervisningsformerna varierar och är genomtänkta. Lärarna är närvarande och uppmuntrar studenterna till delaktighet.

Successiv fördjupning och progression i utbildningen framgår däremot inte tydligt. Progressionen handlar mest om successivt ökade krav. Grundböcker på flera delar av utbildningen är tecken på en svag progression.

Stor vikt läggs vid utbildning i personlig och professionell utveckling och formerna för denna del är välutvecklade. Dessa moment är obligatoriska varför de enligt vår mening bör poängsättas.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Examinationsformerna varierar med hänsyn till kurs- och examensmål.

Rollerna som handledare och examinator är åtskilda.

Bedömningskriterier för olika examinationsmoment finns och är tydliga.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Innan universitetet fick examensrätt för socionomexamen gav man ett socialt omsorgsprogram vilket fortfarande präglar utbildningen på flera sätt. Lärosä-
tet har inte utexaminerat studenter som i sin helhet har följt den nya utbildningen och det är därför vanskligt att få en riktigt god bild av utbildningen i sin helhet. Traditioner och teman från sociala omsorgsutbildningen har fortsatt att i hög grad präglade den nya utbildningen. Vi uppfattar att det saknas en tydlig profilering av den nya utbildningen och en offensiv och tydlig vision och målbeskrivning för socionomutbildningen. Det finns dock långtgående planer på byte av huvudområde till socialt arbete.

Inriktningen mot administration och ledarskap som är en konverterad äldre omsorgsutbildning uppfattades av de studenter vi intervjuade som en ledarskapsutbildning. Företrädarna för de yrkesverksamma som vi samtalade med bedömde emellertid studenterna som alltför oerfarna och svagutbildade för att gå in i ett "chefsarbete" och detsamma ansåg även de studenter vi mötte. Vår inställning är att organisations- och ledarskapsfrågor främst hör hemma på påbyggnadsnivå efter en socionomexamen kompletterad med några års yrkespraktik.

Vi ser även problem med inriktningen mot socialpedagogik. Den innehåller en version av socialpedagogik med inriktning mot arbete på institution och strukturellt socialt arbete. De pedagogiska arbetsmodellerna är viktiga att betona men det skulle kunna ske inom ramen för en generell socionomutbildning.

Vi har svårt att se de två inriktningarna som en förnyelse av ett utbildningsprogram. I arbetet med utvecklingen av en generell utbildning ser vi det som önskvärt att professorskompetensen i socialt arbete tas till vara.

Önskvärt är också att handledarna för den verksamhetsförlagda utbildningen främst rekryteras bland socionomer och inte, som i dagsläget, också bland exempelvis sjuksköterskor och fritidspedagoger. Utbildningen bidrar därmed inte till utvecklingen av en professionell identitet.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Universitetet har från hösten 2008 infört ett nytt kvalitetsarbetsystem som innehåller föreskrifter för kursvärdering, ämnes- och programråd. Vi uppmärksammade vid platsbesök en brist på systematik rörande kursvärderingarna. Användningen varierar inom utbildningen och ibland utvärderas hela terminer vid ett och samma tillfälle. Kursvärderingarna återkopplas inte heller konsekvent hela utbildningen igenom.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Karlstads universitet har ännu inte genomförts i sin helhet. Vi kan därför inte göra någon sammanfattande bedömning av utbildningen. Tillsvdare rekommenderar vi dock universitetet att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Förstärka lärarkompetensen och lärarkapaciteten.
- Poängsätta utbildningsmomenten i personlig och professionell utveckling.
- Förtydliga progression och fördjupning.
- Förbättra kursvärderingssystemet.
- Förstärka det interprofessionella samarbetet.
- Säkerställa att handledarna för den verksamhetsförlagda utbildningen är socionomer eller motsvarande.

Linköpings universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 79, varav 4 professorer, 25 lektorer (varav 1 docent), 11 adjunkter, 1 forskarassistent och 11 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 8,0

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 3,4

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 5,0

¹⁾ Förutom lärarkategorier i högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 113, varav 87 kvinnor och 26 män

Helårsstudenter: 399

Helårsprestationer: 381

²⁾ Enbart höstantagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 51

Utfärdade socionomexamina 2008: 73, varav 59 kvinnor och 14 män

Socionomutbildningen ges dels vid institutionen för samhälls- och välfärdsstudier på campus i Norrköping, dels vid temainstitutionen Campus Valla i Linköping. Från och med 2010 kommer utbildningen enbart att vara förlagd i Norrköping. Enligt utbildningsplanen omfattar utbildningen 210/240 högskolepoäng.

Grundnivån omfattar 180 högskolepoäng med ett examensarbete under termin sex. Avancerad nivå omfattar 30 högskolepoäng med valfri profilering. För de studenter som väljer att läsa 60 högskolepoäng med profilering på avancerad nivå ingår dessutom ytterligare ett examensarbete på termin åtta. Enligt självvärderingen kan kandidatexamen respektive magisterexamen inom huvudområdet socialt arbete, erhållas efter fullföljda kursfordringar.

Studerande antas till den utbildning som omfattar 240 högskolepoäng med möjlig avgång efter socionomexamen, 210 högskolepoäng. Den verksamhetsförlagda utbildningen genomförs under termin fyra.

Utbildningsplanen fastställs av filosofiska fakultetens styrelse och kursplaner fastställs av kursplanenämnden.

Lokala mål innehåller bland annat att studenten ska kunna visa kunskap ur ett internationellt perspektiv, visa förståelse för mönster i mångfald och ojämlikhet samt visa kommunikativ förmåga till samverkan både inom och mellan organisationer i det globala samhället.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Bland de lärare som medverkar i utbildningen är andelen disputerade 43 procent. I förhållande till antalet helårsstudenter är den mycket låg, jämfört med övriga socionomutbildningar i landet och uttryckt som antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter.

Få lärare har disputerat i socialt arbete och flertalet har sin huvudsakliga hemvist inom andra ämnen och i andra forskningsmiljöer. Trots lärarnas goda kvalifikationer inom de ämnesområden de kommer från finns frågetecken för den samlade lärarkompetensen sett till socionomutbildningens mål och innehåll.

Lärarkapaciteten är låg, uttryckt kvantitativt som i antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter och i jämförelse med andra socionomutbildningar i landet.

Tillgången på platser i den verksamhetsförlagda utbildningen är god och säkras genom avtal. När det gäller handledarkompetensen erbjuds inte någon handledarutbildning. Det finns också brister i lärosätets kontakter med arbetsplatserna för den verksamhetsförlagda utbildningen bland annat ifråga om plats-/praktikbesök, val av studenter och introduktion till den specifika praktikplatsen samt ifråga om rutiner vid problem under praktiken.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: otillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Socionomutbildningen är kopplad till flera forskande miljöer som dock inte tar del i ansvaret för utbildningen i sin helhet. Socionomutbildningen saknar med andra ord hemvist i en egen forskande miljö. Universitetet har dock inga planer på att förändra de organisatoriska förutsättningarna för utbildningen. Det utvecklingsarbete som har initierats för att utveckla huvudområdet socialt arbete vid Linköpings universitet bygger dels på att utveckla nätverk mellan befintlig verksamhet/forskning vid lärosätet av relevans för socionomutbildningen, dels på att söka utveckla tvärinstitutionell forskning inom området socialt arbete. Sett ur vårt perspektiv finns därför frågetecken kring möjligheterna att utveckla en forskande, kritisk och kreativ miljö som primärt är kopplad till utbildningen och inte huvudsakligen tillhör andra huvudområden, teman eller program och som utbildningen inte kan dra nytta av.

Det finns inte något ämneskollegium eller någon ämnesgrupp till stöd för socionomutbildningen och i förhållande till fakultetsledningen framstår de programansvarigas mandat som otydligt och i realiteten starkt begränsat. Vi ställer oss tveksamma till om det finns tillräckliga förutsättningar för att åstadkomma god samverkan och gott ledarskap i syfte att nå hög kvalitet i utbildningen.

Lärarna är aktiva forskare, vilket bland annat märks i mängden internationell publicering.

Tillgången till läsplatser och grupprum svarar inte mot studenternas behov.

Bedömning, utbildningsmiljö: otillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Användandet av så kallade referenslitteraturlistor gör det svårt att bedöma graden av måluppfyllelse och progressionen i utbildningen.

Det är anmärkningsvärt att flera studenter uppfattar att de har sökt till en åtta terminer lång utbildning.

I en del kursplaner beskrivs vilka examinationsformer som kan komma att användas. I andra planer är formerna helt öppna och ospecificerade.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Utbildningen bedrivs i nära samband med forskning och svarar mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget, men den akademiska skolningen ger inte studenten tillräckliga förutsättningar för en professionell utveckling. Vi ifrågasätter att referenslitteraturlistor används som kurslitteratur.

Det finns brister i lärosätets kontakter med arbetsplatserna för den verksamhetsförlagda utbildningen, vilket riskerar att teori och praktik glider isär för studenterna under utbildningen. Den interprofessionella träningen bör utvecklas.

Vi bedömer att socionomutbildningen saknar fokus på studenternas lärande för professionell identitet. Vi ser dock positivt på de pedagogiskt medvetna och konsekventa inslagen av så kallade reflektionsgrupper i utbildningen.

Universitetet har lokala mål för utbildningen som bland annat omfattar ett internationellt perspektiv med mål om samverkan inom och mellan organisationer i ett globalt samhälle. Målen återspeglas delvis i utbildningsplanen samtidigt som utländsk kurslitteratur förekommer sparsamt. Lärargruppen lyfter fram det sociala arbetets kontextbundenhet och vikten av lokala forsknings- och utvecklingsprojekt och publiceringar.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

En gemensam pedagogisk vision saknas. Lärare deltar sporadiskt i undervisningen vilket försvårar idén om en sammanhållen utbildning. En sådan struktur gör det svårt att åstadkomma en progression mellan och inom kurserna i utbildningen.

Det erbjuds ingen handledarutbildning och det framkommer brister i utbildningens kontakter med arbetsplatserna för den verksamhetsförlagda utbildningen om bland annat introduktion av studenterna och rutiner vid problem som kan uppstå under utbildningen.

Personlig och professionell utveckling sker i reflektionsgrupper där avsikten är att studenterna ska arbeta med sin personliga utveckling. Dessa grupper är obligatoriska de två första åren, men poängsätts inte, vilket är otillfredsställande.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Formerna för examination framgår inte av kursplanerna vilket är en brist.

Rollerna för examinator och handledare är åtskilda.

Rättssäkerheten i bedömningen av den verksamhetsförlagda utbildningen kan ifrågasättas på grund av de brister som tidigare påtalats vad gäller kontakterna mellan lärosätet och representanter för den verksamhetsförlagda utbildningen.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Innehållet i utbildningen har fokus på dels social omsorg, dels barn och familj, medan centrala delar inom professionen och socialt arbete såsom försörjningsstöd och missbruk är mindre framträdande. Ämnet socialrätt brister i kopplingen till övrigt lärostoff, vilket är en svaghet.

De examensarbeten vi har granskat håller tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Ett nytt elektroniskt kursvärderingssystem gäller sedan 2007 för hela lärosätet. Systemet används i utbildningens kurser och återkopplas av kursansvarig. Dessutom genomförs muntliga utvärderingar i mindre grupper.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Linköpings universitet har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet. Vi rekommenderar universitetet att:

- Förstärka lärarkompetensen och lärarkapaciteten framför allt inom huvudområdet socialt arbete.
- Utveckla en forskande, kritisk och kreativ miljö med en ämneskultur kring socionomutbildningen.
- Vidta åtgärder för att åstadkomma en sammanhållen utbildning och utveckla en progression både mellan och inom kurserna i utbildningen.
- Stärka programledningen.
- Förtydliga kursplaner och andra styrdokument.
- Poängsätta utbildningen i personlig och professionell utveckling.
- Förbättra samarbetet med företrädare för den verksamhetsförlagda utbildningen och säkra examensmålen.
- Se över informationen till studenterna om den faktiska längden på utbildningen.

Lunds universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 113, varav 9 professorer, 43 lektorer, 44 adjunkter, 2 adjungerade adjunkter och 13 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 30,0

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 14,2

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 17,4

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 332, varav 269 kvinnor och 63 män

Helårsstudenter: 1076

Helårsprestationer: 1065

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 133

Utfärdade socionomexamina 2008: 243, varav 217 kvinnor och 26 män

Utbildningen ges vid Socialhögskolan, som är en institution inom den samhällsvetenskapliga fakulteten. Fakultetsstyrelsen vid samhällsvetenskaplig fakultet beslutar om resurstilldelning, uppdrag för institutionen och om anställningar, inrättande av kurser och fastställande av utbildningsplaner och kursplaner. Till Socialhögskolans styrelse är delegerat att svara för ledningen av socionomutbildningen och till institutionen att ansvara för studerandeadministrationsen.

Till de lokala målen för utbildningen hör att studenten ska ha tillägnat sig förmåga att reflektera över sin socionompraktik och den organisatoriska, sociala, historiska och professionella kontext i vilken den utövas samt att ha tillägnat sig kunskap om och ha ett internationellt och jämförande perspektiv på svensk socialpolitik, människors levnadsvillkor och förekomsten av sociala problem och problemskapande processer på individ-, grupp- och samhällsnivå.

Utbildningen ges dels i Lund, dels i Helsingborg och bedrivs enligt en gemensam utbildningsplan. Studenterna söker till och antas på respektive ort.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ges sammanhållet under termin fem och examensarbetet görs under termin sex. Kurserna i termin sju är placerade på avancerad nivå.

Studenter har möjlighet att efter sex terminers studier ta ut en kandidatexamen i socialt arbete.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Vi finner att utbildningen som helhet bärs upp av vetenskapligt skolade och professionella lärare som både undervisar och forskar. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 47 procent disputerade. I jämförelse med övriga socio-nomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter något lägre än genomsnittet.

Flera lärare är framgångsrika läroboksförfattare. För tillfället pågår en generationsväxling. Ett flertal lärare går i pension och kommer enligt uppgift att ersättas av lektorer. Adjunkter kommer fortsättningsvis att adjungeras.

Lärarkapaciteten är tillfredsställande. Den är medelhög i nationell jämförelse, uttryckt i antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

Cirka 70 procent av lärarna har genomgått någon form av högskolepedagogisk utbildning. Utöver de centralt anordnade utbildningarna förekommer att socialhögskolan köper riktad högskolepedagogisk utbildning.

Det finns god tillgång på platser till den verksamhetsförlagda utbildningen. En del handledare saknar handledarutbildning.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: mycket tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Vi anser att utbildningen ges i en forskande, kritisk och kreativ miljö. Många lärare forskar och det drivs en del projekt inom ramen för utbildningen. Publiceringen i förhållande till antalet lärare är omfattande och bred inom det sociala arbetets fält och rymmer såväl läroböcker som internationellt och nationellt publicerade vetenskapliga artiklar.

Kontakterna med angränsande utbildnings- och forskningsmiljöer inom universitetet är relativt få. Däremot finns ett brett samarbete med bland annat kommunerna Malmö, Lund och Helsingborg, likaså med ett antal olika brukarorganisationer.

Nyligen har institutionen granskats genom den universitetsövergripande granskningen RQ08 som enbart omfattade forskning. Utfallet av den bedömningen var positiv. På alla bedömda punkter erhöles betyget excellent, det näst högsta betyget i en sexgradig skala. En ny granskning planeras EQ11 som även omfattar utbildning.

Bedömning, utbildningsmiljö: mycket tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Utbildnings- och kursplaner är utformade på ett tydligt och relevant sätt; mål, innehåll och organisation dokumenteras så att graden av måluppfyllelse kan bedömas. Formerna för examination framgår.

En tvågradig betygsskala, underkänd/godkänd, tillämpas i alla kurser.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Utbildningen bedrivs i nära samband med forskning som svarar mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget.

Det lokala målet, socialpolitik med internationell jämförelse, kräver speciell kompetens bland lärarna. Sådan kompetens finns men vi tycker inte att det lokala målet är tillräckligt synligt i utbildningens innehåll. Några lärare har goda kontakter på fältet, vilket också kommer studenterna till godo. I undervisningen ges inte utrymme för färdighetsträning i den grad studenterna önskar, till exempel efterfrågades mer undervisning i samtalsmetodik.

Det finns god samverkan med olika brukarorganisationer som bland annat medverkar i utbildningen i flera olika kurser.

Det interprofessionella samarbetet är ett svagt moment i utbildningen.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Vi ser inte att det tillämpas någon uttalat enhetlig pedagogisk modell. Däremot finns det en tydlig strävan mot akademisering som också omfattar den verksamhetsförlagda utbildningen.

Storgruppsföreläsningar är vanligt förekommande och kan enligt vår mening vara ett problem och medföra brist på närhet till läraren och avsaknad av diskussion och dialog.

Utbildningen innehåller generellt en progression. Platsbesöket gav oss anledning att fundera över huruvida lärarnas formulering av måluppfyllelse och progression inom socialpolitiken är tillfredsställande. De intervjuade lärarna själva menar att progressionen är något oklar.

Så vitt vi kan bedöma så håller undervisningen samma kvalitet på de två studieorterna Lund och Helsingborg.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

Examinationsformerna varierar med hänsyn till kurs- och examensmål. Ett nytt system håller på att införas och det är vår förhoppning att universitetet försäkras sig om att det nya systemet ger utrymme för en fortsatt bra variation och balans mellan olika examinationsformer.

Rollerna som examinator och handledare är åtskilda.

Bedömningskriterier och kravnivåer för olika examinationsmoment finns och är tydliga.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Vi anser att det finns ett klart samband mellan mål, undervisning och examination.

Vi menar att lärosätet på ett bra sätt hanterar problematiken med att inrymma både tillräcklig bredd och fördjupning för en generalistutbildning.

De examensarbeten vi granskat håller en tillfredsställande eller mycket tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: tillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Det finns brister i kursvärderingssystemet. Återkoppling sker i alltför liten utsträckning.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Lunds universitet håller enligt vår bedömning mycket hög kvalitet. Vissa förbättringar kan dock göras. Vi rekommenderar universitetet att:

- Förbättra kursvärderingssystemet.
- Tydliggöra området socialpolitik i utbildningen.
- Förstärka träningen i interprofessionellt samarbete.

Malmö högskola

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 61, varav 4 professorer, 22 lektorer (varav 8 docenter), 2 biträdande lektorer och 32 adjunkter

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 29,2

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 15,1

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 22,3

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 255, varav 220 kvinnor och 35 män

Helårsstudenter: 729

Helårsprestationer: 669

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 101

Utfärdade socionomexamina 2008: 156, varav 133 kvinnor och 23 män

Socionomutbildningen bedrivs vid fakulteten hälsa och samhälle (medicinskt vetenskapsområde). Utbildningen ges med tre sökbara inriktningar, vilka organisatoriskt tillhör tre separata enheter:

- Socialt arbete: individ och samhälle.
- Socialt arbete: funktionshinder och åldrande.
- Socialt arbete: verksamhetsutveckling.

Samtliga tre inriktningar beskrivs i utbildningsplanen ha en mångkulturell profil.

I utbildningsplanerna för de tre inriktningarna anges att utbildningarna omfattar 210/240 högskolepoäng. För samtliga inriktningar uppges termin åtta vara valbar. När de första sex terminerna är genomförda är examensfordringarna för kandidatexamen i socialt arbete uppfyllda. Efter sju terminer är även examensfordringarna för socionomexamen uppfyllda. En åttonde termin leder till magisterexamen i socialt arbete.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ges under termin fem för inriktning individ och samhälle samt inriktning funktionshinder och åldrande. För inriktning mot verksamhetsutveckling ges den verksamhetsförlagda utbildningen med hjälp av ett mentorskap under två terminer, termin fem och sex.

Examensarbetet skrivs antingen på termin sex på 15 högskolepoäng eller på termin sju och motsvarar då 30 högskolepoäng.

Utbildningsplaner och kursplaner fastställs av fakultetsnämnden/grundutbildningsstyrelsen vid fakulteten hälsa och samhälle.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Av de lärare som medverkar i utbildningen är 52 procent disputerade. I jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter högre än medeltalet. Lärargruppens ämnesmässiga sammansättning speglar bredden i utbildningen.

Lärarkapaciteten är i nationell jämförelse hög, kvantitativt uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

Platser för den verksamhetsförlagda utbildningen rekryteras främst från kommuner i regioner med vilka högskolan har avtal. Det har varit svårt att rekrytera platser vilket, enligt högskolan, beror på att olika socionomutbildningar i regionen följer olika principer vad gäller arvoden. Det är däremot lättare att rekrytera mentorer till inriktningen mot verksamhetsutveckling.

Handledarutbildning erbjuds praktikhandledare, och bedömargruppens intryck är att de flesta tycks gå den och är nöjda med uppläggningsen.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Utbildningen ges i en forskande miljö. Redan i de inledande kurserna tydliggörs det vetenskapliga perspektivet. Studenterna får ta del av lärarnas pågående forskning. Lärarnas möjlighet till egen forskning och annan kompetensutveckling är tillfredsställande. Även publiceringsnivån i förhållande till antalet lärare är tillfredsställande men i en omfattning som dock är något under genomsnittet nationellt sett.

Kontakten med andra utbildningar inom den medicinska fakulteten är relativt omfattande bland annat i form av en gemensam kurs där studenter från olika utbildningar möts. Vi befarar att lärarnas omfattande kontakter inom fakulteten ger övriga utbildningar mer än vad den ger socionomstudenterna.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Former för examination framgår av utbildningsplanen och kursplanerna. Kursernas innehåll, delmoment och delkurser beskrivs utförligt, liksom de arbetsformer som används inom respektive kurs. Litteraturlistor med mera ger stöd åt utbildnings- och kursplanernas mål. Kursplaner från senare del av utbildningen saknas dock.

Lärosätet erbjuder i praktiken en åtta terminer lång utbildning, även om studenterna är medvetna om möjligheten att ta ut en socionomexamen efter sju terminer. Detta är enligt vår mening inte tillfredsställande.

De skrivningar som finns i utbildningsplanerna om det självständiga arbetets omfattning och placering överrensstämmer inte med examensordningen.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Till de lokala målen hör ambitionen att utveckla studenternas interprofessionella kompetens och en mångkulturell profil. Den mångkulturella profilen förefaller att förverkligas medan verksamheten med att utveckla studenternas interprofessionella kompetens ännu inte fungerar.

Kopplingen mellan utbildningen och aktuell forskning är god. Särskilt en av de inledande kurserna fokuserar betydelsen av forskning och vetenskaplig grund för sociala verksamheter. Forskningsmetod är en av de strimmor som följer utbildningen från början och som bland annat syftar till att ge studenterna verktyg för att kunna följa kunskapsutvecklingen.

Inriktningen mot verksamhetsutveckling har ingen verksamhetsförlagd utbildning utan istället har studenterna mentorer vid olika verksamheter under ett års tid. Studenterna gör besök hos sina mentorer fyra till fem gånger per termin. Vi anser att man på detta sätt förlorar viktiga aspekter som ska ingå i en socionomutbildning, bland annat klient/brukarrelaterade frågor.

Vår uppfattning är att undervisningen håller samma kvalitativa nivå oavsett om den ges på campus eller är verksamhetsförlagd.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

Utbildningen genomsyras av ett mångkulturellt tema, men kvaliteten varierar kurserna emellan. Strimman forskningsmetod följer genom hela utbildningen. Studenterna ingår från termin fyra i reflektionsgrupper, vars syfte är att främja personlig och professionell utveckling. Denna verksamhet förefaller dock inte ännu fungera helt enligt intentionerna, och kurserna är inte poänggivande.

Studenterna möter företrädare för verksamhetsfältet återkommande under utbildningen och har på olika sätt kontakter med sociala verksamheter.

Träning i interprofessionellt samarbete sker främst inom ramen för den verksamhetsförlagda utbildningen och kan därför variera för den enskilda studenten. Inom kursen hälsa och samhälle möter studenterna andra studenter från den medicinska fakultetens utbildningar.

Progression och fördjupning återfinns i utbildningen.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

Examinationsformerna är varierande men bedömningskriterierna för examinationer framgår inte tydligt av kursplanerna för de kurser som hittills har getts inom utbildningen, även om lärandemålen är väl beskrivna. Kursplaner från senare del av utbildningen saknas och har därför inte varit möjliga att bedöma.

I utbildningen förekommer seminarieexaminationer där stora grupper av studenter examineras samtidigt. Sådana examinationsformer ställer höga pedagogiska krav på lärarna. Vi ifrågasätter möjligheten att göra en rättssäker och individuell bedömning med dessa examinationsformer.

Ingen dokumentation föreligger huruvida rollerna som examinator och handledare är åtskilda.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Vi menar att det finns ett gott samband mellan mål, undervisning och examination så långt det är möjligt att bedöma.

Vi vill dock fästa uppmärksamheten på de skilda förutsättningarna vad gäller den verksamhetsförlagda utbildningen som råder inom de olika inriktningarna. En konsekvens av detta är att studenterna med inriktning mot verksamhetsutveckling riskerar att gå miste om praktisk kunskap i socialt arbete, främst kunskaper om klientorienterat socialt arbete, och att tillämpa teoretiska kunskaper. Vi anser därmed att utbildningen med denna inriktning inte når upp till målen för socionomexamen fullt ut. Som den nu är utformad förbereder den således inte studenten tillräckligt för ett självständigt socialt arbete på individnivå. Att hänvisa till att många av studenterna redan har praktiskt erfarenhet borde leda till att utbildningen läggs som en fortbildning på avancerad nivå.

De examensarbeten vi granskat håller mycket varierande nivå, från knappt tillfredsställande till mycket tillfredsställande.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Högskolan har goda ansatser i syfte att följa upp studenterna och ta tillvara deras åsikter, bland annat med så kallade startenkäter där man följer studenterna från utbildningens start.

Det brister dock i kopplingen mellan resultat från kursvärderingar och lärarrespons, vilket är otillfredsställande.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Malmö högskola har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet. Vi rekommenderar högskolan att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Se över skrivningarna i utbildningsplanen gällande det självständiga arbetets omfattning och placering så att de överrensstämmer med examensordningen.

- Utveckla examinationsformerna så att studenternas garanteras rättvisande individuell bedömning.
- Säkerställa utbildningsplatser för samtliga studenter i den verksamhetsförlagda utbildningen genom avtal.
- Poängsätta utbildningen i personlig och professionell utveckling.
- Förbättra kursvärderingssystemet.

Mittuniversitetet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 62, varav 3 professorer, 16 lektorer (varav 4 docenter), 3 forskarassistenter, 24 adjunkter och 10 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 24,1

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 8,1

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 19,7

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 248, varav 211 kvinnor och 37 män

Helårsstudenter: 657

Helårsprestationer: 636

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 142

Utfärdade socionomexamina 2008: 208, varav 178 kvinnor och 30 män

Utbildningen är organiserad inom institutionen för socialt arbete vid campus Östersund och sorterar under den humanvetenskapliga fakulteten. Utbildningsplaner beslutas av fakultetsnämnden för humanvetenskap, och kursplaner beslutas på institutionsnivå. Vid Mittuniversitetet finns två inriktningar:

- Generell.
- Interkulturell/internationell.

Det självständiga arbetet skrivs under termin fem. Kurser under termin sju ligger på avancerad nivå. I utbildningen ingår två handledda perioder med verksamhetsförlagd utbildning om vardera 22,5 högskolepoäng; den första under termin tre och den andra under termin sex. För den interkulturella och internationella inriktningen genomförs den andra perioden verksamhetsförlagd utbildning utomlands och ett krav är att den genomförs utanför Norden.

Den decentraliserade socionomutbildningen som för närvarande pågår i Söderhamn och Sundsvall följer den generella inriktningen, men utifrån en distanspedagogik.

På den internationella inriktningen sker urval med hjälp av intervjuer av den extra kvotgrupp som i första hand tar hänsyn till etnisk mångfald.

Det framgår inte i utbildningsplanen om man kan avlägga kandidatexamen eller magisterexamen utöver socionomexamen.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Av de lärare som medverkar i utbildningen är 34 procent disputerade, en i nationell jämförelse med övriga socionomutbildningar låg andel. Även i förhållande till antalet helårsstudenter är andelen disputerade lärare låg, uttryckt som antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter.

Universitetsledningen har fattat ett strategiskt beslut att inte tillsvidareanställa adjunkter utan enbart tillsvidareanställa disputerade lektorer. Vi anser att detta är positivt för att säkerställa den vetenskapliga kopplingen. Den samlade lärarkompetensen är relevant i relation till utbildningens mål och innehåll. En stor andel professorer och docenter undervisar, vilket är positivt.

Lärarkapaciteten är hög i nationell jämförelse, kvantitativt uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

Handledarna för den verksamhetsförlagda utbildningen får olika former av stöd från lärosätet, men skulle önska en bättre struktur för detta. Vi uppmanar därför universitetet att vidareutveckla strukturen för stödet till handledarna.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Företrädarna för utbildningen kunde på ett bra sätt redovisa för den vision som genomsyrar utbildningen. Denna samstämmighet återkom i flera grupper som vi samtalande med på platsbesöket. Det är dock anmärkningsvärt att den decentraliserade utbildningen är så osynlig i beskrivningarna av socionomutbildningen vid lärosätet. En svaghet i utbildningsmiljön är att många lärare är tillresta från andra delar av landet och inte finns på plats kontinuerligt. Generellt sett kan dock studenterna enkelt få kontakt med lärarna tack vare den informella och småskaliga miljön.

Vi vill poängtera vikten av att den verksamhetsförlagda utbildningen ägnas stor uppmärksamhet eftersom de utgör en så stor del av socionomutbildningen. Kvaliteten på den verksamhetsförlagda delen och dess integration i den internationella inriktningen bör särskilt fokuseras. Då varken lärarbesök eller handledarutbildning förekommer i denna inriktning är det särskilt viktigt att i andra former säkerställa att studenterna får en verksamhetsförlagd utbildning med god kvalitet.

Antalet vetenskapliga publikationer inom området i förhållande till antalet lärare ligger i nationell jämförelse i paritet med genomsnittet.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Utbildningsplanerna är utförliga och beskriver lärandemålen i enlighet med examensordningen och lokala mål. I kursplanerna framgår lärandemål, kursinnehåll samt övrig sedvanlig information. Examinationsformerna anges över-

siktligt i kursplanerna. Endast en begränsad del av litteraturen uppges, resten består av tillkommande artiklar.

Kursplaner för den avancerade nivån saknades, varför det är svårt att göra en fullständig bedömning av helheten.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Forskningsanknytningen är ojämn. Lärarnas forskning blir påtaglig först i samband med examensarbetet. Andelen engelskspråkig litteratur är begränsad, vilket är särskilt anmärkningsvärt med tanke på att lärosätet har en interkulturell/internationell inriktning. Temana i lärarnas publikationer har stark relevans för socialt arbete.

I den generella inriktningen uppfattar vi att samverkan är god mellan samordnare inom utbildningen, organisationer och enskilda aktörer inom sociala verksamheter. Inte minst tack vare de två perioderna för den verksamhetsförlagda delen av utbildningen, får studenterna aktuella och specifika förberedelser för kommande yrkesverksamhet, särskilt genom att man därigenom får erfarenhet från två olika verksamhetsområden. Denna ordning har också ett starkt stöd från verksamhetsfältet. Träning i interprofessionellt samarbete ges främst inom praktikperioderna. Den interprofessionella träning som studenterna får kan därför variera.

De båda inriktningarna på socionomutbildningen som erbjuds på campus ligger mycket nära varandra. Skillnaden mellan inriktningarna är störst under den andra perioden av den verksamhetsförlagda utbildningen. Olika former av kopplingar eller övergångar från den ena inriktningen till den andra underlättas så långt möjligt. Vi ifrågasätter varför två inriktningar behövs då skillnaden är så liten.

Bedömning, mål: otillfredsställande.

Undervisning

Undervisningen bygger på en tanke om problematisering utifrån maktperspektivet, ett internationellt och ett intersektionellt perspektiv. Hur detta återspeglas i pedagogiskt och didaktiskt avseende är oklart. Studenterna inom de båda inriktningarna samläser i stor utsträckning. Den decentraliserade socionomutbildningen som för närvarande ges följer den generella inriktningen, men utifrån en distanspedagogik.

Utbildningen leder på olika sätt till progression, dock förefaller den avancerade nivån – termin sju – att vara mindre utvecklad i detta avseende. Eftersom utbildningen har två perioder med verksamhetsförlagda studier är det viktigt att säkra progression och fördjupning. I dagsläget är undervisningen i personlig och professionell utveckling otillfredsställande.

Universitetet har avtal med kommuner och regioner i närområdet beträffande platser för den verksamhetsförlagda utbildningen. När det gäller de utländska platserna för verksamhetsförlagd utbildning görs överenskommelser

med varje enskild handledare. Universitetet har emellertid otillräcklig kännedom om handledare och studenternas placering när det gäller den verksamhetsförlagda utbildningen utomlands. Vi efterlyser en mera systematisk uppföljning och kvalitetssäkring av dessa placeringar.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Examinationsformerna är varierande och anpassade till respektive kurs och dess lärandemål. Varierande examinationsformer samt kombinationer av flera examinationsformer tillämpas inom ramen för samma kurs. Examinator och handledare är inte samma person.

Lärandemål och betygskriterier framgår av kursplanerna. Bedömningsgrunderna för den verksamhetsförlagda utbildningen är dock oklara, framför allt gäller detta perioden för verksamhetsplacering utomlands.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

För den campusförlagda utbildningen är sambandet mellan mål, undervisning och examination tydligt. När det gäller kvaliteten på den verksamhetsförlagda delen av utbildningen som är förlagd utomlands är det dock svårt att se sambandet.

Utbildningen fokuserar på sedvanliga arbetsfält för socionomer det vill säga inom individ-, organisations- och samhällsinriktat socialt förändringsarbete. Studenterna förbereds inte i samma utsträckning för arbete inom äldreomsorg eller verksamheter för personer med funktionsnedsättning. Att denna kompetens saknas visar sig under den verksamhetsförlagda utbildningen. Mot bakgrund av den nya socionomutbildningens ambition att kombinera de tidigare socionom- och sociala omsorgsutbildningarna samt med tanke på att en så stor del av den framtida arbetsmarknaden för socionomer förutspås ligga inom omsorgsverksamheter är denna strategi enligt vår mening klart otillfredsställande.

De examensarbeten vi granskade håller skiftande nivå, från knappt tillfredsställande till tillfredsställande. Det gäller även några uppsatser som givits högsta betyg i den sjugradiga skalan.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Kursvärderingar sker elektroniskt efter varje kurs. Resultaten sammanställs och skickas till alla studenter som har svarat på formuläret. Utvärderingarna finns sedan tillgängliga för alla som vill ta del av resultaten.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Mittuniversitetet har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet. Vi rekommenderar universitetet att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Säkerställa att alla studenter oavsett undervisningsform och undervisningsort får ta del av akademiska kvaliteter såsom förmåga till kritiskt tänkande och aktuell forskning.
- Utveckla och tydliggöra inslagen av utbildning i personlig och professionell utveckling.
- Granska kvaliteten i den verksamhetsförlagda utbildningen. Detta gäller framför allt den del av utbildningen som är förlagd till andra länder. Där bör avtal upprättas med organisationer, inte enbart med enskilda handeldare.

Stockholms universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 147, varav 6 professorer, 40 lektorer (varav 11 docenter), 33 adjunkter och 5 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 32,8

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 17,6

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 22,9

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 303 varav 247 kvinnor och 56 män

Helårsstudenter: 910

Helårsprestationer: 867

²⁾ Vår- och höstantagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 137

Utfärdade socionomexamina 2008: 213, varav 181 kvinnor och 32 män

Socionomutbildningen ges vid institutionen för socialt arbete inom den samhällsvetenskapliga fakulteten. Utbildningen ges i tre sökbara inriktningar:

- Allmän.
- Omsorg om äldre och funktionshindrade.
- Socialpedagogik.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ges termin fem. Examensarbetet skrivs under termin sex. Kurser under termin sju är placerade på avancerad nivå.

För de studenter som följer den nya studieplanen finns möjlighet att ansöka om och erhålla kandidatexamen i socialt arbete.

Studierektor har det övergripande ansvaret för utbildningen. Institutionsstyrelsen fastställer kursplaner, och den samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden fastställer utbildningsplaner.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Cirka hälften av lärarna som medverkar i utbildningen har disputerat, 54 procent. I förhållande till antalet helårsstudenter är det en hög andel, jämfört med övriga socionomutbildningar i landet och uttryckt som antalet heltidsekviva-

lenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter. Många av de disputerade lärarna både undervisar och forskar. Enligt beslut formulerat av universitetsledningen nyanställs inte adjunkter på Stockholms universitet. Lärarkompetensen är generellt sett bred och relevant i förhållande till utbildningens mål och innehåll, men vi vill uppmana lärosätet att utveckla goda former för lärarnas långsiktiga koppling till det sociala verksamhetsfältet.

Lärarkapaciteten är i nationell jämförelse hög, uttryckt som antalet heltids-ekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

Tillgången på platser för den verksamhetsförlagda utbildningen är inte helt komplikationsfri. Man lyckas – men inte utan ansträngningar – få platser till de studerande, främst genom personliga kontakter mellan samordnare och enskilda handledare eller chefer. Som orsaker till problemen nämns tidspresen bland regionens socialarbetare, vissa arbetsplatsers ointresse att ta emot studenter eftersom det förefaller relativt lätt att rekrytera socialarbetare ändå samt att andra socionomutbildningar förbereder studenterna bättre inför den verksamhetsförlagda delen av utbildningen. En brist är att det inte finns generella avtal mellan universitetet och verksamhetsfältet.

Handledarkompetensen i den verksamhetsförlagda utbildningen förefaller god, cirka två tredjedelar av handledarna har genomgått handledarutbildning. På den övergripande nivån finns stort behov av gemensamma överenskommelser om kopplingen mellan verksamheterna och utbildningen i allmänhet och inom den verksamhetsförlagda delen av utbildningen i synnerhet.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: mycket tillfredsställande.

Utbildningsmiljön

Institutionen bedriver omfattande forskning utifrån forskningsprofiler som anknyter till traditionella problemområden inom socialt arbete. Många av de lärare som medverkar i utbildningen bedriver också egen forskning. Studenter på inriktning mot verksamheter för äldre och personer med funktionsnedsättning värderar högt den forskardag om äldreforskning som anordnas årligen.

Handledare i den verksamhetsförlagda utbildningen och verksamhetsansvariga anser att studenterna har en god teoretisk kunskap och medvetenhet om forskning och forskningsmetod inte minst när det gäller litteratursökning.

Antalet publikationer inom området i förhållande till antalet lärare är högt i nationell jämförelse. Utbildningsmiljön får därmed betraktas som kritisk och kreativ.

Utbildningen ges i egna lokaler skilda från andra delar av universitetet. Kontakter med angränsande utbildnings- och forskningsmiljöer avser främst kurser och undervisning på avancerad nivå. På grundnivån skulle dessa kontakter kunna utvecklas betydligt mer. Inom forskningsverksamheten pågår omfattande samarbete, nationellt och internationellt, men det är osäkert i vilken omfattning detta blir synligt ur studenternas perspektiv.

Lärarna har stor frihet när det gäller undervisningens uppläggning, därför varierar också pedagogiken. Användningen av informations- och kommu-

nikationsteknik är inte utvecklad, exempelvis används gemensamma webbportaler i ringa utsträckning. Lokalerna är inte heller anpassade för modern och flexibel pedagogik, vilket påverkar utbildningen negativt.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Utbildningsplanerna är mycket kortfattade. Kursplanerna är mer utförliga och beskriver innehåll och förväntade studieresultat för respektive kurs. Omfattande kurslitteratur, med stark övervikt av svensk litteratur, listas i kursplanerna. Därtill kommer artiklar och rapporter i samråd med lärare. Kursplaner för den senare delen av utbildningen saknades, varför det är svårt att göra en fullständig bedömning av helheten.

Formerna för examination beskrivs genom en standardformulering – kursplanerna ger ingen närmare information om vilka former som används i respektive kurs. För den nyare studieordningen beskrivs betygssystemet enligt ECTS utförligt.

Graden av måluppfyllelse med ledning av centrala dokument kan således väsentligen bedömas i relation till förväntade studieresultat, medan formerna för examination får anses schablonmässigt beskrivna i relation till respektive kurs.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Det finns god kompetens och kunskap när det gäller aktuell forskning inom institutionen.

Utbildningens lokala mål är ”kvalitet och bredd”. Empowerment-tänkandet representerar också ett viktigt perspektiv i utbildningen.

Utformningen av professionsspecifika färdigheter varierar stort, beroende på den enskilda läraren. Studenterna har också ett stort inflytande på utformningen.

Vad gäller samverkan med företrädare för sociala verksamheter finns stora brister. Utbildningen borde vara en gemensam angelägenhet för verksamhetsfältet och universitetet.

Handledarna för den verksamhetsförlagda utbildningen uppskattar den handledarutbildning som de flesta av dem har genomgått även om den i vissa avseenden upplevs något föråldrad. En fördjupning eller fortsättning av denna utbildning efterfrågas. Institutionen ger handledarna ”handledning på handledning” vilket uppskattas. Gemensamma samlingar på institutionen, där handledare och studenter deltar, är också en positiv del i samverkan.

Träning i interprofessionellt samarbete sker främst inom ramen för den verksamhetsförlagda utbildningen, och blir därför i stor utsträckning avhängigt den aktuella verksamheten och respektive handledare. Inom de teoretiska delarna av utbildningen tydliggörs inte interprofessionellt samarbete särskilt starkt.

De olika inriktningarna förefaller bedriva sin verksamhet ganska isolerat från varandra, i varje fall gäller detta de grupper som följer den äldre studie-
gången. Den del av undervisningen som benämns professionsspecifika färdig-
heter utformas till exempel mycket olika studentgrupperna emellan. Vi anser
inte att det är motiverat med skilda antagningar till de olika inriktningarna
då samtliga enligt vår uppfattning uppfyller examensmålen.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Den starka forskningsanknytningen poängteras i utbildningen. I övrigt tydlig-
görs inte någon specifik pedagogisk vision. Utbildningens bredd är det främsta
kännetecknet. Undervisningsmetoderna varierar inom sedvanliga ramar, och
är i stor utsträckning utformade av den enskilda läraren. Detta innebär också
att sambandet mellan de tre inriktningarna upplevs som svagt med liten kon-
takt sinsemellan. Vårt intryck är att studenter som följer nyare studiegång får
en närmare koppling mellan inriktningarna.

Progression och fördjupning återspeglas bland annat i studenternas ökande
förmåga och intresse för att söka aktuell forskning under utbildningen. Kopp-
ling och helhetssyn mellan utbildningens teoretiska respektive praktiska delar
bör dock enligt vår mening förbättras. Utbildningens avslutande termin, som
ligger på avancerad nivå, har ännu inte färdigplanerats, något som torde för-
svåra för såväl ansvariga, lärare som studenter att se helheten och att kunna
bedöma progressionen i detta avseende.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

Formerna för examination är varierande. Hemtentamina dominerar dock allt-
jämt. Rollerna som handledare och examinator i uppsatsarbeten är skilda åt.
Bedömningskriterier för examination förefaller i stora stycken vara oklara för
studenterna och varierar dessutom mellan lärare och kurser. Den sjugradiga
betygsskalan har ännu inte funnit sina former och tillämpas inte enhetligt.
Handledarna för den verksamhetsförlagda utbildningen lämnar vid kursens
slut ett intyg som främst rör studentens närvaro och liknande formfrågor, men
bidrar i övrigt inte med underlag för betygsättning.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Ett omfattande arbete i samband med övergången till den nya examensord-
ningen har gjorts, vilket i sig verkar i riktning mot att tydliggöra sambandet
mellan mål, undervisning och examination. Därmed har en tydlig skärpning
skett, som dock ännu inte helt har slagit igenom i undervisningens praktik,
till exempel när det gäller studenternas kunskap om kursmålen. Studenternas
förmåga till kritiskt och självständigt tänkande stimuleras främst genom den

starka forskningsnärvaron. Överlag går denna aspekt inte att bedöma då hela utbildningens upplägg och innehåll inte är klart.

De examensarbeten vi har granskat håller tillfredsställande eller mycket tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: tillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Kursvärderingar görs efter varje kurs av kursansvarig lärare och resultatet återförs till studenterna. Utvärderingar görs också i början och i slutet av utbildningen med fokus på hela utbildningen.

Den verksamhetsförlagda utbildningen kvalitetssäkras främst genom att handledare deltar i utbildningar och studenterna har lärarledda praktikuppföljande samtal i grupp där viktiga frågor kan fångas upp.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Stockholms universitet håller enligt vår bedömning mycket hög kvalitet. Vissa förbättringar kan dock göras. Vi rekommenderar universitetet att:

- Fastställa samtliga kursplaner.
- Säkerställa bedömningskriterier i samtliga kurser för den sjugradiga betygsskalan.

Umeå universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 73, varav 3 professorer, 32 lektorer (varav 4 docenter), 26 adjunkter och 13 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 30,1

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 11,8

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 25,6

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 286, varav 250 kvinnor och 36 män

Helårsstudenter: 888

Helårsprestationer: 841

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 206

Utfärdade socionomexamina 2008: 256, varav 236 kvinnor och 20 män

Institutionen för socialt arbete är ansvarig för socionomutbildningen. Förutom campusutbildningen vid Umeå universitet bedrivs utbildning på campus i Örnsköldsvik och i Skellefteå. Socionomutbildning ges också som uppdragsutbildning. Utbildningsplanen beslutas av samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden och kursplaner beslutas av ledningsgruppen för socionomutbildningen.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ges under termin fem och det självständiga arbetet utförs under termin sex. Kurser under termin sju är placerade på avancerad nivå.

Efter uppfyllda kursfordringar kan studenter ta ut en kandidatexamen i socialt arbete.

Till utbildningen har lärosätet knutit fyra teman: professionell och personlig utveckling, pedagogisk kompetens, professionell medvetenhet samt vetenskaplig utveckling.

Lokala mål för utbildningen är:

- visa förmåga att kommunicera på engelska inom huvudområdet socialt arbete.
- visa förmåga att uttrycka, driva och marknadsföra viktiga frågor för det sociala arbetet.
- visa förmåga att hantera kulturella och strukturella villkor som klass, kön, etnicitet och generationsfrågor.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Av de lärare som medverkar i utbildningen är 39 procent disputerade. I jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter lägre än genomsnittet.

Utbildningen har tillfredsställande antal lärare i relation till utbildningsnivå och antal studenter. Lärarkapaciteten ligger på en genomsnittlig nivå i jämförelse med andra socionomutbildningar, uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

I princip nyanställs inte adjunkter – samtidigt som adjunkternas kompetens och bidrag till utbildningen värdesätts. Institutionen stödjer kompetensutveckling för adjunkter, i en del fall fram till doktorsexamen.

En stor del av lärarna som undervisar på campus i Umeå undervisar även vid de utlokaliserade utbildningarna, vilket är positivt för kvalitetssäkringen av utbildningen.

Platser för den verksamhetsförlagda utbildningen kan anskaffas, men med viss svårighet. Institutionen har arbetat med att förbättra formerna för rekrytering av platser och kontakter med arbetsplatser som tar emot studenter.Handledare erbjuds utbildning. Avtal finns med kommunens praktikcentra, men inte i övrigt.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Utbildningsmiljön i sig är generellt sett kreativ, kritisk och dynamisk, och tydligast gäller detta vid campus Umeå. Lärargruppen speglar ett gott samverkansklimat.

Antalet vetenskapliga publikationer inom området i förhållande till antalet lärare är i nationell jämförelse medelhögt.

Kontakten med angränsande utbildnings- och forskningsmiljöer förefaller inte vara speciellt omfattande. Lärare från andra ämnen genomför vissa kurser. Dessa lärare från angränsande ämnen tycks inte alltid vara insatta i socionomutbildningens mål eller studenters förkunskaper. Universitetet samverkar i viss mån även med polisutbildningen. Internationellt samarbete sker främst genom lärar- och studentutbyten.

På campus Umeå finns god tillgång till vetenskaplig informationsförsörjning, utbildningarna i Örnsköldsvik och Skellefteå har inte lika hög standard i detta avseende. Studenterna får redan från utbildningens början god och återkommande undervisning i informationssökning. Informations- och kommunikationsteknik används i rimlig omfattning. De utlokaliserade utbildningarna har större inslag av webbaserad undervisning.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Utbildningsdokumenten beskriver på ett bra sätt utbildningens mål och studenternas förväntade resultat. Lärandemål, innehåll och förväntade studieresultat beskrivs i kursplanerna, som för varje kurs också beskriver de förväntade resultaten i relation till de fyra teman som genomsyrar utbildningen: personlig och professionell utveckling, pedagogisk kompetens, professionell medvetenhet, samt vetenskaplig utveckling. Formerna för examination beskrivs för varje kurs utförligt och detaljerat. Progression i utbildningen identifieras i sex steg i kursplanerna. Examinationsformerna är varierade och för varje kurs noggrant beskrivna.

Kursplan för senare delen, termin sju, av utbildningen saknas. Därför kan någon helhetsbedömning inte göras.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Kopplingen till aktuell forskning är tydlig, bland annat genom att lärare i undervisningen redogör för sin pågående forskning. Studenterna lär sig tidigt i utbildningen att söka vetenskapliga artiklar och förvärvar därigenom förmåga att följa kunskapsutvecklingen. Kopplingen till verksamhetsfältet säkras bland annat genom fältarbeten och den verksamhetsförlagda utbildningen.

Samverkan med verksamhetsföreträdare är inte formaliserad, men fungerar bra. Studenternas möten med företrädare för andra professioner sker i stor utsträckning under den verksamhetsförlagda utbildningen och blir därför avhängig respektive verksamhetsplacering.

Förutsättningarna för studenternas lärande varierar mellan studieorterna. Studenter i Umeå deltar i föreläsningar i större grupper, medan studenter på övriga campus träffar lärare i mindre grupper och på ett mera informellt sätt. Å andra sidan har studenterna i Umeå lättare att nå lärarna utanför föreläsningstillfällena, och utbildnings- och forskningsmiljön förefaller starkare. Sammantaget sätter lärosätet studentens lärande i centrum.

Utbildningen har lokala mål som avser bland annat den studerandes förmåga att kommunicera på engelska inom huvudområdet socialt arbete, att driva på viktiga frågor för det sociala arbetet, att hantera kulturella och strukturella villkor samt att via etisk reflektion utveckla sin personliga och professionella kompetens. Målen återspeglas till stora delar i utbildningsplanen. Det är dock något tveksamt om målsättningen att den studerande ska visa förmåga att kommunicera på engelska inom sitt huvudområde förverkligas.

Bedömningen, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Den pedagogiska modell som tillämpas i undervisningen bygger i stor utsträckning på de fyra teman som genomsyrar varje delmoment i utbildningen. Det har varit vissa problem att kombinera denna struktur med det mera traditionella innehållet i respektive kurs, och en modifiering pågår, utan att man

övergett grundtanken. I övrigt genomförs undervisningen i varierande former, liksom examinationerna. Syftet är att knyta samman teori och praktik hela utbildningen igenom. Den pedagogiska undervisningsmodellen var tydlig för studenterna.

Progressionen i utbildningen, som uttrycks teoretiskt i sex steg, bedömer vi vara god. Studenternas delges forskningsresultat och får metodundervisning vilket bidrar till vetenskaplig reflektion och kunskap om vad som präglar en "forskingskultur". De studenter vi intervjuade bekräftade också att det skedde en progression genom hela utbildningen.

Genom att en stor del av studenterna gör sin verksamhetsförlagda del av utbildningen inom ramen för praktikcentra främjas en likvärdig kvalitet inom denna del av utbildningen. Handledarna ska vara socionomer eller ha kompetens som bedöms likvärdig.

Bedömning, undervisning: mycket tillfredsställande.

Examination

En god och genomtänkt variation av examinationsformerna existerar enligt utbildningsplan och kursplaner. Samtliga kursplaner för utbildningen är inte färdigställda, vilket är en brist vid bedömningen av utbildningen i sin helhet. Generellt sett är bedömningskriterierna i de kursplaner som färdigställts utförliga och tydliga. En viss kritik framförs mot gruppexaminationer eftersom mindre motiverade studerande kan dra oskälig nytta av dessa.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

En ny socionomutbildning har ersatt den gamla som bestod av tre inriktningar. I den nya utbildningen finns det dock en möjlighet till specialisering under termin sju i och med valbara kurser. Den nya strukturen förefaller att erbjuda både bredd och djup på ett mycket ändamålsenligt sätt.

Generellt sett ger utbildningen bilden av att vara homogen och mycket väl genomtänkt vad avser relationen mellan mål, undervisning och examination. Den nya utbildningen avspeglar en hög ambitionsnivå, inte minst i fråga om studenternas personliga, professionella och vetenskapliga utveckling samt progression i utbildningsprogrammet. I vissa avseenden har justeringar gjorts under de terminer utbildningen har getts.

De av oss granskade examensarbetena håller tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: tillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Kursvärderingar sker regelbundet muntligt eller skriftligt. Resultaten kommuniceras till berörda grupper. Ett utbildningsgemensamt kursvärderingsinstrument saknas vilket vi ser som en brist. I självvärderingen påtalades att det är svårt att få studenter engagerade i utbildningsfrågor.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsats och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Umeå universitet håller enligt vår bedömning mycket hög kvalitet. Vissa förbättringar kan dock göras. Vi rekommenderar universitetet att:

- Fastställa kursplaner för hela utbildningen.

Uppsala universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 15, varav 5 professorer, 4 lektorer (varav 3 docenter), 1 forskarassistent och 2 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 1,7

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 1,3

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 0,2

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 86, varav 71 kvinnor och 15 män

Helårsstudenter: 39

Helårsprestationer: 35

²⁾ Enbart höstintagning, första studenterna till utbildningen antogs hösten 2008.

Antal examinerade examensarbeten 2008: –

Utfärdade socionomexamina 2008: –

Socionomutbildningen vid Uppsala universitet startade höstterminen 2008.

Utbildningen ges med två olika inriktningar:

- Barn och ungdom.
- Äldre och funktionshindrade.

Antagningen till utbildningen görs efter ansökan till inriktningarna var för sig. Utbildningen ersätter det tidigare sociala omsorgsprogrammet.

Samhällsvetenskaplig fakultet och sociologiska institutionen är värdinstitution för utbildningen. Sociologi är huvudområdet och socialt arbete är ett biområde. Beslutande instans är institutionsstyrelsen vid värdinstitutionen, och utbildningen leds av en programsamordnare, en blockansvarig och profilersvariga för respektive inriktning samt ämnesansvariga.

Utbildningsplaner fastställs av fakultetsnämnden, kursplaner av institutionsstyrelsen.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ska genomföras i termin sex och examensarbetet i termin sju. Samtliga kurser i utbildningen är placerade på grundnivå.

Ännu har ingen student hunnit genomföra hela utbildningen men det kommer att vara möjligt för den som klarar kraven för socionomexamen att även ansöka om och få en kandidatexamen i sociologi.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Utbildningen bärs upp av vetenskapligt skolade och professionella lärare som både undervisar och forskar. Lärarna finns inte enbart vid värdinstitutionen utan utbildningen bygger på ett samarbete med ett stort antal institutioner vid samhällsvetenskaplig, juridisk och medicinsk fakultet. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 77 procent disputerade. Utbildningen har, uttryckt i antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter, den högsta andelen disputerade lärare bland landets socionomutbildningar. Lärarsituationen gäller för de två första terminer som hittills genomförts.

Många lärare är vetenskapligt förankrade och intar ledande positioner inom tvärvetenskapliga forskningstraditioner kring äldre/gerontologi, handikapp och barnforskning. En stor del av lärarkompetensen hämtas från andra institutioner som också de är starkt forskningsanknutna. De skilda kompetenserna har relevans för ämnet socialt arbete, men vi ser det ändå problematiskt med att forskningsinriktningen bland de förvisso högt kompetenta lärare som medverkar i utbildningen inte sträcker sig över hela det sociala arbetets fält. Kompetensen behöver stärkas med disputerade lärare i socialt arbete, särskilt med kompetens inom missbruksområdet samt i socialrätt. Socialpolitiken borde få en mer framträdande plats i utbildningen.

Lärarkapaciteten, uttryckt i antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter, ligger klart högre än medeltalet i nationell jämförelse.

Någon verksamhetsförlagd utbildning inom den nya socionomutbildningen har ännu inte genomförts och vi kan inte uttala sig om den framtida tillgången på utbildningsplatser.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Miljön är forskande, kritisk och kreativ, inom de områden som sedan gammalt är starka forskningsområden inom sociologiska institutionen. De disputerade lärarnas publicering inom praktisknära forskning är omfattande.

Studenterna har nära kontakter med angränsande utbildnings- och forskningsmiljöer i och med att programmet bygger på att de läser kurser vid flera olika institutioner förutom vid heminstitutionen.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Målen, innehållet och organisationen är dokumenterade. Kursplanerna för alla kurser är fullständiga utom för kursen i personlig och professionell utveckling

som saknar kursplan, och denna del är inte heller poängsatt. Referenslitteratur saknas ofta medan frekvensen av vetenskapliga artiklar och engelskspråkig litteratur framgår.

Formerna för examination framgår klart.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Utbildningen är tydligt forskningsanknuten. Profileringen mot de olika inriktningarna riskerar att ske på bekostnad av generalistkompetens vilket i sin tur begränsar studenten i sin framtida yrkesverksamhet.

Det är givetvis ännu för tidigt för en utvärdering av utbildningen som helhet men vi ser positivt på ambitionerna inom programrådet som är sammansatt av representanter för avnämare, brukarorganisationer samt samverkande universitetsinstitutioner.

Utbildningens uppläggning bör ge goda förutsättningar för interprofessionell träning. Den specifika kunskapsbasen för det sociala arbetet anser vi dock bör förstärkas bland annat i syfte att förhindra att kunskapsbasen för det sociala arbetet tunnans ut. Det finns exempelvis en risk för att missbruksfrågorna i annat fall helt överläts till det medicinska huvudområdet.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Lärarna visar engagemang och vårt intryck är att de har en god struktur på undervisning och examination. Institutionens lärarmöten är ett forum för pedagogiska diskussioner och pedagogisk utveckling. För närvarande implementeras ett pedagogiskt program inom fakulteten vilket också den sociologiska institutionens lärare är delaktiga i. Flera lärare på värdinstitutionen har vunnit universitetets pedagogiska pris.

Studentmedverkan är hög och studenterna upplever ett starkt stöd för sin utveckling hos lärarna. Studentens egenansvar betonas. Här finns en tydlig teoretisk koppling till det förhandlingsspel som pågår mellan lärare och studenter vilket synliggörs i undervisningen. Maktens olika dimensioner är en central del i kurslitteraturen.

Utbildningen i personlig och professionell utveckling kännetecknas av tydlig fördjupning och progression genom studenternas successivt ökade ansvar. Utvecklingsmomenten ger inga separata poäng, men räknas in i den verksamhetsförlagda utbildningen vid examination. Vi anser dock att denna utbildning bör poängsättas separat.

Bedömning, undervisning: tillfredsställande.

Examination

De båda rollerna examinator och handledare ska enligt planerna för utbildningen vara åtskilda.

Vissa oklarheter råder ännu beträffande bedömningen av den kommande verksamhetsförlagda utbildningen.Handledarutbildning skulle underlätta examinationen.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Utbildningen är nystartad vilket gör det vanskligt att utvärdera den. Det är inte möjligt att säga någonting om fördjupningen och progressionen i utbildningens olika delar. Som det ser ut för tillfället lider utbildningen av begränsningar inom fältet för det sociala arbetet, något som också understryks av antagningen till två separata inriktningar, en mot barn och ungdom och en mot äldre och funktionshinder. Ingen av inriktningarna har i nuläget den bredd som en socionomutbildning ska ha enligt examensordningen. För att nå den bredare kompetensen erbjuds studenterna att komplettera utbildningen med de kurser som skiljer inriktningarna. Vi anser däremot att det i stället ska vara en strävan att ge studenterna en bredare generell socionomexamen för att sedan erbjuda kurser med möjligheter till fördjupning och specialisering på avancerad nivå. I den nuvarande uppdelningen finns också en risk för hierarkisering mellan inriktningarna.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Kursvärderingssystemet fungerar bra.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Uppsala universitet har ännu inte genomförts i sin helhet. Vi kan därför inte göra någon sammanfattande bedömning av utbildningen. Tills vidare rekommenderar vi dock universitetet att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Bredda utbildningen inom fältet för det sociala arbetet och erbjud möjligheter till fördjupning och specialisering på avancerad nivå.
- Ge kursen i personlig och professionell utveckling en kursplan och poängsätta den.

Växjö universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 54, varav 1 professor, 20 lektorer (varav 1 docent), 19 adjunkter och 8 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 9,0

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 3,2

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 3,1

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 97, varav 84 kvinnor och 13 män

Helårsstudenter: 259

Helårsprestationer: 238

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 68

Utfärdade socionomexamina 2008: 57, varav 55 kvinnor och 2 män

Ansvarig för utbildningen är institutionen för vårdvetenskap och socialt arbete, som är en av sju institutioner vid lärosätet. Institutionen hör till fakulteten för humaniora och samhällsvetenskaper. Vid institutionen finns förutom utbildningar inom socialt arbete även utbildningar inom vårdvetenskap – sjuksköterske- och röntgensjuksköterskeutbildning på grundnivå samt specialistsjuksköterskeutbildning på avancerad nivå. Samverkan sker också med polisutbildningen i Växjö.

Utbildningsplanen beslutas först i institutionsstyrelsen och fastställs sedan i fakultetens grundutbildningsnämnd. Kursplaner fastställs direkt av institutionsstyrelsen.

De lokala målen uttrycks så att studenten efter avslutad utbildning ska visa kunskap om det professionella sociala arbetets villkor och utvecklingen internationellt samt ha förståelse för utvecklandet av hållbara kunskapsstrukturer mellan utbildning och forskning och den praktiska sociala verksamheten.

Den verksamhetsförlagda utbildningen ges under termin fem. Examensarbetet görs under termin sex. Kurser under termin sju är placerade på avancerad nivå, övriga på grundnivå.

Studenter som klarat av studierna till och med termin sex kan ansöka om och få kandidatexamen i socialt arbete.

Växjö universitet och Högskolan i Kalmar kommer att från den första januari 2010 gemensamt bilda Linnéuniversitetet – ett nytt gemensamt universitet

med två campus. Inom Linnéuniversitetets nya institutions- och fakultetsorganisation kommer det att finnas en institution för socialt arbete med socio-nomutbildning som ges på båda campus.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Vi anser att det finns en tillräcklig bredd i lärargruppens kompetenser. En koppling mellan utbildning och forskning säkerställs genom ett antal lärare som både undervisar och forskar. Flera av lektorerna har externfinansierade forskningsprojekt. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 36 procent disputerade vilket är relativt lågt. Med avseende på antalet studenter och i jämförelse med övriga socionomutbildningar i landet är bilden densamma. Antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter är lägre än genomsnittet.

Rekryteringspolicyn är att i första hand anställa personer som både är disputerade och har socionomexamen. Detta är mer precisa krav riktade mot ämnet än vad man vanligtvis ställer vid andra lärosäten.

Lärarkapaciteten är tillfredsställande, något högre än genomsnittet i nationell jämförelse, uttryckt som antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter.

Vi har uppfattningen att det i nuläget finns relativt god tillgång på utbildningsplatser för den verksamhetsförlagda utbildningen. Däremot finns det inte några skriftliga avtal om detta, vilket skapar osäkerhet om kommande studenter möjligheter till god utbildning inom verksamheterna.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Växjö universitet förbereder för närvarande en fusion med Högskolan i Kalmar, och arbetet inom institutionen präglas starkt av förberedelserna för denna fusion. Vår bedömning av utbildningen grundas på dess nuvarande resurser och målsättningar.

Vår uppfattning är att utbildningsmiljön är forskande, kritisk och kreativ. Vi konstaterar dock att antalet vetenskapliga publiceringar i förhållande till antalet lärare är relativt lågt, med en blandning av artiklar i internationella och nationella tidskrifter samt artiklar eller bokkapitel utgivna på nationella förlag.

Sedan hösten 2008 sker samverkan med sjuksköterskeutbildningen i fråga om handledning inom äldreområdet. Vi bedömer att detta samarbete tillsammans med kontaktytorna gentemot angränsande utbildningar som exempelvis utbildningen av blivande poliser, lärare och specialpedagoger bidrar till att bredda miljön.

Det finns internationella kontakter som dock inte verkar få det genomslag i utbildningen som man kan förvänta sig med anledning av det lokala målet om det ”professionella sociala arbetets villkor och utveckling internationellt”.

Bedömning, utbildningsmiljö: tillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

Utbildningsplan och kursplaner var vid granskningstillfället delvis ofullständiga och bristfälligt synkroniserade. En av de valbara kurserna under termin sju, enligt utbildningsplanen, saknar en fastställd kursplan.

Kursplanerna innehåller standardformuleringar om examinationsformer som enligt de erfarenheter vi fick i samtalen under platsbesöken inte stämde med verkligheten. I praktiken visade sig examinationerna vara mer varierade. Studiehandedningar framställs som ett stöd för läsandet men de skiftar i konkretion.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: otillfredsställande.

Mål

Vi anser att utbildningen är forskningsanknuten och svarar mot det aktuella kunskaps- och forskningsläget. Samtidigt konstaterar vi att det lokala målet om att studenten efter utbildningen ska kunna visa kunskap om det professionella sociala arbetets villkor och utveckling internationellt, inte avspeglas i undervisningen och examinationen.

Inom utbildningen bedrivs samverkan med olika verksamheter, inte minst i form av fältstudier. Handedarna är engagerade och i verksamheten finns även adjungerade adjunkter.

Det finns embryon till interprofessionellt samarbete, främst i handledning kring äldreområdet.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Det finns ingen enhetlig pedagogisk vision eller grundidé som återspeglas i valet av undervisningsmetod.

Utbildningen kännetecknas inte av någon tydlighet i fråga om fördjupning och progression. En viss successiv fördjupning sker, men i varierande omfattning kurserna emellan. Lärarna tolkar dessutom begreppet progression på olika sätt, några som individuell progression i lärandet, andra som progression i ämnet/huvudområdet.

Utbildning i personlig och professionell utveckling har hittills varit frivillig, vilket vi anser är otillfredsställande.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Enligt vad vi funnit varierar examinationsformerna med hänsyn till kurs- och examensmål. Rollerna som examinator respektive handledare är åtskilda.

Bedömningskriterierna för både teoretiska, praktiska och integrerade examinationer är tydliga för studenterna genom speciella studiehandledningar, men stämmer inte alltid överens med kursplanerna.

Bedömning, examination: tillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Utbildningen har en bakgrund i ett socialt omsorgsprogram och det finns en stark forskningstradition inom områdena äldre och funktionshinder. Men under senare tid har utbildningen också inkluderat det traditionella sociala arbetets forskningsområden som barn, ungdom och familj, missbruk samt försörjningsstöd och framstår därför som en potentiellt bred utbildning. Uppfattningen hos de studenter vi intervjuade vid platsbesöket var att det finns en individ- och familjeomsorgsinriktad retorik som ger sken av att utbildningen är snävare än vad den enligt vår bedömning egentligen är.

De examensarbeten som vi har granskat håller tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: tillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Utbildningen har ett system för kursvärdering som vi anser är tillfredsställande.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: tillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Växjö universitet håller enligt vår bedömning hög kvalitet. Vissa förbättringar bör dock göras. Vi rekommenderar universitetet att:

- Intensifiera arbetet med att se över utbildnings- och kursplaner och övriga styrdokument så att de överensstämmer med utbildningens mål, undervisning och examination.
- Förtydliga innebörden i begreppen fördjupning och progression och låt detta återspeglas i kursplanerna.
- Inkludera moment om personlig och professionell utveckling som ordinarie moment i utbildningen.

Örebro universitet

Basfakta och beskrivning

Lärare¹⁾ medverkande i undervisningen på utbildningen 2008:

Totalt antal lärare: 106, varav 3 professorer, 36 lektorer (varav 6 docenter), 1 forskarassistent, 37 adjunkter och 11 doktorander

Undervisningstid, lärare totalt i heltidsekvivalenter: 25,1

Undervisningstid, disputerade lärare i heltidsekvivalenter: 9,8

Tillsvidareanställda lärare i heltidsekvivalenter: 15,7

¹⁾ Förutom lärarkategorier enligt högskoleförordningen ingår doktorander.

Studenter på utbildningen 2008:

Nyborjare²⁾: 367, varav 308 kvinnor och 59 män

Helårsstudenter: 794

Helårsprestationer: 716

²⁾ Vår- och höstintagning.

Antal examinerade examensarbeten 2008: 95

Utfärdade socionomexamina 2008: 169, varav 147 kvinnor och 22 män

Örebro universitet består av fem fakulteter och sju akademier. För socionomutbildningen ansvarig enhet är akademien för juridik, psykologi och socialt arbete, vilken tillhör den humanistiska och socialvetenskapliga fakulteten. Akademien består av fem enheter och leds av en akademichef, och enheterna leds av enhetschefer. Utbildningsplaner beslutas av fakultetsnämnd, kursplaner av akademichefen.

Utbildningen består av tre inriktningar:

- Generell.
- Åldrande och funktionshinder.
- Missbruk, ohälsa och rehabilitering.

Den sistnämnda inriktningen är lokaliserad till Mälardalens högskola men studenterna är antagna vid Örebro universitet som ansvarar för utbildningen och utfärdar examen. Studenterna söker och antas till respektive inriktning.

De två inriktningarna som ges vid universitetet innehåller samma kurser under alla terminer utom den fjärde. Den verksamhetsförlagda utbildningen ges under termin fem och examensarbetet görs termin sex. Kursen under termin sju är placerad på avancerad nivå. Inriktningen mot missbruk, ohälsa och rehabilitering skiljer sig markant från de två övriga. Endast den första termen är identisk med de övriga två. Den verksamhetsförlagda utbildningen görs

i två omgångar i termin tre och fem och examensarbetet i termin sex. Kurserna under termin sju är placerade på avancerad nivå.

Studenter som uppfyller kraven för socionomexamen kan även ansöka om och ta ut kandidatexamen i socialt arbete.

Bedömning

Lärarkompetens och lärarkapacitet

Vi anser att utbildningen bärs upp av vetenskapligt skolade och professionella lärare. Sammansättningen av lärargruppens olika kompetenser är relevant. Av de lärare som medverkar i utbildningen är 39 procent disputerade. I jämförelse med övriga socionomutbildningar är antalet heltidsekvivalenter disputerade lärare per antalet helårsstudenter betydligt lägre än genomsnittet.

Lärarkapaciteten är tillfredsställande; uttryckt i antalet heltidsekvivalenter lärare per antalet helårsstudenter är den i paritet med genomsnittet.

Alla lärare erbjuds pedagogisk utbildning och enligt självvärderingen har de flesta lärarna som medverkar i utbildningen genomgått en sådan.

Det är god tillgång på platser i den verksamhetsförlagda utbildningen, även om det enligt universitetets egna uppgifter blir allt svårare att rekrytera platser. Vi menar att en mindre lyckad förändringsåtgärd är försöket att centralisera administrationen för den verksamhetsförlagda delen. Att slå ihop administrationen av olika utbildningars verksamhetsförlagda utbildningsplaceringar kan innebära att man tappar de olika lokala handläggarnas speciella kontakter med fältet och att de å sin sida riskerar att tappa kontakten med övriga lärare.

Kravet som ställs på handledare är socionomexamen eller annan examen. Inom äldreinriktningen är det många som är sjuksköterskor eller som saknar högskoleutbildning. Att inte ha en socionom som handledare anser vi vara en brist då förutsättningarna för utvecklingen av socionomstudenternas professionella identitet därmed försvagas.

Alla handledare bjuds in till en tredagars handledarutbildning.

Bedömning, lärarkompetens och lärarkapacitet: tillfredsställande.

Utbildningsmiljö

Vi anser att en vetenskaplig skolning genomsyrar utbildningen, men samtidigt får vi en motstridig bild av den samlade utbildningsmiljön. Å ena sidan betonas ambitionen att studenterna tränas i kritiskt tänkande och forskningsförberedande övningar. Å andra sidan fann vi exempel på att studenternas professionella identitet inte stärktes tillräckligt. De studenter vi intervjuade vid platsbesöket fann det märkligt och obefogat att man i utbildningen förmedlades så många negativa bilder av socialarbetarnas arbetssituation. Enligt vår uppfattning gagnar detta knappast möjligheterna att skapa en positiv yrkesidentitet; en bättre balans borde vara möjlig.

Antalet publikationer inom forskningsområdet är i förhållande till antalet lärare klart under genomsnittet i jämförelse med övriga socionomutbildningar

i landet. Det är dock en relativt bred fördelning mellan vetenskapliga artiklar i internationella eller nationella tidskrifter och artiklar och liknande i böcker som getts ut på nationella förlag.

Det finns flera kontakter med angränsande utbildningsmiljöer, nationellt och internationellt.

Avtalet med Mälardalens högskola kommer enligt uppgift att upphöra 2009. Vi har fått intrycket att mycket av samarbetet i praktiken redan har minskat rejält. Exempelvis fick vi vid platsbesöket endast möta en lärarrepresentant men inte några studentrepresentanter, handledare eller samordnare för den verksamhetsförlagda utbildningen från Mälardalen.

Bedömning, utbildningsmiljö: otillfredsställande.

Utbildnings- och kursplaner

De nya utbildnings- och kursplanerna innehåller tydliga och relevanta beskrivningar av mål, innehåll och organisation. De är uppenbarligen gjorda så att graden av måluppfyllelse kan bedömas.

Examinationsformerna är tydligt formulerade.

Bedömning, utbildnings- och kursplaner: tillfredsställande.

Mål

Det finns goda exempel på samband mellan forskning och undervisning.

De insatser som pågår för att förstärka professionsspecifika och färdighets-
tränande moment har inte genomförts i utbildningens alla delar. Samverkan med föreläsare för aktuella verksamheter är god.

Vi är tveksamma till om utbildningens alla inriktningar ger tillräcklig träning i interprofessionellt samarbete.

Bedömning, mål: tillfredsställande.

Undervisning

Vi finner att undervisningen bygger på en gemensam pedagogisk grundidé. Upplägg och genomförande syns vara förankrade i läroplanen som helhet.

Successiv fördjupning och progression är dock inte tydlig i alla delar av utbildningen.

Utbildning i personlig och professionell utveckling fungerar inte tillfredsställande. Moment är placerade i vissa kurser som strimmar, men har ännu inte funnit sina rätta former. Vi anser att universitetet måste ta ett samlat grepp om dessa delar och integrera och formalisera dem i utbildningen.

Bedömning, undervisning: otillfredsställande.

Examination

Formerna för examination varierar med hänsyn till kurs- och examensmål. Rollerna som handledare och examinator vid examensarbetet är åtskilda.

Bedömningskriterier och kravnivåer för olika typer av examinationer är i vissa fall otydliga.

Bedömning, examination: otillfredsställande.

Säkring av examensmålen

Vi bedömer att inriktningarna inte uppfyller målen och kraven för en generell socionomexamen. Den generella inriktningen saknar fördjupande delar inom främst åldrande och funktionshinder, och inriktningen mot missbruk, ohälsa och rehabilitering saknar motsvarande fördjupning inom äldre och äldreomsorg, i viss mån även funktionshinder. Samtliga inriktningar bör integreras i en generell socionomutbildning.

De av oss granskade examensarbetena håller en tillfredsställande nivå.

Bedömning, säkring av examensmålen: otillfredsställande.

Säkring av utbildningens kvalitet – kursvärderingssystem

Utbildningen har olika typer av interna kursvärderingssystem. Vi finner dock att kursvärderingarna inte alltid återförs till studenterna, vilket är otillfredsställande. Studenterna arrangerar på eget initiativ gruppråd, seminarier eller samtalsgrupper när det uppstår problem. Detta är lovvärt, men kan också ses som en indirekt kritik mot att utbildningen inte tillhandahåller kanaler för studentmedverkan i utbildningsfrågor.

Bedömning, säkring av utbildningens kvalitet - kursvärderingssystem: otillfredsställande.

Slutsatser och rekommendationer

Socionomutbildningen vid Örebro universitet har allvarliga brister som måste åtgärdas för att utbildningen enligt vår bedömning ska nå hög kvalitet. Vi rekommenderar universitetet att:

- Utforma tydliga mål utifrån gällande examensordning för en ny och generell socionomutbildning.
- Ta fullständigt ansvar för den del av utbildningen som är förlagd till Mälardalens högskola.
- Förbättra och formalisera innehåll, genomförande och examination för momenten i personlig och professionell utveckling.
- Säkerställa tydliga bedömningskriterier och kravnivåer i samtliga kurser.
- Förbättra kursvärderingssystemet.

Bilaga I

Relevanta mål och föreskrifter i högskolelagen och högskoleförordningen

Relevanta övergripande mål i I kap. högskolelagen (SFS 1992:1434)

2 § Staten skall som huvudman anordna högskolor för

1. utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och

2. forskning och konstnärligt utvecklingsarbete samt annat utvecklingsarbete.

Högskolorna skall också samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet. (SFS 1996:1392)

3 § Verksamheten skall bedrivas så att det finns ett nära samband mellan forskning och utbildning.

4 § Verksamheten skall avpassas så att en hög kvalitet nås, såväl i utbildningen som i forskningen och det konstnärliga utvecklingsarbetet.

De tillgängliga resurserna skall utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten.

Kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenterna. (SFS 2000:260)

4 a § Studenterna skall ha rätt att utöva inflytande över utbildningen vid högskolorna.

Högskolorna skall verka för att studenterna tar en aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen.

5 § Högskolorna skall i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa.

I högskolornas verksamhet skall jämställdhet mellan kvinnor och män alltid iakttas och främjas.

Högskolorna bör vidare i sin verksamhet främja förståelsen för andra länder och för internationella förhållanden.

Högskolorna skall också aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. (SFS 2005:1208)

5a § I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser om att högskolorna inom ramen för sin verksamhet ska bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder för studenter och sökande till utbildningen. (SFS 2008:1434)

7 § Utbildningen skall ges på

- grundnivå,
- avancerad nivå, och
- forskarnivå. (SFS 2006:173)

8 § Utbildningen på grundnivå skall väsentligen bygga på de kunskaper som eleverna får på nationella och specialutformade program i gymnasieskolan eller motsvarande kunskaper. Regeringen får dock medge undantag när det gäller konstnärlig utbildning.

Utbildningen på grundnivå skall utveckla studenternas

- förmåga att göra självständiga och kritiska bedömningar,
 - förmåga att självständigt urskilja, formulera och lösa problem,
- och
- beredskap att möta förändringar i arbetslivet.

Inom det område som utbildningen avser skall studenterna, utöver kunskaper och färdigheter, utveckla förmåga att

- söka och värdera kunskap på vetenskaplig nivå,
 - följa kunskapsutvecklingen, och
 - utbyta kunskaper även med personer utan specialkunskaper inom området.
- (SFS 2006:173)

Relevanta föreskrifter i högskoleförordningen (SFS 1993:100)

Bilaga 2. Examensordning

...

Examina på grundnivå

...

Yrkesexamina

...

Socionomexamen

Omfattning

Socionomexamen uppnås efter att studenten fullgjort kursfordringar om 210 högskolepoäng.

Mål

För socionomexamen skall studenten visa sådan kunskap och förmåga som krävs för självständigt socialt arbete på individ-, grupp- och samhällsnivå.

Kunskap och förståelse

För socionomexamen skall studenten

- visa kunskap om områdets vetenskapliga grund samt kännedom om aktuellt forsknings- och utvecklingsarbete,
- visa kunskap om och förståelse för samspelet mellan individers och grupper sociala situation, levnadsvillkor, fysiska och psykiska hälsa samt

funktionsförmåga i förhållande till samhällliga och andra bakomliggande faktorer,

- visa kunskap om ledning av socialt arbete, och
- visa kunskap om och förståelse för barns behov och sådana samhälls- och familjeförhållanden som påverkar kvinnors och mäns livsbetingelser.

Färdighet och förmåga

För socionomexamen skall studenten

- visa sådan färdighet och förmåga som krävs för att utveckla och genomföra socialt arbete på olika nivåer i samhället i samarbete med de människor som berörs,
- visa förmåga att tillämpa relevanta författningar i synnerhet inom det sociala området,
- visa förmåga att förstå, utreda och analysera sociala processer och problem, och
- visa förmåga att identifiera, strukturera, utreda och utvärdera insatser på individ-, grupp- och samhällsnivå.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

För socionomexamen skall studenten

- visa självkännedom och empatisk förmåga,
- visa förmåga att med helhetssyn på människan göra åtgärdsbedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällliga och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna,
- visa förmåga till ett professionellt bemötande och förhållningssätt,
- visa insikt om betydelsen av lagarbete och samverkan med andra yrkesgrupper, och
- visa förmåga att identifiera sitt behov av ytterligare kunskap och att fortlopande utveckla sin kompetens.

Självständigt arbete (examensarbete)

För socionomexamen skall studenten inom ramen för kursfordringarna ha fullgjort ett självständigt arbete (examensarbete) om minst 15 högskolepoäng.

Övrigt

För socionomexamen skall också de preciserade krav gälla som varje högskola själv bestämmer inom ramen för kraven i denna examensbeskrivning.